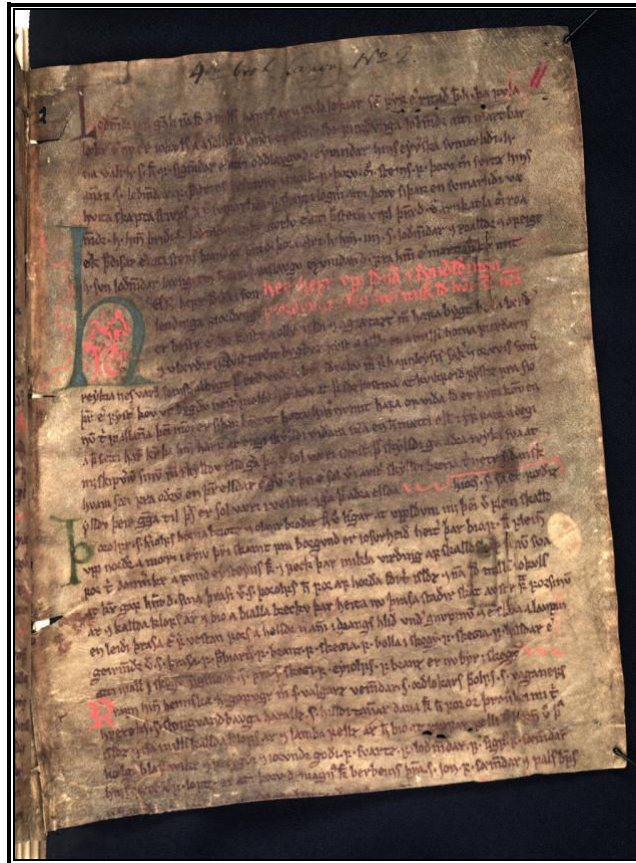

Tekstuelle referanser i norrøn litteratur

Metode for referanseanalyse med utgangspunkt i Hauksbók

Maria Bratlie

Masteroppgave i norrøn filologi

Veileder: Karl Gunnar Johansson

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2009

Forord

Arbeidet med oppgaven har vært langt og krevende, men kunne vært mye tyngre uten de menneskene som har støttet meg gjennom prosessen. Jeg vil først og fremst takke min veileder Karl Gunnar Johansson som har vært tilgjengelig for diskusjon, veiledning, oppmuntring og ikke minst inspirasjon nesten når det skulle være, i tillegg til at hans kontor i stor grad har fungert som bibliotek.

Jeg vil også takke forskergruppen i norrøn filologi og TTT-prosjektet for gode diskusjoner og givende tilbakemeldinger. I den forbindelse vil jeg også takke Stefanie Gropper fra universitetet i Tübingen for inspirerende tilbakemelding om mitt prosjekt.

En stor takk også til både nåværende og tidligere medstudenter, venner og familie som har vært stor støtte for å holde moralen oppe. Dere er uvurderlige!

Blindern 6. november 2009

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Haukr Erlendsson	8
1.2 <i>Hauksbók</i>	9
1.3 Hauks rolle i produksjonen	11
2 Teori	19
2.1 Kompilasjon.....	19
2.2 Forskjellige typer tekstprodusenter	22
2.3 Sjangerdiskusjon.....	24
3 Utvalg av tekster	30
3.1 <i>Landnámabók</i>	31
3.2 <i>Kristnisaga</i>	33
3.3 <i>Trójumannasaga</i>	35
3.4 <i>Hervararsaga (Hervararsaga ok Heiðreks konungs)</i>	39
3.5 <i>Eiríks saga rauða</i>	41
3.6 <i>Skáldasaga</i>	43
4 Metode	46
4.1 En første inndeling av referansene	47
4.2 Kategoriernes vinkling.....	49
4.3 Spesifikke og ikke-spesifikke referanser	51
4.4 Tekstuelle referanser innen teksten og til ytre faktorer	55
4.4.1 Intertekstualitet	56
4.4.2 Intratekstualitet	57
4.4.3 Intrakompilasjonellitet.....	58
4.5 Spesifikke og ikke-spesifikke intertekstuelle referanser	60
4.6 Spesifikke og ikke-spesifikke intratekstuelle referanser	61
4.7 Spesifikke og ikke-spesifikke intrakompilasjonelle referanser	63
5 Kategoriene i praksis	65
5.1 Spesifikke intertekstuelle referanser.....	67
5.2 Spesifikke intratekstuelle referanser.....	74
5.3 Ikke-spesifikke intertekstuelle referanser	76
5.4 Ikke-spesifikke intratekstuelle referanser	83
5.5 Intrakompilasjonelle referanser	88

5.5.1 Ari – <i>Landnámabók</i> og <i>Kristnisaga</i>	88
5.5.2 Enea – <i>Trójumannasaga</i> og <i>Bretasögur</i>	89
5.5.3 Dares – <i>Heimslýsing ok helgifræði</i> og <i>Trójumannasaga</i>	91
5.5.4 <i>Eiríks saga rauða</i> og <i>Landnámabók</i>	92
5.6 Sammenlignende analyse	93
5.6.1 <i>Landnámabók</i>	93
5.6.2 <i>Trójumannasaga</i>	96
5.6.3 <i>Eiríks saga rauða</i>	97
5.6.4 <i>Hervararsaga</i>	99
5.7 Kvantitative observasjoner	100
6 Konklusjon	104
6.1 Hauks rolle i utformingen av tekstene og kompilasjonen som helhet.....	104
6.2 Konklusjoner fra referanseanalyse	107
Litteraturliste	113
Vedlegg	117

Forsidebildet, en side av *Hauksbóks Landnámabók*, (AM 371 4to, 11 recto) er hentet fra Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðums billedarkiv over den Arnamangnæanske samling. <http://www.am.hi.is/WebView/> (23.10.09)

1 Innledning

Tanken var opprinnelig å skrive en analytisk oppgave hvor jeg undersøkte bruken av tekstuelle referanser i *Hauksbók*. Etter kort tid viste det seg derimot at jeg manglet grep for å utføre nettopp denne analysen, og oppgaven gikk over til i større grad å bli av metodologisk karakter. Det har generelt vært fokusert lite på tekstuelle referanser i forskningen på norrøn litteratur og jeg har derfor måttet ta i bruk metoder som er vanlige innen andre fagområder enn i filologien.

En del norrøn litteratur har av mange forskere blitt ansett som troverdig og blitt brukt som kilder for historie delvis begrunnet av bruken av kildereferanser i tekstene. Som kontrast til disse såkalt historisk korrekte tekstene, har andre tekster blitt nedvurdert som historiske kilder fordi innholdet har vært ansett for å være overnaturlig eller uhistorisk. Da er det interessant å se at tekster fra begge disse kategoriene inneholder referanser til kilder og til en omliggende tekstkultur generelt. En moderne oppfatning av tekstene trenger ikke nødvendigvis å korrespondere med forholdet tekstprodusenten hadde til dem.¹ Vår tradisjonelle sjangerinndeling og analyseverktøy trenger å revurderes med tanke på bruken av slike referanser.

Det finnes mange forskjellige typer referanser brukt i norrøne tekster og de har forskjellig funksjon i forskjellige sammenhenger. Derfor er det nødvendig å analysere referansene nærmere og kategorisere dem i grupper hvor det distingveres mellom forskjellige typer referanser til konteksten. I tillegg er det viktig å vurdere hvilken rolle de er tiltenkt fra tekstprodusentens side. I denne sammenhengen vil jeg også se på forskjellige typer tekstprodusenter og deres påvirkning på tekstenes uttrykk. I stor grad dreier det seg ikke om nye tekster, men reproduksjon av eldre tekster som får et nytt uttrykk i en ny kontekst.

Haukr Erlendsson regnes som opphavsmannen bak *Hauksbók*. Jeg ønsker å bruke *Hauksbók* og kjennskapen vi har til Haukr for å undersøke nettopp hvordan en skriver i forhold til en redaktør kan ha påvirket og forandret tekstene som ble avskrevet. Det vil også bli nødvendig å se på hvilken rolle Haukr faktisk hadde i produksjonen av det vi i dag omtaler som *Hauksbók*, et håndskrift som ofte omtales som Hauks produksjon uten kritisk vurdering av de forskjellige tekstenes opphav individuelt. Det er i denne sammenhengen naturlig å se på måten det blir referert til kildebruk i de forskjellige tekstene i håndskriftet, men også hvordan

¹ *Tekstprodusent* vil jeg anse som en nøytral term hvor det ikke tas stilling til om det er skriver, kompilator, forfatter eller redaktør eller en annen rolle det dreier seg om. Diskusjon om disse mer presiserende termene kommer jeg tilbake til i punkt 2.2.

kommentarer om tekstens oppbygging er blitt gjort. Kan vi ved å analysere slike referanser komme noe nærmere hvilken rolle skrivere, forfattere og redaktører har hatt i en produksjonsprosess? Jeg anser det som sannsynlig at slike tekstuelle referanser påvirker tekstens uttrykk, og dette vil jeg komme nærmere inn på i denne oppgaven.

Et første utbytte av en slik undersøkelse kan være et tydeligere inntrykk av tekstprodusentens rolle, men tekstens funksjon vil også kunne komme til uttrykk. Her vil det være interessant å komme nærmere inn på sjangerkategorier og se om de tradisjonelle kategoriene er hensiktsmessige å bruke når man ser på tekstene med et nytt fokus. Dette er en diskusjon som har opptatt mange forskere og jeg vil kun kunne berøre enkelte problemer. Til tross for det, er det nødvendig for å kunne ha et så nøytralt syn på tekstene som mulig og ikke blindt godta tidligere tiders normer og forskningsresultater.

Jeg vil i denne oppgaven applisere metoder blant annet fra sakprosaforskning på middelaldermateriale og videreutvikle det for at de skal passe på disse tekstene. Det vil være et hovedmål å se om en slik metode vil kunne fungere på norrønt materiale og om det kan fungere som verktøy for å si noe om tekstprodusentens påvirkning i tekstproduksjon enten det dreier seg om avskrivning eller produksjon av nye tekster eller tekstdeler. I denne sammenhengen vil jeg bruke *Hauksbók* og se på Hauks rolle i produksjonen. Med utgangspunkt i dette vil jeg så diskutere om en slik metode kan brukes på annet norrønt materiale og i andre former enn den som er presentert her. Så vidt meg bekjent er denne typen arbeid ikke gjort før og resultatene av mitt arbeid vil kunne vise om en slik metode vil kunne være nyttig å bruke også på andre håndskrifter og med andre vinklinger.

Jeg vil begynne oppgaven med et innblikk i *Hauksbók* og Hauks liv og rolle i produksjonen av boken. Deretter vil jeg komme inn på teori og definisjon av en del termer som er relevante for videre arbeid med en slik sammensatt kompilasjon. Her vil jeg i stor grad konsentrere meg om det som er relevant for produksjonsfasen av teksten og vår oppfattelse av tekstene. Det er denne teorien som i stor grad legger grunnlaget for den etterfølgende utvelgelsen av hvilke tekster jeg skal bruke som referansemateriale. Etter å ha avgrenset materialet vil jeg utarbeide en metode som kan brukes for å se på en tekstprodusents innvirkning på tekstene, hvordan kildetekster blir brukt samt hvordan det uttrykkes forståelse for tekstens rolle og funksjon. Dette vil utgjøre en stor del av oppgaven. Jeg vil basere meg på moderne metoder blant annet fra sakprosaforskningen samt utarbeide noen egne definisjoner og grupperinger. Med bakgrunn i dette arbeidet samt et skjema (se vedlegg) med oversikt over

de forskjellige referansene som er å finne i tekstene vil jeg gjennomføre en analyse hvor jeg legger hovedvekten på hva vi kan si om produksjonen av tekstene basert på disse referansene.

1.1 Haukr Erlendsson

Haukr Erlendsson (ca 1265–1334) var sønn av Erlendr lagmann på Island. Vi vet ikke sikkert når Haukr ble født, og det finnes ingen informasjon om ham før han omtales som lagmann i den sørøstlige delen av Island i 1294, en stilling han visstnok hadde frem til 1299. Neste stilling han er registrert å ha hatt var som lagmann i Oslo hvor han utstedte et brev 28. februar 1302. Finnur Jónsson påpeker² at han raskt må ha nytt god anseelse i Norge da det tok ham kort tid å oppnå en slik stilling uten å være av norsk familie. I de kommende årene er Haukrs navn registrert i flere sammenhenger. Han utstedte enda et brev i 1303 og så er han nevnt i *Flateyjarannalene* for året 1304, noe som vitner om at han har vært tilbake på Island. Oppføringer både i islandske annaler og fra norske brev tilsier at han har reist mellom Norge og Island et par ganger mellom 1304 og 1308 og også at han har vært en ansett mann i begge miljøer. Årene 1309–1311 har han antagelig tilbrakt i Bergen da han nevnes i flere brev. Av disse er det særlig et utstedt 14. oktober 1310 som er viktig da man anser at det er han selv som har skrevet det. I et neste brev utstedt 12. januar 1311 omtales han som Gulatings lagmann og ridder. Oppføringer de kommende årene (1312–1322) vitner om at han har reist mellom Oslo, Bergen og Nidaros. Siste gang han nevnes som Gulatings lagmann var i mars 1322. De neste syv årene nevnes han ikke i noen kilder hverken i Norge eller på Island. Finnur Jónsson mener dette er fordi han var på Island.

Det kan nemlig let forstås, at han ikke findes nævnt i islandske dokumenter fra den tid, der haves i et temmelig sparsomt antal, medens det vilde være så godt som uforståelig, at han aldrig bliver nævnt eller antydtes i norske breve fra dette 7-års tidsrum, medens han forekommer forholdsvis hyppig både før og senere.³

Ikke før 11. september 1332 er Haukr igjen nevnt i brev i Norge og det er å anta at han oppholdt seg i Norge frem til sin død 3. juni 1334 da han nevnes i et brev utstedt i mai 1334.

² *Hauksbók* 1892–96:II.

³ *Hauksbók* 1892–96:III–IV.

1.2 *Hauksbók*

Hauksbók som vi kjenner den i dag er delt i tre; AM 371 4to, AM 544 4to og AM 675 4to.⁴ Den opprinnelige sammensetningen av disse tre delene er usikker, men vi antar at den formen håndskriftet har i dag ikke er den formen det alltid har hatt. Pergamentkvalitet og leggsammensetning bl.a. vitner om at det har vært store omstruktureringer på den fronten og vi kan ikke med sikkerhet vite hva som utgjorde den opprinnelige *Hauksbók*. Den første delen av håndskriftet (AM 371 4to) befinner seg i dag i *Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi* i Reykjavik og er en del av den Arnamagnæanske samlingen. De to andre delene (AM 544 4to og AM 675 4to) er fortsatt i den Arnamagnæanske Samling i København.

Håndskriftet *Hauksbók* dateres vanligvis til mellom 1302–1310 etter Stefán Karlssons redegjøring i *Stafkrókar*⁵. Her diskuterer han hvordan vi på bakgrunn av to daterte brev (28. januar 1302 og 14. oktober 1310) skrevet av den hånden vi anser for å være Hauks og hvor vi kan se hvordan skriften hans har utviklet seg, kan datere *Hauksbók* basert på de samme skrifttrekkene.⁶ Sveinbjörn Rafnsson skriver om *Hauksbóks* historie etter Hauks død at det er usikkert hva som skjedde med håndskriftet før vi hører om det på Island rundt år 1600.⁷ Finnur Jónsson⁸ mener at håndskriftet så har gått i arv i slekten frem til det på 1600-tallet dukker opp hos Arngrímur Jónsson som refererer til *Hauksbók* i sin bok *Specimen Islandicæ historicum*. Hans oppføringer og referanser antyder at han kanskje bare har hatt tilgang til en del av boken, *Landnámabók*. Sveinbjörn Rafnsson er enig med Finnur Jónsson i at *Hauksbók* må ha vært delt allerede på dette tidspunkt.

På något sätt har biskop Brynjólfur Sveinsson (d. 1675) kommit i besittning av *Hauksbók* och låtit sin skrivare pastor Jón Erlendsson (d. 1672) skriva av *Landnama* och *Kristni saga* som ännu finns bevarade i AM 105, fol. *Sjalva Hauksbóken* verkar vara delad på biskop Brynjólfurs tid.⁹

Det er gjort flere avskrifter av deler av *Hauksbók*, men jeg vil kun komme inn på presten Jón Erlendssons (d. 1672) avskrift av både *Landnámabók* og *Kristnisaga*, som Sveinbjörn Rafnsson også nevner, fordi jeg i stor grad bruker denne i referansearbeidet.¹⁰ Det er også

⁴ Jeg vil understreke at det jeg gjennomgående i oppgaven omtaler som *Hauksbók* kun er de tekstene vi kan knytte til Haukr og ikke alle tekstene i det som i dag utgjør AM 544 4to og AM 675 4to. AM 371 4to er imidlertid skrevet kun av Hauks hånd. Når jeg omtaler helheten av de tre håndskriftene vil dette komme klart fram i teksten. For videre utdyping se punkt 3 om utvalg av tekster.

⁵ Stefán Karlsson 1964 [2000]:303pp.

⁶ Mer om datering av *Hauksbók* i: *Hauksbók* 1892–96:V, Sveinbjörn Rafnsson 1974:16–17 eller i Jón Helgasson 1960:XX. I følge Siân Grønlie 2006:xxxii kan *Hauksbók* dateres til 1306–1310.

⁷ Sveinbjörn Rafnsson 1974:17.

⁸ *Hauksbók* 1892–96:VI–VII.

⁹ Sveinbjörn Rafnsson 1974:18.

¹⁰ Vurdering av dette håndskriftet som utfylling til *Hauksbók* i punkt 1.3.

dette håndskriftet, AM 105 fol., Finnur Jónsson baserer seg på for å fylle ut lakunene i *Landnámabók* og *Kristnisaga* i *Hauksbók*. I hvilken form håndskriftet *Hauksbók* eksisterte på 1600- og 1700-tallet er vanskelig å avgjøre med sikkerhet.

For å bestemme dette kan vi se på hvilke tekster som har blitt skrevet av samtidig og dermed trekke slutninger om hvilke tekster de forskjellige skriverne må ha hatt tilgang til. Dette gjør Finnur Jónsson utførlig i innledningen til *Hauksbók*,¹¹ men jeg mener de slutningene han trekker ikke alltid er godt nok begrunnet for at vi skal kunne basere oss på dem i videre forskning. Selv om en skriver har hatt tilgang på to tekster betyr ikke det at disse to nødvendigvis var bundet sammen, ei heller det motsatte. En skriver kan fint ha kopiert kun en tekst i en samling. Jeg vil videre basere meg kun på den oppbygningen vi har av *Hauksbók* i dag, og ikke vurdere hvordan den kan ha sett ut opprinnelig.

Arni Magnússon fikk etter hvert tak i det vi i dag omtaler som *Hauksbók*. Etter hans notater og oppføringer samt innholdsfortegnelsen i katalogen hans, AM 435 a–b 4to, som inneholder informasjon og oppføringer om håndskriftenes ervervelse,¹² kan vi komme frem til hvilke deler han var i besittelse av og om det er de samme som vi har i dag. Arni Magnússon kjøpte også AM 105 fol og AM 107 fol.¹³ Dette er to 1600-tallsavskrifter av *Landnámabók* gjort av Jón Erlendsson henholdsvis etter *Hauksbók* og *Sturlubók*.

Når det mer spesifikt gjelder den delen av *Hauksbók* hvor *Landnámabók* og *Kristnisaga* befinner seg ser vi tydelig at mange av bladene har blitt slitt. AM 371 4to er ganske fragmentert, og de delene vi har overlevert henger i liten grad sammen. Jakob Benediktsson beskriver dem og forklarer denne tilstanden i sin faksimileutgave av *Landnámabóks* håndskrifter. ”All the preserved leaves of AM 371 4to show unmistakable signs of having been used as covers for books: there are noticeable folds in them and some of them have their edges trimmed.”¹⁴ Dette vil også kunne forklare hvorfor så mange blad og legg er gått tapt. Det var en ganske vanlig praksis å bruke eldre håndskrifter på nytt for nye formål og det er trolig det vi ser her.

¹¹ *Hauksbók* 1892–96 VI–IX.

¹² *Kålund* bind I 1889:634.

¹³ Jakob Benediktsson 1974:XXXIII.

¹⁴ Jakob Benediktsson 1974:XXXII.

1.3 Haukr's rolle i produksjonen

Hauksbók attribueres til Haukr Erlendsson av flere grunner, i følge Finnur Jónsson¹⁵ hovedsaklig fordi den definitive hovedskriverhånden i *Hauksbók* er identisk med den som er å finne i de tidligere nevnte originalbrev som er i signert av Haukr Erlendsson. Denne hypotesen støttes av at de temaene som omhandles i boken i stor grad omhandler den verden Haukr levde i og at tekstprodusenten i enkelte sammenhenger knytter innholdet i fortellingene opp mot Haukr og hans slekt og de områdene som var viktige for familiens status. Jakob Benediktsson konstaterer:

At various points in the book the genealogies are brought down to Haukr Erlendsson, to his mother, Jörunn, or to his father, Lawman Erlendr Ólafsson. On his mother's side Erlendr was descended from prominent Icelandic families, but his father's ancestry is nowhere traced. It has been suggested that Erlendr was of Norwegian decent, for he enjoyed the favours of the Norwegian government and held positions of great power in Iceland in the latter part of the 13th century and the first years of the 14th.¹⁶

Finnur Jónsson skriver imidlertid om Haukr's påvirkning på boken som helhet og på tekstene individuelt sett i innledningen til sin tidlige tekstkritiske utgave av *Hauksbók*.

Noget kritisk hoved var Haukr imidlertid ikke; også deri ligner han sine samtidige; disses sterke side var overhovedet hverken kritikk eller originalitet; derimod var lysten til at samle alt mulig, afskrive og compilere desto mer fremtredende. Af virkelige forfatternavne kendes, som bekendt, yderst få fra tiden omkr. 1300. Haukr kan ikke kaldes forfatter. Hans Landnáma, hvis mekaniske tilvejebringelse ovenfor er omtalt, viser ikke det ringeste tilløb til en selvstændig kritisk bearbejdelse af det foreliggende stof.¹⁷

Videre forskning på middelalderens holdninger til tekster og kunnskap har gjort at vi i dag vil kunne se det som aktuelt å stille oss kritiske til Finnur Jónssons vurdering av Haukr. Både Haukr og Finnur Jónsson må vurderes på bakgrunn av forutsetningene de hadde på den tiden de levde og den tradisjonen de virket i.

Haukr kan ha fulgt en assosiativ tankerekke i utvelgelsen av tekster til sin tekstsamling. De siste århundrenes tendens har vært å belønne nytenking og innovativ produksjon. Det er imidlertid meget mulig at idealet i middelalderen i større grad kan ha vært å trekke assosiasjoner mellom tekster. Det er mulig at Finnur Jónsson selv ikke har vært bevisst muligheten for dette fokusskiftet og vurderer Haukr's arbeid basert på sin tids arbeidsnormer. Han nevner at Haukr ligner sine samtidige i måten han arbeider på, men vurderer ham så etter sin egen epokes arbeidsnormer. Mary Carruthers setter fokus på at arbeidsmetodene har vært annerledes heller enn "dårligere" enn vår tids arbeidsmetoder. I så tilfelle vil det være

¹⁵ *Hauksbók* 1892–96:V.

¹⁶ Jakob Benediktsson 1974:XXXI.

¹⁷ *Hauksbók* 1892–96:CXXXVII.

nødvendig å åpne for en vurdering på grunnlag av andre premisser, noe hun gjør i sin bok *The book of memory* (1990). Hun sammenligner Thomas Aquinas og Albert Einsteins arbeidsmåter og hvordan de var ansett blant sine samtidige.

As I compare these two lists [of qualities] I am struck first by the extent to which the qualities ascribed to each man's working habits are the same. [...] Each also praises the intricacy and brilliance of the reasoning, and its prolific character, its originality. It is important to appreciate that Bernardo values originality in Thomas's work – he praises its creativeness just as Infeld praises that in Einstein's.¹⁸

Dette er en forståelse Finnur Jónsson ikke trekker inn i sin vurdering av Haukr. Vi må altså med utgangspunkt i Carruthers' iakttagelser forsøke å vurdere Haukr's produksjon basert på hans prinsipper og hans forutsetninger og ikke på grunnlag av hva vi setter som standard i dag. Derfor ønsker jeg å komme inn på konkrete språklige formuleringer som kan si noe om Haukr's oppfatning av tekstene og deres utforming og forelegg. Da vil vi kunne komme nærmere inn på hans opprinnelige tanke bak formen på tekstene og sammensetningen av dem.

Det følgende utdraget av kapittel 354 av *Landnámabók* har vært mye omtalt i forbindelse med attribusjonen til Haukr. Det inneholder mye informasjon om hvor teksten kommer fra som setter både *Landnámabók* og generell tekstproduksjon inn i en kontekst.

Nu er yferfarit vmm landnám þav er verit hafa á Islandi epter því sem frodir menn hafa skrifat. fyst Ari prestr hinn fródi Þorgils s(vn) ok Kolskegr hinn vitri. enn þersa bok ritada (ek) Haukr Ellinz svn. epter þeiri bók sem ritad hafði herra Sturla logmadr hinn frodazti madr ok eptir þeiri bok annarri er ritad hafði Styrmir hinn fródi. ok hafða ek þat or hvári sem framar greindi. enn mikill þori var þat er þær sogdu eins badar. Ok því er þat ecki at vndra þo þersi Landnáma bók se lengri enn nockor onnvr.¹⁹

I det meste av norrøn litteratur er det ikke vanlig å ha så klare referanser til både forelegg og til egen tekstproduksjon, ei heller bedømming av eget verk. Noe som gjør dette særlig spennende er at det er så mange personnavn som er presisert både med tanke på forelegg, og *Landnámabók*'s tilkomst. Denne delen av *Landnámabók* er ikke å finne i *Hauksbók* slik vi har den overlevert i dag og Finnur Jónsson baserer seg derfor på Jón Erlendssons avskrift (AM 105 fol. fra 1600-tallet) i sin utgave av *Hauksbók*. Det som dermed må diskuteres mener jeg er attribusjonen til Haukr. I Jón Erlendssons avskrift av teksten står det ikke ”ek Haukr Ellinz svn”. Pronomenet *ek* er det Árni Magnússon som har ført inn i margin ”adde : ek”. Dette skaper med ett spørsmål om hvordan denne attribusjonen tilkom. Siden vi ikke vet om den var med i Haukr's opprinnelige tekst kan vi ikke utelukke at det er Jón Erlendsson som selv har skrevet inn denne passasjen om tekstens tilkomst. Vi må vurdere muligheten for at han mente

¹⁸ Carruthers 1990 [2008]:4.

¹⁹ *Hauksbók* 1892–96:124.17–25.

at den teksten han jobbet med var skrevet av Haukr og ønsket å gi uttrykk for dette og det er derfor han formulerer seg med en attitulering i 3. person. På den annen side kan han også ha kopiert denne passasjen fra forelegget, da kan det være Haukr som har skrevet det og pronomenet ville i så tilfelle være på sin plass. Jón Erlendsson kan ha utelatt det med vilje fordi det ikke lenger var Haukr som førte pennen eller han kan ha utelatt det ved en forglemmelse. I tillegg må vi vurdere muligheten for at det ikke er Haukr som har skrevet denne delen av forelegget Jón Erlendsson eventuelt baserer seg på og at pronomenet derfor var fraværende også i forelegget. Attribusjon i 3. person form var ikke uvanlig i middelalderen.

Generelt var Árni Magnússons (1663–1730) interesse for håndskriftene historisk-antikvarisk. I Hans Bekker-Nielsen og Ole Widdings bok fra 1963 omtales Árni Magnússon som følger: ”Jón Ólafssons ord om den ’accuration og vigilance’, hvormed han [Árni] lod gamle skrifter afskrive, ledsager han med at fortelle, at Arne Magnusson holdt ’aldrig mindre end toe Skrivere Aar ud og Aar ind, for uden andre folk’”.²⁰ Jon Gunnar Jørgensen skriver generelt om Arni Magnússons streben etter korrekt avskrift i *The Lost Vellum Kringla*. Riktignok er dette i sammenheng med andre manuskripter, men arbeidsmetodene mener jeg må ha vært mer eller mindre de samme. Arni Magnússons rettelser i Ásgeir Jónssons avskrift av *Kringla* (AM 35 fol.) skal i hovedsak ha omhandlet det paleografiske. Dette viser at

Árni made specific demands with regards to diplomatic reproduction, and strictly fulfilled them in his work. It was nothing very new for a scribe to try to copy the exemplar accurately. For example, Jón Erlendsson’s transcripts of *Íslendingabók* (AM 113 a–b fol) from the middle of the seventeenth century are considered very accurate.²¹

Her trekker Jørgensen linjene til Jón Erlendsson som er den samme som har skrevet avskriften av *Landnámabók* og *Kristnisaga* som Finnur Jónsson baserer seg på i sin utgivelse av *Hauksbók* (1892–96).²² Jón Erlendsson arbeidet som akademisk skriver under Brynjólfur Sveinsson, biskop på Skálholt og fokuset var på tekstene slik de var og deres rolle som historiske kilder. Målet var i stor grad for å lage avskrifter som lignet de opprinnelige håndskriftene, men uten noen konkret metodisk tanke om hvordan dette skulle gjøres. Árni Magnússons senere kommentarer i marginen på Jón Erlendssons kopi av *Íslendingabók* går hovedsakelig ut på å rette opp paleografiske feil. Han var mer opptatt av innholdet enn formen på uttrykket.

²⁰ Bekker-Nielsen og Widding 1963:27.

²¹ Jørgensen 2007:208. AM 113 a-b fol står omtalt i *Kålund* bind 1 1889:74.

²² *Kålund* bind 1 1889:70,72.

Even in his youth Árni Magnússon comes across as a uniquely accurate scribe. He shows an outstanding ability to copy a text letter for letter. There is, however, a difference between ‘photographic’ accuracy on the one hand and selective accuracy on the other, where certain features are copied systematically while other features, after methodical evaluation, are not reproduced.²³

Dette sistnevnte mener jeg er viktig å ta med særlig når jeg videre skal vurdere konkrete språklige trekk i teksten. Árni Magnússons nøyaktighet understrekes, men den antikvariske interessen han viser kan i stor grad ha begrenset seg til det historiske eller litterære innholdet, eller til det paleografiske utseende av teksten. En nærmere undersøkelse av Árni Magnússons rettelser vil være nødvendig for å få klarhet i hans bevissthet rundt de konkrete språklige uttrykkenes korrekthet i forhold til forelegget i hver enkelt tekst. Nå har han ikke kommentert Jón Erlendssons avskrift av *Landnámabók* og vi kan derfor ikke vite hvor nøyaktig han anså at denne avskriften var. Det eneste han har føyd til i margin er kommentarer på ortografisk nivå i tillegg det nevnte eksempelet om at pronomenet *ek* skulle føyes til i attribusjonen. Han har også kommentert det at Jón Erlendsson på et punkt har utelatt et helt kapittel, om Ásbjörn Reykretilsson.²⁴ Formålet med denne formen for rettelser (ortografiske og paleografiske i hovedsak) er ikke å komme tilbake til den opprinnelige tekstens idealform, men å bevitne en presis antikvarisk avskrift. Dette hjelper oss med å undersøke hvilke prinsipper skriverne på 1600- og 1700-tallet jobbet etter. Sveinbjörn Rafnsson legger også til at ”Några ytterligare anmärkningsvärda fel kan man inte upptäcka i avskriften, smärre glömska rättar Jón Erlendsson oftast själv. Man måste i stort instämna med Finnur Jónsson i att Jón Erlendssons avskrift ’er i det hele god’”.²⁵

På tross av usikkerheten basert på forskjellige metodiske praksiser vil jeg argumentere for at variablene er minimale i forhold til forandringene som kan ha blitt gjort. De akademiske skrivernes jobb var å formidle historiske kilder og nøyaktighet var fundamentalt. Jón Erlendssons arbeid ble vurdert som godt først av Árni Magnússon og senere av både Finnur Jónsson og Jon Gunnar Jørgensen, og Árni Magnússons arbeid er også vurdert som godt og nøyaktig. Jeg vil derfor benytte meg av Jón Erlendssons versjon av både *Landnámabók* og *Kristnisaga* i den videre behandlingen av tekstene.²⁶

Hvis vi da skal godta de henvisningene til *Landnámabóks* produksjon som er å finne i Jón Erlendssons avskrift som en del av den opprinnelige *Hauksbók*, viser det en tilstedeværelse og bevissthet i egen produksjon som jeg mener må kunne underbygge at andre kommentarer også

²³ Jørgensen 2007:208.

²⁴ *Hauksbók* 1892–96:105.

²⁵ Sveinbjörn Rafnsson 1974:20.

²⁶ Jeg vil i oppgaven ikke presisere om det er Jón Erlendssons avskrift eller *Hauksbóks* originalhåndskrift eksemplene er hentet fra. For en oversikt over skriverhender i de forskjellige utdragene se skjema i vedlegg.

kan ha vært redigert inn av Haukr. Han var en lærd mann, noe vi vet ut i fra brevene han har skrevet og signert og hvilke stillinger han er sagt å ha hatt i både norske og islandske annaler. Dette understreker Sverrir Jakobsson i sin artikkel “Hauksbók and the construction of an Icelandic world view” fra 2007. Han mener at en person som Haukr med hans bakgrunn i aristokratiet antagelig fikk en utdanning som lignet på den man ville få hvis man tok sikte på en karriere innen kirken.²⁷ Hva kan Hauks utdanning ha hatt å si for tekstens utarbeidelse? Gabrielle Spiegel skriver om dette i *The Past as Text*.²⁸ I den katolske middelalder var historieskriving hovedsaklig kronologisk eller genealogisk i utformingen. Den kronologiske var i stor grad intellektuell og geistlig og den genealogiske var sosial og aristokratisk. Gabrielle Spiegels observasjon passer godt overens med det som er den generelle tendensen i *Hauksbók*. I flere sammenhenger knyttes fortellingene opp mot Hauks egen fortid, enten via en genealogi, tekstens innhold eller ved enkle referanser. Tekstene totalt sett utfyller hverandre i stor grad til en historisk helhet.

Det Spiegel også her understreker i sitt arbeid, er forskjellen på kirkelig og verdslig kultur. Dette manifesteres på flere nivåer i *Hauksbók*. Når vi skal vurdere hva slags verk *Hauksbók* som helhet er, kommer vi dermed inn i en lang forskningsdiskusjon som dreier seg om kompilasjon og skriverenes roller i reproduksjonen av middelaldertekster.²⁹ Hvis vi skal klassifisere *Hauksbók* som en kompilasjon, bør vi derfor kanskje heller vurdere den som en verdslig, genealogisk kompilasjon heller enn en geistlig, kronologisk kompilasjon. Dette vil jeg komme tilbake til videre utover i oppgaven.³⁰

Inkluderingen av genealogier i litteraturen kom som et resultat av at store familier ville legitimere sin styrke og trekke linjer til tidligere sterke familier. Haukr gjør nettopp dette i sine genealogier. Han fokuserer på de delene av familien som har vært prominente i samfunnet. På den annen side har han også en tydelig kronologisk vinkling i det at han dekker det meste av sin fortids historie i de forskjellige tekstene. *Hauksbók* kan ikke sies å være enten kronologisk eller genealogisk, men må anses å være en kombinasjon av de to. Hauks verden var stort sett fordelt mellom Island og Norge, og vi kan se at begge stedene tematisk sett er inkludert i boken. Totalt handler rundt 210 sider om Island og kun 58 sider om Norge.³¹ *Landnámabók* i seg selv utgjør hele 122 sider.

²⁷ Sverrir Jakobsson 2007b:25.

²⁸ Spiegel 1997:99–110.

²⁹ Denne forskningstradisjonen vil jeg komme tilbake til under definisjonen av termen *kompilasjon* i punkt 2.1.

³⁰ Se særlig diskusjonen av termen *kompilasjon* i punkt 2.1.

³¹ Basert på sideinndelingen i *Hauksbók* 1892–96.

Sverrir Jakobsson skriver videre om kontrasten i oppfattelsen av Haukr's rolle oppgjennom tidene. Finnur Jónssons syn på Haukr's passive rolle i håndskriftsproduksjonen blir kontrastert med Sven B. F. Janssons undersøkelse av *Eiríks saga rauða* og *Fóstbræðrasaga* hvor han mener at Haukr gjorde en ”conscious effort”.³² Jansson understreker at de forskjellige skriversne av *Eiríks saga rauða* i de to forskjellige håndskriftene har behandlet teksten på hver sin måte. I det store og det hele er lengden på versjonen i *Hauksbók* og i *Skálholtsbók* (AM 557 4to) omtrent den samme og innholdet stemmer i stor grad overens. De stedene hvor det imidlertid er gjort forandringer, er mer eller mindre gjennomført utelukkende i de delene som Haukr har skrevet, påpeker Jansson etter en del undersøkelser. Haukr's tekst er generelt sett kortere enn den som er å finne i *Skálholtsbók*. Jansson vil ikke uten videre godta resultatene han selv kommer fram til og han fortsetter videre med undersøkelser av tilsvarende forhold i *Fóstbræðrasaga* (i *Hauksbók* og *Möðruvallabók* representert av avskriften AM 566 b 4to). Her finner han mer eller mindre de samme tendensene: ”Denna förkortning [i *Fóstbræðrasaga*] i *Hauksbók* då Haukr för pennan förefaller mig at utgöra en utmärkt parallell till den förkortning, som förefinnes i Erikssagan, där praktisk taget samma %-siffrakunde konstateras”.³³ Jansson bruker dette som argument for å anse Haukr som en som er svært bevisst sin egen produksjon.

Haukr lagman, och i viss mån även hans sekreterare, framstå som bearbetare i ordets egentliga bemärkelse, och den form, som sagorna under deras händer ha fått, avviker i mycket från förlagornas. Det visar sig, att man vid en noggrann undersökning av texterna kan få fram en personlig stilvilja, icke endast hos Haukr, utan också hos hans båda sekreterare.³⁴

Jansson viser tydelig at han ikke er enig med Finnur Jónssons uttalelse om at Haukr ikke var ”noget kritisk hoved”. Når det gjelder de andre observasjonene han her kommer med, er ikke han den eneste som ser at Haukr generelt sett forkorter tekstene. Jonna Louis-Jensen nevner også Haukr's tendens til å forkorte tekstene i skriveprosessen i sin utgave av *Trójumannasaga*.³⁵

Haukr, som lærd redaktør, må anses å ha en hensikt med å inkludere de tekstene han tar med i sin store samling. Uansett om de tekstene eller tekstdelene han tar med er å anse som egne produksjoner eller kopier, er det et valg som ligger bak inkluderingen av nettopp den

³² Jansson 1944:169–170, 261.

³³ Jansson 1944:171.

³⁴ Jansson 1944:261.

³⁵ Louis-Jensen 1963:XXXVII.

Jeg vil se nærmere på sammenligningen mellom *Eiríks saga rauða* i *Skálholtsbók* og i *Hauksbók* samt andre versjoner av de andre tekstene når jeg kommer til analysen av referansematerialet. Se punkt 5.6.

teksten. Også i avskrivingsprosessen viser han en bevissthet når han i flere tilfeller inkluderer referanser til seg og sine forfedre i en ellers ganske presist avskrevet tekst. Dette er noe vi må anse at Haukr selv har gjort (eventuelt noen andre som har gjort det etter Haukrs ønske), da det ville være av liten interesse for noen andre. Spørsmålet er om han er like bevisst hvilke formuleringer som blir brukt. En nærmere analyse av de referansene jeg vil se på, vil kanskje kunne gi noen svar om hvem som står for produksjonen av de forskjellige referansene. For å kunne si noe mer sikkert vil det imidlertid være nødvendig å sammenligne med andre lignende tekster fra andre håndskrifter. Haukrs utvalg av tekster mener Sverrir Jakobsson baserer seg på at "his interest in the texts he assembled was historical rather than aesthetic".³⁶

Vi må altså anta at Haukrs utvalg av tekster beror på hans samtidige vurdering av tekstene. Han har hatt et eller flere forelegg fra ulike tider, som han (evt. ved hjelp av sekretærer) har satt inn i en synkron sammenheng, *Hauksbók*. Tekstene får i denne sammenhengen en rolle i en ny kontekst; Haukr har ansett dem for å være viktige og aktuelle og de får derfor en plass i hans samtid. På den annen side kan vi regne med at han har gjort tilpasninger i teksten for at den skulle passe bedre inn i samlingen og de forskjellige tekstene får dermed et nytt uttrykk. Dette kommer jeg nærmere inn på i analysedelen av oppgaven.

Det å jobbe med tekstenes uttrykk er særlig interessant når det gjelder *Hauksbók* fordi vi vet såpass mye om Haukr fra andre kilder og jeg mener at ut i fra de kommende resonnementene kan man se noe av hans rolle i tekstproduksjonen, eller tekstreproduksjonen, i tekstene i *Hauksbók*. Sverrir Jakobsson mener "Hauksbók er en af de allerviktigste repræsentanter for den islandske middelalderskriftkultur".³⁷ Og han refererer til Stefán Karlsson³⁸ hvor *Hauksbók* beskrives som blant de eldste håndskrifter som kan relateres til en konkret islending. Dette gjør at *Hauksbók* står i en særstilling når det gjelder hva vi vet om et håndskrifts kontekst.

Sverrir Jakobsson skriver om Haukrs meget omfattende interesser og hvordan dette er grunnen til at *Hauksbók* er sammensatt av så mange forskjellige typer tekster. Han er imidlertid litt rask med å tillegge Haukr ære for for mange tekster i håndskriftet. Haukr hadde ikke nødvendigvis noe å gjøre med produksjonen av alle tekstene og det han trekker frem som eksempel kan ikke understreke det han ellers beskriver:

³⁶ Sverrir Jakobsson 2007b:29.

³⁷ Sverrir Jakobsson 2007a:69.

³⁸ Stefán Karlsson 1964 [2000]:114–121.

I en kort optegnelse i denne ”encyklopædiske” del af Hauksbók finder vi Hauks beskrivelse af verdenshistorien, som er forholdsvis ortodoks. I den berettes, at Moses var den første historiograf, men at Daries Phrygius var den første, som skrev om verdslige begivenheder (*Hauksbók*: 152).³⁹

Hauksbók-referansen viser til Finnur Jónssons utgave fra 1892–96 og viser til fortellingen om Moses i *Heimslýsing og helgifræði*, som vi ikke med sikkerhet kan knytte til Haukr. I følge Finnur Jónssons oversikt over skriverhender er denne teksten ”halvnorsk”.⁴⁰ På den annen side refereres det til Dares i *Trójumannasaga* også.⁴¹ Vi skal derfor ikke se bort i fra at begge disse tekstene har blitt inkludert av Haukr.

Samtidig trekker Sverrir Jakobsson linjer til andre tekster som handler om verdenshistorien nemlig *Trójumannasaga* (den eldste kjente versjonen) og *Bretasögur* som underbygger nettopp Hauks interesse og innsikt i omverdenen og Islands sammenheng med det kontinentale Europa. Begge tekstene er jo også avskrevet av Haukr. *Bretasögur* trekker også linjene til de nordiske kongerekkene via en utførlig genealogi.

Med den vinklingen jeg har valgt i oppgaven blir det viktig å se nærmere på rollen til *kompilator, skriver og forfatter*. Hauks rolle som opphavsmann bak manuskriptet *Hauksbók* er mangefasettert. Hvilken rolle han har for tekstenes konstitusjon varierer med tanke på hvilken tekst vi ser på. Han har fungert både som kompilator, skriver og forfatter avhengig av hvilken tekst og hvilken del av de forskjellige tekstene vi ser nærmere på. Vi vil trenge å vurdere disse forskjellige rollene i hver enkelt sammenheng.⁴² Et gjennomgående tema ser ut til å være genealogi og historiografi. Kanskje kan vi omtale *Hauksbók* som en historiografisk encyklopedi? På den annen side skiller *Hauksbók* seg mye fra de andre encyklopediske verk i det at den (i alle fall den delen som kan tilskrives Haukr) er fortellende i formen mer enn den er oppramsende og forklarende som en encyklopedi. For å kunne vurdere hva slags type verk *Hauksbók* er, trengs en nærmere diskusjon av blant annet begrepet *kompilasjon* og dette kommer jeg tilbake til om litt.

³⁹ Sverrir Jakobsson 2007a:70.

⁴⁰ *Hauksbók* 1892–96:innholdsfortegnelse.

⁴¹ *Hauksbók* 1892–96:213.10, 221.28, 222.5 og 225.16 (*Trójumannasaga*).

⁴² Dette kommer jeg til i punkt 2.2.

2 Teori

En rekke termer kan defineres på mange forskjellige måter ettersom hvilket område de brukes på og hvem som bruker dem. Termen *tekst* er en av dem. De siste årene har mange språkforskere brukt dette begrepet om alle mulige forskjellige informasjonsformidlere. Det er nettopp informasjonsformidling som er hovedoppgaven til en tekst. Mary Carruthers retter fokus mot forskjellen på forståelsen av hva som er en tekst for oss og hva det var i middelalderen.

A book is not necessarily the same thing as a text. 'Texts' are the material out of which human beings make 'literature'. For us, texts only come in books, and so the distinction between the two is blurred and even lost. But, in a memorial culture, a 'book' is only one way among several to remember a 'text', to provision and cue one's memory with 'dicta et facta memorabilia'.⁴³

Det er viktig at vi ikke styres av vår tids oppfatning av hva en tekst er når vi arbeider med middelaldertekster. Det samme gjelder for andre definerte termer som kompilasjon og forfatter, men også for sjangerkategorier.

2.1 Kompilasjon

Den tradisjonelle kompilasjonen, der flere tekster er samlet og omarbeidet til en mer eller mindre helhetlig tekst, er kanskje det mange bruker som referansepunkt når de leser om kompilasjoner i middelalderen. Middelalderen var en lang periode med store forandringer både på kulturelt, historisk og litterært nivå. Det ville være rart om ikke menneskets arbeidsmetoder og litterære produksjoner forandret seg ettersom verden rundt dem gjorde det.

Det verket som i størst grad i norrøn målestokk er å anse som en tradisjonell kompilasjon, er antagelig *Stjórn*. Reidar Astås har skrevet sin avhandling om nettopp kompilasjonsarbeidet i *Stjórn*. Han beskriver rollen til kompilatoren som følger:

Compilation as a working method in the Middle Ages has its background in the concept of authority, and in the actual principles for transmission of texts. The compiler was not responsible for the reliability of contents of his selected texts and passages. He regarded himself as a transmitter of what other authors had written. Therefore he rendered their opinions and views even if he did not agree with them. He could even reproduce lies. Through the selection of passages and by the way he organized them, the compiler gave the new work a profile of his own.⁴⁴

⁴³ Carruthers 1990 [2008]:9–10. En mer utførlig definisjon av hvilket tekstbegrep jeg vil benytte meg av kommer i punkt 4.1.

⁴⁴ Astås 1991:19.

Astås' arbeid med *Stjórn* kan på mange måter relateres til Haukr og *Hauksbók*. En definisjon som denne er åpen nok til at *Hauksbók* kan forstås som resultatet av en kompilators arbeid. Astås føyer så til kompilatorens ansvar for sin egen tekst: "It was, however, important that the compiler did not lose sight of the fact that his own text, with all its details, should have to reflect an organized hierarchy, a literary *ordinatio*".⁴⁵ Dette mener jeg er interessant. *Stjórn* er i hovedsak en kristen tekst og det vil i denne sammenhengen kunne etableres et hierarki i lys av en kristen kontekst. Bibelen ville etablere den naturlige sammenhengen mellom tekstdelene. I et håndskrift som *Hauksbók*, som er omtrent samtidig med *Stjórn*, er det annerledes. Det er ikke lenger kristendommen og den kristne verden som beskrives, men verdenshistorien i en mer verdslig ramme. Tekstene og innholdet i dem vil trenge å ordnes hierarkisk på en annen måte enn hva som passer for religionen. *Hauksbók* kan på mange måter fungere historisk hierarkisk, som en historisk kompilasjon. Hvis vi ser på de tekstene Haukr har hatt noe med å gjøre i *Hauksbók*, er det faktisk kun én som er vanskelig å sette inn i en historisk sammenheng, *Algorismus*. I tillegg kommer de to tekstene som Haukr ikke har skrevet selv og som i dag befinner seg mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur*, men plasseringen av disse kommer jeg tilbake til i analysen.⁴⁶

Både *Stjórn* og *Hauksbók* bør altså kunne omtales som kompilasjoner. På den annen side vil det være nyttig å ha en distinksjonsmulighet mellom kompilasjoner som *Stjórn* i forhold til håndskrifter som *Hauksbók*, som har en mindre bunden form. *Hauksbók* kan også omtales som et samlingshåndskrift, og dette vil heller ikke være en feilaktig definisjon. Det er ikke lett å finne en entydig definisjon på hva som utgjør et samlingshåndskrift, men jeg mener at hvis vi ser på *Hauksbók* som en helhet slik vi har det overlevert i dag, må vi omtale det som et samlingshåndskrift som inneholder en kompilasjon. Jeg har valgt å avgrense materialet til de tekstene som vi kan knytte til Haukr og derfor vil jeg kun begi meg ut på å definere denne delen av håndskriftet. Derfor vil jeg arbeide videre med *Hauksbók* som en type kompilasjon og se på hva slags distinksjoner som må gjøres for å få frem forskjellen mellom *Hauksbók* og *Stjórn*.

Carruthers' behandling av forståelsen av tekst bør også appliseres på kompilasjon som tekstenhet.⁴⁷ Våre definisjoner av hva som er en kompilasjon stemmer ikke nødvendigvis overens med den funksjonen og rollen håndskriftene hadde i middelalderen. Når vi så ser på

⁴⁵ Astås 1991:20. Her refererer han også til Alastair J. Minnis (1977) "Discussions of 'Authoral role' and 'literary form' in Late-Medieval Scripural Exegesis." i *Beträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 99.

⁴⁶ Se punkt 5.5.2.

⁴⁷ Carruthers 1990 [2008].

håndskrifter fra senere i middelalderen og ser at tekstene har en relasjon til hverandre og er redigert i en viss grad for å passe sammen, mener jeg vi i så måte kan spore en videreutviklet kompilasjonstanke. Det er gjort redigeringer som påvirker tekstenes uttrykk og forhold til hverandre. Det er viktig å ikke la våre etablerte definisjoner komme i veien for en forståelse av hvordan oppfatningen av tekstene kan ha vært og hvilken funksjon de hadde i sin samtid.

Termen *kompilasjon* har opp gjennom forskningshistorien vært brukt om tekster og bøker i mange former. Det er en lang forskningsdiskusjon rundt hva som vil være en presis og nyttig definisjon av termen. Jeg vil her argumentere for at håndskrifter som inneholder tekster som er hører sammen, om så på en mindre bundet måte enn i for eksempel *Stjórn*, likevel bør kunne omtales som kompilasjoner. En videre inndeling kan være hensiktsmessig for å skille mellom forskjellige typer kompilasjoner. Det vil være nødvendig å gjøre en videre undersøkelse av andre samlingshåndskrifter for å se hva som generelt skiller de forskjellige håndskriftene fra hverandre. Jeg vil imidlertid foreslå en inndeling som jeg mener fungerer med tanke på forskjellene mellom *Hauksbók* og *Stjórn*.

Stjórn, som er en norrøn oversettelse og gjenfortelling av den første delen av det gamle testamentet, kan stå som eksempel på en kompilasjon av typen med en sterk tilknytning mellom de forskjellige tekstdelene, det samme gjelder Bibelen. Det er denne typen verk mange karakteriserer som kompilasjoner. *Stjórn* er tydelig delt opp i tre deler, men de er knyttet tett opp mot hverandre. Som Astås skriver, ga kompilatoren verket han arbeidet med en ny profil, og jeg mener vi ser det i både *Stjórn* og *Hauksbók*, bare på forskjellige måter. En inndeling av to forskjellige typer kompilasjoner bør gjøres basert på form og innhold. Det er her de store forskjellene mellom *Hauksbók* og *Stjórn* kommer frem. Denne inndelingen er ikke på noen måte absolutt da vi i *Hauksbók* har flere tekster som dreier seg om kristendom. Elizabeth Ashman Rowe legger stor vekt på denne siden av *Hauksbók* i sin artikkel "Literary, codicological, and political perspectives on *Hauksbók*".⁴⁸ Samtidig understreker hun *Hauksbóks* historiske vinkling. Dette er typisk for *Hauksbók*, det er mange forskjellige temaer som omhandles. Derfor fremmer Ashman Rowe også tanken om *Hauksbók* som et encyklopedisk verk i denne sammenhengen.

Hvis vi anser *Stjórn* som en representant for en kristen eller geistlig kompilasjon, vil denne kategorien være karakterisert av tekster med hovedsaklig bibelsk innhold som er knyttet tett opp mot hverandre. *Hauksbók* oppfyller også kravene i Astås' kompilasjonsdefinisjon, men tekstene er ikke på langt nær like tett knyttet til hverandre, og temaet for tekstene og

⁴⁸ Rowe 2009:67.

kompilasjonen som helhet er i større grad verdslig. Begge typene kompilasjoner er lærde i formen. Det er helt tydelig da de begge bruker kilder for å underbygge innholdet og forsikre sannheten bak det de forteller, men også i den generelle bearbeidelsen av tekstene kommer dette fram. Skillet bør heller gjøres på grunnlag av innhold og i hvilken form dette presenteres. *Stjórn* vil kunne omtales som en klerikal kompilasjon, mens *Hauksbók* representerer en sekulær form for kompilasjon. Denne inndelingen mener jeg fungerer med tanke på disse to håndskriftene, men jeg har ikke muligheten til å gå inn på andre håndskrifter og vurdere om inndelingen kan være relevant også for dem.

2.2 Forskjellige typer tekstprodusenter

Det er ingen enkel sak å komme frem til opphavet til middelalderens tekster, ei heller hvem som har gitt dem den formen vi har overlevert til i dag. Vi vet ganske mye om Haukr basert på andre uavhengige kilder, og vi regner ham for å stå bak utformingen av flere av tekstene i *Hauksbók*, men hvilken rolle hadde han egentlig? For det første kan vi ikke vite sikkert at det faktisk var han som skrev de delene som vanligvis er attribuert hans hånd. Han kan ha hatt en sekretær som fulgte ham og som derfor ble det skriftlige uttrykket for ham som person. Når denne sekretæren eventuelt dør eller deres bånd brytes på en eller annen måte, kan vi ikke lenger se spor av det vi anser for å være Hauks hånd. Det er mulig at Haukr da kan ha fått seg en ny sekretær eller han kan ha begynt å skrive selv. En annen mulighet er at denne sekretæren kan ha skrevet tekster som ikke har en tilknytning til Haukr, men som blir attribuert til ham som følge av vår oppfatning av hva som er Hauks hånd. Attribusjonen i slutten av *Landnámabók*, med fyldig referanse til hvilke kilder som er brukt og med formuleringen ”*persa bok ritada (ek) Haukr Ellinz svn*”⁴⁹, gjør det likevel ganske sannsynlig at det er han selv som har skrevet teksten. Eventuelt kunne det være skrevet av en sekretær diktert av Haukr. Når man ser den totale produksjonen til den hånden som vi anser for å være Hauks, mener jeg det må være sannsynlig å anta at det er han selv som har skrevet det. Den samme hånden forekommer i så mange sammenhenger fordelt over flere år at jeg mener det ville være rart om Haukr brukte en og samme sekretær. Vi har heller ingen dokumentasjon som tilsier at dette har vært tilfellet. Vi anser Haukr for å ha benyttet seg av en del andre skrivere som vi vanligvis omtaler som hans sekretærer. Skal disse anses som skrivere på lik linje med Haukr hvis de bare skriver ned det han ber dem om? Jeg mener det i så fall må settes et skille mellom deres roller.

⁴⁹ *Hauksbók* 1892–96:124.

Haukr er ikke alene om å bruke sekretærer til skriverarbeid. Mary Carruthers bruker Thomas Aquinas som eksempel; også han er kjent for å bruke sekretærer for å kopiere håndskrifter for seg.⁵⁰ I den forbindelse nevner hun noe jeg mener er interessant. Hun setter det å bruke kilder til teksten i forbindelse med bruken av sekretærer. Videre forteller hun at Thomas' dikteringsmåte var flytende og uten kildekonsultering. Thomas Aquinas er kjent for sin hukommelse og sin tekstforståelse, spørsmålet er om Haukr kan ha hatt en lignende rolle i forhold til sine sekretærer i skriptoriet under tekstproduksjonen.

Selv om vi tilskriver Haukr æren for noen av tekstene i *Hauksbók* betyr ikke det at vi kan tilskrive ham rollen som forfatter i tillegg. Han skriver i forlengelse av henvisningen til seg selv i *Landnámabók* at han har basert teksten på to andre bøker av Sturla og Styrmir. Vi vet at det var tradisjon for å kopiere tekster i middelalderen, og det å komme fram til hvem som har forfattet dem vil i de fleste tilfeller bero på spekulasjon. Vi har stort sett ikke overlevert noen "førstenedskrivinger". Selv om det skulle være tilfellet, er det ofte så mange henvisninger til muntlighet at man ikke kan utelukke at teksten delvis baserer seg på en muntlig fortellerkultur. Forfatterbegrepet er det derfor vanskelig å operere med i norrøne middelalder-tekster, men vi kan til tider se passasjer som antagelig er komponert inn i de spesifikke tekstene. Dette mener jeg gjelder blant annet avsnittene i *Eiríks saga rauða* hvor Hauks genealogi er flettet inn. Hvem skulle ellers fått redigert dem inn hvis ikke Haukr selv? Han har redigert tekstene for at de skal passe sammen i en ny kontekst. Så kanskje kan vi anse Haukr både som redaktør og kompilator. Han har samlet en del tekster som i stor grad dreier seg om ham selv, hans familie og steder og hendelser som angår ham. Om den kompilasjonen som han eventuelt satte sammen er den vi omtaler som *Hauksbók* i dag, er mer usikkert. Slik vi kjenner *Hauksbók* er den å finne i tre manuskripter og det er flere tekster vi ikke kan knytte til Haukr på noen måte. Dette gjør at det blir vanskelig å omtale *Hauksbók* som helhet som et kompilasjonshåndskrift, men det trenger ikke å gjøre at vi ikke kan anse Haukr som kompilator. Han kan ha kompilert tekster til en annen bok enn den vi omtaler som *Hauksbók* i dag. En tekstprodusent kan ha fungert både som forfatter, kompilator, skriver og redaktør avhengig av hvilken tekstdel man ser nærmere på.

Til syvende og sist mener jeg at vi ikke kan kalle Haukr utelukkende skriver, forfatter eller kompilator, han fungerer på forskjellige steder i forskjellige tekster i forskjellige roller. Med parallell til sjangerkategorisering må vi vurdere tekster på en annen måte enn det som har vært vanlig opp gjennom den norrøne forskningshistorien. En tekstprodusent kan fungere i flere

⁵⁰ Carruthers 1990 [2008]:6.

roller i forskjellige tekstdeler slik jeg har kommentert her, men samtidig kan en tekst ha fungert på forskjellig måte avhengig av hvilken sammenheng man ser den i og hvilken del av teksten man setter fokuset på. Denne måten å vurdere forskjellige tekstdeler individuelt med tanke på produksjonskontekst bør trekkes inn også når det gjelder sjangervurdering. Generelt har sjangertilhørighet blitt vurdert om tekstem som helhet, men det er tydelig at formen kan variere fra et avsnitt til det neste. Enhver tekst trenger ikke å fungere utelukkende som representant for én sjanger. Forskjellige tekstdeler i en og samme tekst kan passe i forskjellige sjangerkategorier.

2.3 Sjangerdiskusjon

Finnur Jónsson deler tekstene i *Hauksbók* inn i kategorier etter hva de handler om når han omtaler dem i innledningen til utgaven sin fra 1892–96. Jeg har valgt å kun jebbe med tekster som Haukr har produsert (eller vært med å produsere) og alle tekstene jeg behandler er i den kategorien Finnur Jónsson grupperer som tekster med historisk innhold. Derfor vil jeg kun se nærmere på denne delen av inndelingen hans.⁵¹ Han setter skillet først ved sagaer som har handling lagt til Norge og Island. Her er det rett og slett geografien som avgjør og ikke sjanger. Han er i så tilfelle dermed ikke forutinntatt de tradisjonelle sjangerkategoriene.⁵² Til slutt nevner han *Trójumannasaga*, *Bretasögur* og *Merlínusspá* i en egen gruppe som han omtaler som ”uhistoriske” (uten kategorinavn). Av de tekstene som ikke kategoriseres som historiske tekster er det kun én som Haukr har skrevet, *Viðræða æðru ok hugrekki, líkams ok sálar*.

Sigurður Nordal refererer i sin artikkel ”Sagalitteraturen” til den tradisjonelle inndelingen i grupper basert på hvilke emner de handler om: kongesagaer, islendingesagaer, biskopsagaer, verdslige sagaer om islandske begivenheter fra det 12. og 13. århundre, fornaldersagaer og romantiske sagaer. Han trekker så frem flere eksempler på at denne inndelingen av sagaene ikke er ideell og kommer med en ny inndeling basert på ”det tidsrum, hvori de foregaar (*gerask*) eller tænkes at foregaa, med andre ord *efter afstanden mellem begivenheder og optegnelser*. Og her vil en tredeling være tilstrekkelig”.⁵³ De tre kategoriene han presenterer er: samtidssagaer, fortidssagaer og oldtidssagaer. Han setter ikke skille mellom kongesagaer og islendingesagaer blant annet, men betegner dem begge som fortidssagaer.

⁵¹ *Hauksbók* 1892–96:LXIII. Se også innholdsfortegnelsen til utgaven.

⁵² Disse kommer jeg tilbake til om litt.

⁵³ Sigurður Nordal 1953:181.

De to kategoriene han kaller fortidssagaer og oldtidssagaer viser klart at det dreier seg om sagaer som handler om tidligere tider. Samtidssagaene derimot handler ikke om sagaskriverens samtid selv om man lett kunne få det inntrykket. Steblin-Kamensky konstaterer at ”The term *samtidssagaer* (‘contemporary sagas’) is misleading. The subject-matter of these sagas is not *samtiden* (‘the world of today’) [...] These sagas treat merely of a more recent past than the *fortidssagaer* do”.⁵⁴ Han setter her fingeren på noe jeg mener er et viktig punkt i sjangerdefinering av forskjellige sagatekster. Han presiserer videre:

[...] what unified the saga literature is, in the first place, this: it all treated of the past. Thirteenth-century Icelanders knew of no literature that did not treat of the past, and this seems to be one of the most marked differences between our modern and old Icelandic ideas about literature.⁵⁵

Middelaldermennesket hadde et annet forhold til litteratur enn vi har i dag. Er det riktig å anta at de oppfattet samtidssagaene og fortidssagaene som to forskjellige enheter? Det er viktig å være klar over at den tolkningen vi har av deres tekster er basert på vårt moderne syn på litteratur. Kanskje hadde for eksempel middelaldermennesket ikke et annet syn på det som skjedde før og etter landnåmet på Island. Måten Haukr velger ut tekster til håndskriftet og vinklingen på dem, mener jeg tilsier at det er mulig at han oppfattet tekstene som utfyllende for hverandre, og at han valgte dem for å etablere en historisk og universell bakgrunn for den verden han levde i. Både i *Landnámabók* og i *Eiriks saga rauða* er det direkte referanser til hans familie og dermed til det livet han kjente til og var en del av. Også de fleste andre tekstene som er å finne i håndskriftet vil kunne støtte opp under et historisk blikk på den verden Haukr levde i.

De senere årenes syn på de etablerte sjangrene som middelaldertekstene tradisjonelt har blitt delt inn i, kan karakteriseres med Jürg Glausers ord: ”Genre, for example, is a concept drawn from nineteenth-century literary scholarship which, as many studies of recent years have shown, cannot do justice to the deeply hybrid form of the saga”.⁵⁶

I mitt utvalg av tekster har jeg valgt å konsentrere meg om nettopp sagatekstene og ikke de delene av håndskriftet som er av mer encyklopedisk form. Nettopp sammensetningen av tekstene og deres forhold og sammenheng til Haukr gjør at jeg mener det er viktig å se på disse fortellingene med bakgrunn i Hauks families historie og kanskje vurdere om de for ham

⁵⁴ Steblin-Kamensky 1967:79.

⁵⁵ Steblin-Kamensky 1967:79.

⁵⁶ Glauser 2007:15–16.

ikke representerte forskjellige typer sjangere, men heller forskjellige historiske fortellinger fra fortiden.

Når man skal oppløse sjangerbegrepene og vurdere tekstene med nye øyne, må man være åpen for å se på andre elementer i tekstene enn det vi er vant til å gjøre, hvis ikke vil vi i stor grad antagelig komme fram til de samme kategoriene igjen. Jeg vil ikke hevde at min kommende argumentasjon er noe riktigere enn de allerede etablerte grupperingene, til det er mitt materiale for lite, men det er et forsøk på å se om en annen inndeling kan være hensiktsmessig. Jeg mener at for enhver tekst man skal se nærmere på, må man sette sjangergrupperingen i søkelyset igjen for å vurdere om den kanskje er mer til hinder enn til hjelp, alt ut i fra hvilket arbeid man skal utføre.

Steblyn-Kamenskys tidligere nevnte artikkel omhandler i hovedsak tekster i sjangeren vi kaller *islendingesagaer*, men andre etablerte sjangere bør definitivt også vurderes på nytt. Tradisjonelt har skillet mellom fornaldersagaene og islendingesagaene blitt etablert på bakgrunn av innhold og når man antar at de oppsto. Peter Hallberg setter et klart skille mellom de to sagatypene: “The large amount of strange events, men and weapons of supernatural qualities, trolls, giants, dwarfs, dragons and all kinds of monsters, in the FAS [fornaldar saga] presents a picture of the world very different from that of the essentially realistic ÍSS [islendinga saga]”.⁵⁷

Lars Lönnroth vurderer i stor grad fornaldersagaene på en ny måte i sin artikkel “Fornaldarsagans genremässiga metamorfoser: mellan Edda-myt och riddarroman” fra 2003. Ikke noe sted i tekstmaterialet fra middelalderen er det oppgitt noen sjangerinndeling eller noen beskrivelse av sjangrene, og det er store forskjeller mellom de tekstene som vi definerer som fornaldersagaer. Noen av kriteriene som ofte legges til grunn for sjangergruppen fornaldersagaer, er at handlingen skal foregå i Norden i førhistorisk tid (dvs. før landnåmet på Island). Et annet sjangertrekk som også ofte brukes for å definere denne grupperingen, er bruken av magi, overnaturlige og mytiske hendelser og personer. Det er vanskelig å bruke dette sistnevnte som sjangerinndelingsargument fordi vår virkelighetsoppfatning ikke nødvendigvis er den samme som den var for folk i middelalderen. Det vi anser som overnaturlige element kan ha vært høyst reelt i sagaenes samtid. En annen grunn som gjør det vanskelig å basere seg på disse sistnevnte argumentene som Lönnroth trekker frem, er at mange fornaldersagaer inneholder det vi anser for å være realistiske trekk, mens mange

⁵⁷ Hallberg 1982:6.

islendingesagaer inneholder trekk vi anser for å være mytiske eller fantastiske.⁵⁸ Han mener en vanlig inndeling av fornaldersagaene er hensiktsmessig for å klassifisere dem mer presist: heltesagaer, eventyrsagaer og vikingsagaer.⁵⁹ Med eksempel i *Hrólfs saga kraka* som han mener tilhører de genuint nordiske heltesagaene, men som likevel er preget av komposisjonsteknikken til ridderromanene, viser han at en og samme tekst kan ha en delt komposisjon.

Exemplet visar först och främst att man måste skilja på fornaldarsagan som muntlig traditionstext och som skriven litteratur. Muntlig förmedlande traditionstexter om Rolf krake har sannolikt haft en helt annan form och stilkarakter än den skrivna sagan, och det kan då diskuteras om den muntliga respektive skriftliga versionen av sagan överhuvudtaget tillhör samma genre.⁶⁰

Her presenterer han et viktig poeng. En fortelling kan fremstilles i forskjellige former basert på hvilken sammenheng den forekommer i. På den annen side vil vi ikke kunne si noe sikkert om hvordan en muntlig fortelling har eksistert, ei heller om formen den eventuelt hadde. Poenget hans mener jeg likevel ikke bør forbigås, da det er viktig å vurdere de forskjellige versjonenes rolle og eventuelle mulige former. Ved å vurdere de forskjellige tekstene på denne måten, vil vi i større grad kunne være åpne for nye vinklinger og måter å forstå teksten på. Ikke bare er det nødvendig å vurdere hver enkelt saga så fritt for sjangertilknytning som mulig, det bør også vurderes om en saga kan være bygget opp av forskjellige deler. Fortellerstil (vokabular, stilistikk og syntaks etc.) og innhold kan variere i løpet av teksten og kan faktisk bero på hva som brukes som forelegg og hvem som har forfattet det som er skrevet. I de fleste tilfeller er det ikke mulig å komme frem til hvem som har skrevet de forskjellige delene eller hva som har vært forelegget, men vi kan kanskje finne ut hvor mange deler den respektive sagaen er bygget opp av. Peter Hallberg har gjort en interessant studie om forekomst og distribusjon av blant annet lånord i fornaldersagaene som muligens kan belyse sagaens oppbygning og mulige opphav.⁶¹ Jeg vil i denne oppgaven vurdere om en lignende studie kan gjøres basert på hvordan kilderefereringen er gjort.

Stefanie Würth diskuterer retorikken i *Völsunga saga* på en måte jeg finner interessant i forhold til sjangerinndeling.⁶² Hun beskriver bruken av formuleringer som skaper det hun

⁵⁸ Lönnroth 2003:37.

⁵⁹ Her baserer han seg på tidligere arbeid av Einar Ólafur Sveinsson 1956, Naumann 1978, Hermann Pálsson og Edwards 1985. For referanse se Lönnroth 2003:37.

⁶⁰ Lönnroth 2003:38.

⁶¹ Hallberg 1982.

⁶² Würth 2003.

kaller *vokalitet* og baserer seg på Ursula Schaefers definisjon termen.⁶³ Det refererer til en situasjon i et samfunn der skriftspråket kun er tilgjengelig for noen og hvor litteratur for folk flest er hørt heller enn lest. Ofte er det brukt formuleringer i tekstene som tilsier en slik kultur. Dette kan være formuleringer som henviser til muntlig tradisjon, til fremføringen av teksten eller at det er brukt muntlige uttrykk og formuleringer. Würth kommenterer resultatet at observasjonen av referansene i *Vǫlsunga saga* som følger:

[...] we should ask whether the passages which are reminiscent of oral style are in fact relics of an oral tradition; that is, is *Vǫlsunga saga* a scripted product of oral tradition or has oral style been consciously imitated in order to address a certain audience and to guarantee a specific reception of the text and its classification within a specific genre?⁶⁴

Hvis det er tilfellet, at muntlige formuleringer er brukt for å gi teksten en spesifikk sjangertilknytning, vil de sjangerkategoriene vi har etablert og senere basert oss på i videre arbeid, måtte omdefineres. Slike muntlige formuleringer er å finne i alle de sagaene jeg har sett på. De utvalgte tekstene i *Hauksbók* tilhører flere av de tradisjonelle sjangerkategoriene og kan derfor ikke sies å være sammensatt på bakgrunn av en felles form. Hvis det skulle være en sjangertilhørighet som ligger til grunn for utvelgelsen, må eventuelt disse kategoriene omdefineres.

Jeg mener at det heller må være en annen grunn til at nettopp disse tekstene er plukket ut. Hauks tilstedeværelse i tekstproduksjonen viser at disse tekstene ikke er valgt ut vilkårlig. Carruthers poengterer at våre idealer ofte kan avvike fra det som var tilfellet for middelaldermennesket, og vi må vurdere muligheten for at dette er noe vi ikke lett kan finne ut av.⁶⁵

En mulig sammenheng vil jeg likevel presentere her. Handlingen i *Landnámabók* passer historisk sett inn et sted mellom fornalderssagaene og islendingesagaene. Dette er på mange måter et bedre holdepunkt for kontekstualisering enn antagelser om når teksten ble til. Siden disse sjangrene er kategorier vi har definert, mener jeg vi er på dypt vann når vi bruker nettopp historien og antagelser om når fortellingene ble til som argument for at de hører til i den respektive kategorien. Det er sikkert at lærde middelaldermennesker hadde en oppfatning av forskjellige typer tekster og visste å bruke dem i forskjellige sammenhenger. Det vil ikke være lett å definere *Landnámabók*, særlig ikke den siste delen hvor det plutselig er mer

⁶³ Schaefer 1992. For referanse se Würth 2003.

⁶⁴ Würth 2003:103.

⁶⁵ Ref. henvisning til Carruthers i punkt 1.3, 2 og 2.1.

utførlig fortalt,⁶⁶ som noe veldig annerledes enn en islendingesaga hvis man skal se bort fra de argumentene som utgjør de sjangerkategoriene vi definerer. Jeg mener det er mulig å se på *Landnámabók* som et ledd i rekken av tekster som handlet om Island og islendingenes fortid, som historiske verk. Dette vil ikke si at jeg godtar historisiteten til det som fortelles i noen av disse tekstene, men heller at verket kan ha hatt en annen posisjon i islendingenes syn på sine tekster generelt.

En viktig del av fornaldersagaene og islendingesagaene er genealogien. Alle disse sagaene er skrevet lang tid i etter den tiden de omhandler. Flere forskere opp gjennom tidene har lagt vekt på den sentrale rollen av genealogien i sagatekstene. Den er så å si alltid tilstede i en saga samme hva slags undergruppe vi har plassert den i. Dette vil eventuelt støtte argumentet om en historisk vinkling på teksten.

⁶⁶ Ref. punkt 3.1.

3 Utvalg av tekster

For å kunne diskutere de overnevnte teoretiske problemene nærmere, vil jeg benytte meg av noen tekster i *Hauksbók*. Det første kriteriet for å si noe om Hauks rolle, vil være å begrense meg til de tekstene som han har skrevet enten alene eller sammen med noen andre. Dette er en nødvendig begrensning for å entydig kunne knytte teksten til Haukr.

Jeg har valgt tekster fra det som tradisjonelt har blitt registrert som forskjellige sjangere for å kunne komme inn på en diskusjon om våre moderne sjangerbegrep og deres relevans for dette materialet. Kanskje oppfatter vi at tekstene har en annen funksjon enn det de hadde for Haukr og folk i hans samtid. Jeg ønsker derfor å se om de enkelte tekstene kan fungere annerledes i en spesifikk kontekst enn hva de tradisjonelt har blitt ansett å ha gjort. Det er mange tekster som faller innenfor disse kriteriene, og jeg har derfor måttet gjøre et ytterligere utvalg. Det har ligget begrensninger i forhold til hvilke tekster som finnes i utgaver det er hensiktsmessig å jobbe med, men jeg har forsøkt å ikke la dette styre valget.

Landnámabók, *Trójumannasaga*, *Eiríks saga rauða* og *Hervararsaga* er alle tekster som finnes i flere håndskrifter og som er utgitt i gode parallelltekstutgaver, noe som gir muligheten for å sammenligne forskjellige versjoner av tekstene. Dette mener jeg er viktig da det er eneste mulighet vi har for å sjekke om referansene forekommer i flere versjoner.

Eiríks saga rauða i *Hauksbók* er skrevet av to skrivere i tillegg til Haukr, og det er interessant å se nærmere på om dette har noe å si for tekstens utforming. Dette vil vi muligens kunne få et inntrykk av ved å sammenligne med en annen versjon.

Landnámabók har den interessante tidligere nevnte attribusjonen til Haukr som jeg vil se nærmere på. I forbindelse med *Landnámabók* har jeg valgt å inkludere *Kristnisaga* i tillegg. Disse to tekstene har i lang tid vært satt i sammenheng og jeg mener dette forholdet kan være nyttig å vurdere på nytt. *Kristnisaga* finnes imidlertid kun i *Hauksbók*, og en sammenligning med andre versjoner er derfor ikke mulig. På tross av den tidlig etablerte sammenhengen mellom disse tekstene er de svært forskjellige i formen. Jeg ønsker å se på om referansene bringer dem tettere sammen på noen måte.

Trójumannasaga og *Bretasögur* har vært satt i en lignende sammenheng, men jeg vil ikke inkludere hele *Bretasögur* i min analyse av den grunn. Teksten i seg selv er lang, og det ville blitt et for omfattende arbeid å skulle behandle denne fullt ut. En annen grunn er at det for øyeblikket ikke foreligger noen utgave som gir en oversikt over alle versjonene av sagaen. Dette ville gjort arbeidet for vanskelig innenfor rammene for denne oppgaven. Jeg vil derimot

se på begynnelsen av sagaen og se den i sammenheng med *Trójumannasaga*, da det er et interessant forhold mellom tekstene.

Hervararsaga skiller seg i stor grad tematisk fra de andre sagaene som har handling lagt til Norden. Den har tradisjonelt blitt klassifisert som en fornaldersaga, og denne betegnelsen vil jeg se nærmere på og vurdere på nytt. Den har stort sett blitt karakterisert som uhistorisk. Jeg mener dette må revurderes når vi finner referanser som tilsier at det som fortelles, forstås som en sannhet for den som forteller. Dette understreker viktigheten av å vurdere en tekst på dens egne premisser, akkurat som vi må vurdere Haukr basert på den tiden han levde i og ikke vurdere hans arbeid mot dagens standarder.⁶⁷

Til sist har jeg valgt å ta med *Skáldasaga* som er regnet for å være en sen saga. Det vil derfor være interessant å se om den skiller seg fra de andre basert på opprinnelsen. Denne sagaen har vært lite behandlet opp gjennom forskningshistorien, noe som gjør at det arbeidet jeg preseneterer i stor grad vil være egne refleksjoner.

Jeg vil behandle tekstene i den rekkefølge de er å finne i Finnur Jónssons utgave uten å her ta stilling til om det samsvarer med tekstenes opprinnelige plassering i håndskriftet.

3.1 *Landnámabók*

Landnámabók er den første teksten i *Hauksbók* slik vi kjenner den, og er i dag å finne sammen med *Kristnisaga* i AM 371 4to. Teksten gir en lang og utførlig beskrivelse av landnåmet på Island fra ca 870 og utover. Det fortelles ofte om hvor slekten kom fra i Norge, om hvorfor de bosatte seg der de gjorde og om hendelsene rundt denne etableringen. Teksten går systematisk til verks og følger hele kysten med klokken, totalt nevnes over 400 landnåmsmenn. Hele AM 371 4to er skrevet av Haukr, men håndskriftet er i dag ganske fragmentert. Finnur Jónsson har i begge sine utgaver av *Landnámabók*⁶⁸ supplert disse lakunene med en senere avskrift, AM 105 fol da han mener at denne avskriften er god, men ikke feilfri.⁶⁹ De referansene som ikke i dag er å finne i *Hauksbók* er derfor hentet derfra og jeg har valgt å inkludere dem i min oppgave med noen forbehold.⁷⁰

Sturlubók er den eldste versjonen av *Landnámabók* som fortsatt er bevart, og den er en av de bøkene Haukr sier å ha basert seg på. I dag finnes den imidlertid kun i yngre avskrifter.

⁶⁷ Jf. Carruthers 1990 [2008] og hennes argumentasjon som jeg refererer til tidligere i punkt 1.3.

⁶⁸ *Hauksbók* 1892–96 og *Sturlubók* 1900.

⁶⁹ *Sturlubók* 1900:I

⁷⁰ Jf. diskusjonen om Hauks rolle i produksjonen av teksten i punkt 1.3.

Hauksbók er den nest eldste bevarte versjonen, og den yngste middelalderversjonen av *Landnámabók* er den vi finner i den fragmentariske *Melabók*. Tradisjonelt har *Landnámabók* blitt kategorisert sammen med lærdomslitteratur og genealogiske verk. Enkelte deler av teksten dreier seg utelukkende om genealogier og om å kartlegge landnåmet. Andre deler derimot minner i stor grad om islendingesagaene. Jónas Kristjánsson mener det stilistiske skillet kan bero på hvor fortellingen kommer fra. Han understreker dette med et eksempel som er særlig interessant i forbindelse med intertekstuelle referanser: ”When the account in *Sturlubók* reaches Húsavík in the northern part of the East Quarter, it says, ‘Now, from here on, Kolskeggr has told the tale of the settlements’⁷¹ And from this point the pattern of the description changes and various new stylistic characteristics appear [...]”.⁷² Her setter Jónas Kristjánsson fokus nettopp på referansene, men også med tanke på hvordan denne teksten skal klassifiseres. Spørsmålet er om det vil være riktig å plassere den utelukkende i én sjangerkategori når formen skifter så mye underveis. Det er viktig å sette nytt fokus på sjangerdiskusjon hver gang man behandler en tekst. Det er mulig at teksten opprinnelig kan ha blitt klassifisert blant lærdomslitteratur og genealogiske verk også på bakgrunn av hva den kunne brukes til. Teksten inkluderer blant annet en beskrivelse av reiseruten fra Norge til Island, og det kan ha vært en viktig kilde for å vite mer om lovenes og kristendommens inntog på Island. Judith Jesch legger vekt på nettopp dette i artikkelen ”Geography and Travel”:

Despite the reference to ‘learned men’, Haukr’s description is more likely to be based on, and it certainly reflects, the actual experiences of many generations of Icelandic travellers. As Haukr spent much of his life in Norway, he made the journey to and from Iceland often enough to observe for himself the way the curvature of the earth makes the cliffs of the Faeroes disappear below the horizon.⁷³

De mange referansene og til tider utbroderende presiseringene i *Landnámabók* gjør teksten særlig interessant for min oppgave. I første kapittel er det tydelig referanse til andre bøker med informasjon som støtter opp under det som Haukr skriver og forteller om. Han kan nesten hele veien gjennom prologen underbygge den informasjonen han kommer med. ”I Alldar fars bók þeiri er Beda preste heilagr gerdi er getid eylandz þess er Thile heiter (ok) a bókum er sagt at ligi .vj. dægra sigling norðr fra Bretalandi”.⁷⁴ Den boken det her refereres til er et verk som heter *De ratione temporum*⁷⁵ skrevet av presten Beda. Dette viser at skriftlige tekster var en del av Haukrs hverdag. Han var ikke ukjent med skriftkulturen som fantes i

⁷¹ Nu hefir Kolskegr fyrir sagt vmm landnam. (*Hauksbók* 1892–96:92.11–12.) Referansen er å finne i både *Hauksbók* og *Sturlubók* (*Sturlubók* 1900:207.4–5).

⁷² Jónas Kristjánsson 1988 [2007]:125–126.

⁷³ Jesch 2005:120.

⁷⁴ *Hauksbók* 1892–96:3.1–3.

⁷⁵ Se mer om dette i punkt 5.1 og 5.3.

andre deler av Europa. Han var heller ikke fremmed for den litteraturen som er mer hjemlig, noe han viser mot slutten ved å grundig fortelle hva som er hovedkildene hans, Styrmir og Sturlas versjoner av *Landnámabók*.

Carol Clover beskriver noe hun omtaler som ”historical canon” i kapittelet om Icelandic Family Sagas i boken *Old Norse-Icelandic Literature: a critical guide*. De sjangrene og tekstene hun inkluderer er: lover, biskopssagaer, *Sturlunga saga*, *Íslendingabók* og *Landnámabók*. Hun beskriver hvordan denne kanon har blitt brukt som en allmenn sannhet og som rettepinne overfor innholdet i islendingesagaene.

The problem with this strategy lies in its automatic assumption of the historical superiority of the ”historical canon.” *Íslendingabók* and *Landnámabók* are works in a different mode and as such have been of limited use in determining the reliability of the saga’s social picture.⁷⁶

Det hun beskriver her er interessant på mange måter. For det første nevner hun at vi automatisk har tatt disse tekstene for å være mer sanne enn islendingesagaene, men på den annen side har nettopp *Íslendingabók* og *Landnámabók* blitt satt litt utenfor når det gjelder samfunnets sosiale strukturer.

3.2 Kristnisaga

Kristnisaga finnes overlevert i kun ett middelalderhåndskrift, *Hauksbók*, hvor det følger rett etter *Landnámabók*. De to er de eneste tekstene som utgjør det vi i dag omtaler som AM 371 4to. Begge tekstene er fragmentariske, og akkurat som med *Landnámabók*, mangler både innledningen og avslutningen av *Kristnisaga*. For å fylle ut disse lakunene må vi også her basere oss på Jón Erlendssons avskrift fra midten av 1600-tallet.

Kristnisaga blir fortsatt ofte sett i sammenheng med *Landnámabók* og *Íslendingabók* pga. innholdet. Den skiller seg likevel tydelig fra de to. *Landnámabók* handler som kjent om landnåmet på Island, og *Kristnisaga* overtar der hvor *Landnámabók* slutter i tid. På den annen side handler *Íslendingabók* også om overgangen fra hedendom til kristendom på Island, men her er det hovedsakelig fremstillingsmåten som varierer. *Kristnisaga* minner i stor grad om islendingesagaene i den litt mer fortellende og utbroderende stilen hvor vi får kjennskap til konkrete familier, hendelser og steder. Det er en anonym forfatter som heller ikke trer frem i fortellingen. *Íslendingabók*, på den annen side, er konstruert mer som *Landnámabók* i stilen

⁷⁶ Clover 1985 [2005]:254.

med korte oppføringer om hendelser og med stadige referanser til kildene. I tillegg inneholder *Íslendingabók* mye informasjon om verden generelt og kan i så måte anses som et leksikon.

Det har vært mye diskusjon rundt hvem som skrev *Kristnisaga* og når. Tidlige forskere satte den raskt i forbindelse med *Landnámabók* og oppførte Haukr som forfatter.⁷⁷ De baserte seg stort sett på argumenter om den naturlige sammenhengen som en fortsettelse på Islands utvikling etter landnámstiden, og koherensen i opplistingen av de viktigste bosetterne for hver del av landet i *Landnámabók*. Guðbrandur Vigfússon var den første som satte denne hypotesen i søkelyset og kom frem til at *Kristnisaga* må ha vært en del av Hauks forelegg, antagelig den tapte *Styrmisbók*, skriver Siân Grønlie.⁷⁸

Jónas Kristjánsson legger frem et annet syn på opphavet til *Kristnisaga* i *Eddas and Sagas*.

Sturla [Þórðarson] apparently completed his *Landnámabók* in the later years of his life – after *Íslendinga saga*, that is – but we do not know exactly when he wrote the third work attributed to him, *Kristnisaga*, the saga of Christendom in Iceland, which is found as a sequel to his *Landnámabók* in *Hauksbók*.⁷⁹

Jónas Kristjánsson forteller ikke hvorfor vi tilskriver Sturla *Kristnisaga*, og han nevner ingen andre kilder. Jeg synes han er noe ukritisk i attribusjonen sin. Vi kan ikke si at det er Sturlas *Landnámabók* vi finner i *Hauksbók* da den selv sier å ha basert seg på flere bøker, deriblandt *Sturlubók*. Vi har overlevert en versjon av *Sturlubók* som er tydelig annerledes og kortere enn *Hauksbóks* versjon. På tross av at han er noe ukritisk, legger han frem et annet syn på opphavet til *Kristnisaga*, noe som bare understreker at vi ikke vet dette sikkert. Videre forteller han om forholdet mellom *Landnámabók* og *Kristnisaga* basert på innholdet: ”Between them *Landnámabók* and *Kristnisaga* took Icelandic history as far as the time of *Þorgils saga ok Hafliða*. Thereafter the other sagas we know in the Sturlung compilation followed on in succession”.⁸⁰ Her setter Jónas Kristjánsson fokus på den historiske sammenhengen mellom tekstene. Totalt sett er dette likevel ikke nok for å tilskrive Sturla forfatterskapet til *Kristnisaga*.

Grønlie presiserer om *Kristnisaga* at “Although it may have some basis in the reports of individual oral informants, it rarely cites its oral sources other than in impersonal formulas. Apart from one reference to a saga of Óláfr Tryggvason, it is equally reticent about any

⁷⁷ Finnur Jónsson (i *Hauksbók* 1892–96:LXV) nevner Oscar Brenner. Se *Hauksbók* for diskusjon.

⁷⁸ Grønlie 2002:xxxii–xxxiii. Grønlie refererer her til Guðbrandur Vigfússon, Brenner og Hannes Finsson. Se Grønlie for diskusjon.

⁷⁹ Jónas Kristjánsson 1988 [2007]:195.

⁸⁰ Jónas Kristjánsson 1988 [2007]:195.

written sources”.⁸¹ I denne sammenhengen nevner hun også to steder hvor det er tydelig referanse til muntlige kilder: ”Sva er sagt er þeir byskup ok Þorvalldr forv vm Nordlendinga fiordung...”⁸² og “ecki letu menn skirast af þeira ordumm i Vestfirðinga fiordungi sva at menn vita þat”.⁸³ Grønlie trekker frem disse to eksemplene på muntlige referanser. Begge er imidlertid kun å finne i Jón Erlendssons avskrift.

3.3 *Trójumannasaga*

Finnur Jónsson begynner sin utredning om *Trójumannasaga* med å legge vekt på den nære tilknytningen til *Bretasögur*.

Bæge disse sagaværker er at betragte som nøje sammenhengende, ja næsten som én saga, idet *Trójumannasaga* i virkeligheden kun er en indledning til *Bretasögur*; dette er ganske klart af slutningen af *Trójum.* (s. 226) og begyndelsen af *Bretas.* (s. 231); også i AM. 573, 4to er bæge sagaer forbundne med hinanden.⁸⁴

Jeg vil på tross av dette si at jeg mener det er nødvendig å se på tekstene hver for seg for å kunne vurdere deres individuelle form og sjanger. Jeg har valgt å ikke se nærmere på *Bretasögur*, men jeg vil likevel trekke noen linjer mellom de to tekstene i analysedelen av oppgaven.

I *Hauksbók* er imidlertid ikke *Trójumannasaga* og *Bretasögur* plassert rett etter hverandre. Som Finnur Jónsson presiserer, kan dette bero på flere grunner.⁸⁵ Han foreslår at enten har Haukr, etter at han var ferdig med *Trójumannasaga*, ikke hatt tilgang på *Bretasögur*. En annen mulighet er at Haukr har måttet avbryte arbeidet av en eller annen grunn, muligens reise, og at noen har fortsatt arbeidet uvitende om hans plan om å fortsette med *Bretasögur*. Uansett virker plasseringen av teksten om natursteiner og *Cisio Janus* noe fremmed i den sammenhengen de her er å finne i mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur*. Det er mye som tilsier at de kanskje ikke var tiltenkt denne plassen opprinnelig. De er ikke ført i Haukr's hånd slik som både *Trójumannasaga* og *Bretasögur*. Når man ellers ser på den helhetlige oppbyggingen, virker det rart at en redaktør eller skriver som har gjort seg så til de grader flid med en bok, ikke gjør dette fullt ut.⁸⁶

⁸¹ Grønlie 2002:xxxi.

⁸² *Hauksbók* 1892–96:127.1.

⁸³ *Hauksbók* 1892–96:128.5.

⁸⁴ *Hauksbók* 1892–96:XCVII.

⁸⁵ *Hauksbók* 1892–96:XCVII.

⁸⁶ Eksempler kommer i forbildelse med analysen av intrakompilasjonelle referanser i punkt 5.5.2.

Trójumannasaga er å finne i flere redaksjoner som Jonna Louis-Jensen behandler i sine utgaver fra 1963 og 1981. *Hauksbók*-versjonen er ganske annerledes enn de andre redaksjonene da den i tillegg til den ellers kjente teksten inneholder en mytologisk innledning. Denne innledningen utgjør de fem første kapitlene i Finnur Jónssons utgave, i tillegg er resten av teksten komplett. Både AM 573 4to fra midten av 1300-tallet (S) og Papp. Fol. nr 58 i Stockholm (avskrift fra 1690, O1) er ofte lengre enn *Hauksbók*-redaksjonen i de delene de har til felles. I tillegg finnes det flere fragmenter som tydelig har en sammenheng med O1.⁸⁷ To av de andre versjonene omtales som α og β , og Louis-Jensen beskriver forholdet mellom dem som følger: "A comparison between α and β reveals that both versions must be derived from the same original translation of Dares Phrygius' *De excidio Troiae* into Old Norse".⁸⁸ Dette er et viktig aspekt ved sagaen; den er oversatt fra en opprinnelig latinsk tekst. Louis-Jensen sier også om Haukr og hans utgave at:

It is a well-established fact that Haukr Erlendsson, the scribe of the greater part of Hb, altered the texts he copied, first and foremost by abridging them. This is no exception to this rule; on the contrary, the abridgements in this saga seem to be more radical, if anything, than those in other parts of Hb.⁸⁹

Det er tydelig at *Hauksbók*-teksten er kortere enn de andre versjonene. Finnur Jónsson mener at *Bretasögur* også er forkortet i forhold til den opprinnelige versjonen.⁹⁰ Han skriver også: "At Haukr skulde have haft nogen som helst andel i oversættelsen eller dens form i hans håndskrift lader sig ikke påvise".⁹¹

Om den latinske teksten skriver Louis-Jensen:

De excidio Troiae claims to be a translation from Greek of an account by one Dares the Phrygian, who is said to have fought at Troy on the Trojan side. A character by this name does appear in the Iliad but the book is clearly a forgery; in its present form it dates from late Roman times, presumably the sixth century, but it may be based on a lost Greek original from the first centuries A.D. It is notorious for its poverty of language and style but in the Middle Ages its authority as a first-hand report remained unchallenged. To the medieval mind Dares was a far more reliable source than Homer.⁹²

Grunnen til at Dares var ansett som mer troverdig var rett og slett fordi han visstnok hadde vært tilstede i kampen, mens Homer var født mange år etter krigen. Dette er et trekk vi

⁸⁷ Se stemma i Louis-Jensen 1963:XX. Jeg vil kun referere til O-tekstene som O da deres interne forhold er komplisert og vil ta for mye plass i denne oppgaven.

⁸⁸ Louis-Jensen 1981:XIII.

⁸⁹ Louis-Jensen 1981:XVI.

⁹⁰ *Hauksbók* 1892–96:CX.

⁹¹ *Hauksbók* 1892–96:CXI.

⁹² Louis-Jensen 1981:XIX.

kjenner igjen fra måten det blir referert til kildene i sagaene. En kilde som var tilstede der det skjedde eller evt. kjente noen som var det, teller mer enn en som ble født lang tid senere.

Muligens på grunn av Haukr's forkortelsesarbeid eller muligens på grunn av manglende forelegg, er det noen referanser som ikke er å finne i *Hauksbók* men som er med i andre håndskrifter. Jonna Louis-Jensen nevner bl.a. ”Eigi eru þessir menn af því nefndir svá margir at þat fegri söguna, en fróðlegra hefir þeim þá þótt, er söguna hefir sett, at rituð sé nöfn þeira ok föstrlönd”.⁹³ Dette er hentet fra et håndskrift av β -versjonen, nemlig *Orms bók Snorrasonar* som i dag kun finnes i papiravskrifter.

Sverrir Jakobsson skriver i “Det islandske verdensbillede og dets utvikling fra opblomstring til renæssance” at Haukr hadde en åpenbar interesse for verdenshistorie da han nevner både Moses og Dares: “[...] i Hauksbók findes den ældste kendte version af *Trójumannasaga* og *Bretasögur*. Disse historier danner rammen for en ’translatio’, hvor historiens udvikling følges fra Østen til Norden”.⁹⁴

I sin innledning i *Hauksbók* forteller Finnur Jónsson om mange av forskjellene mellom denne *Trójumannasaga* og de tekstene som sagaen nevner som kilder, samt hvilke andre tekster som omhandler samme tema som *Trójumannasaga*. Hans observasjoner er til hjelp, men for å få en mer komplett oversikt over hvilke kilder teksten refererer til, trenger jeg å undersøke selve teksten.

Flere ganger refererer teksten til Dares og til noe som må forstås å være en velkjent tekst siden den er nevnt med en enkel referanse så mange ganger. Finnur Jónsson har derimot liten tiltro til det som Dares ”sier”:

Den her nævnte Dares er den bekendte såkaldte Dares Phrygius, under hvis navn en bog på latin: *De excidio Trojæ*, var meget udbredt i middelalderen. Dette værk, der i virkeligheden er et rent makværk, tørt og registeragtigt, er en kortfattet fremstilling af Trojanerkrigen og hva der gav anledning dertil.⁹⁵

Finnur Jónsson legger så til at Dares var så høyt betrodd fordi han utgir seg for å være samtidig med hendelsene han forteller om. Det er derfor mulig å argumentere for at det som fortelles skriftlig i Dares kan ha blitt oppfattet som en førstehånds øyenvitneskildring, noe som ofte forekom i muntlig form. Hver gang det nevnes en referanse til Dares, brukes verbet *segja*. Kanskje det her ikke utelukkende er snakk om en referanse til et skriftverk som bruker et standardisert uttrykk med verbet *segja*, men heller at skriveren faktisk anser det som noe

⁹³ Louis-Jensen 1981:XXV.

⁹⁴ Sverrir Jakobsson 2007a:70.

⁹⁵ *Hauksbók* 1892–96:XCVII.

Dares har sagt fordi han tror på det Dares hevder, nemlig at han var tilstede under hendelsen det fortelles om. Finnur Jónssons vurdering av Dares stemmer ikke overens med det inntrykket vi får av verkets stilling hos middelaldermennesket.⁹⁶

Haukr hadde i alle fall tiltro til Dares, som nevnes både her i *Trójumannasaga* og igjen i *Heimslýsing ok helgifræði*. Selv om Haukr ikke selv har skrevet av *Heimslýsing ok helgifræði*, har den i alle fall vært kjent for den skriveren som gjorde det og nytt anseelse i samtiden.⁹⁷

Nå skal det sies at både W. Greif i 1886 (som Finnur Jónsson refererer til i innledningen til sin tekstkritiske utgave av *Hauksbók*⁹⁸) og Finnur Jónsson har sammenlignet innholdet i Dares med innholdet i *Trójumannasaga*. Resultatet de begge kom fram til, var at ”sagaen er en nogenlunde tro gjengivelse av Dares, men ingen slavisk oversættelse. Meget sjælden manglet noget af hva der findes i Dares”.⁹⁹ Jeg vil ikke gå inn på akkurat hvilke deler av sagaen som korresponderte innholdsmessig i de forskjellige tekstene, men det var store deler og mye mer enn bare de delene hvor referansene til Dares er tatt med. I tillegg er det kun noen steder det er lagt til noe i *Trójumannasaga* som ikke er å finne i Dares. Finnur Jónsson mener dette ofte er formuleringer som er lagt til for å gjøre teksten mer lik en saga. I det hele kan man si at *Trójumannasaga* i stor grad følger Dares i fortellingen om hendelsene i Troya og supplerer ved hjelp av Ovid og Pindarus Thebanus i følge Greifs studier,¹⁰⁰ men da disse tilleggene er å finne i mange middelaldertekster, er det ikke sannsynlig at det er redigert inn av en islandsk skriver.

Forfatteren av *Trójumannasaga* slik den fremstår i *Hauksbók*, har gjort de største forandringene i den mytologiske innledningen. Her ser vi at det er trukket paralleller fra gresk til norrøn mytologi. Finnur Jónsson mener det er tvilsomt at disse seks første kapitlene var å finne i den latinske originalen. Han mener heller at det er en islendings forsøk på å få teksten til å ligne på de hjemlige sagaene.¹⁰¹ Dette tillegget er imidlertid ikke gjort av Haukr selv, da *Trójumannasaga* ifølge Finnur Jónssons datering av sagaen til før 1262, er eldre enn *Hauksbók*.¹⁰² Dette betyr ikke at innledningen er like gammel og siden vi ikke har noen annen versjon av denne delen kan vi ikke utelukke at den er forfattet av Haukr for *Hauksbók*.

⁹⁶ Jf. det jeg skriver om Carruthers i punkt 1.3 og 2.1.

⁹⁷ Dette kommer jeg tilbake til i forbindelse med analysen punkt 5.5.3.

⁹⁸ *Hauksbók* 1892–96:XCVIII.

⁹⁹ *Hauksbók* 1892–96:XCVIII.

¹⁰⁰ *Hauksbók* 1892–96:C.

¹⁰¹ *Hauksbók* 1892–96:CII.

¹⁰² *Hauksbók* 1892–96:CII.

3.4 *Hervararsaga (Hervararsaga ok Heiðreks konungs)*

Hervararsaga er det vi tradisjonelt kaller en fornaldersaga. Den finnes overlevert i tre forskjellige redaksjoner; GKS 2845 4to ® fra 1400-tallet, AM 544 4to *Hauksbók*, og R:715 (Uppsala universitetsbibliotek, U) fra midten av 1600-tallet.¹⁰³ Jón Helgason utga i 1924 de tre forskjellige redaksjonene i parallelltekst. Han har delvis normalisert språket i sin gjengitte tekst, særlig i forhold til *Hauksbók*, da denne allerede fantes i en diplomatarisk utgave i Finnur Jónssons utgivelse av *Hauksbók* fra 1892–96. I tillegg nevner Jón Helgason AM 203 fol som ble skrevet av Jón Erlendsson (som var prest på Villingaholt), den samme som skrev av *Landnámabók* og *Kristnisaga* i AM 105 fol. AM 203 fol inneholder mange forskjellige tekster, blant annet noen fragmenter av *Hervararsaga*.

Den versjonen av *Hervararsaga* som finnes i *Hauksbók* er fragmentarisk, og slutten mangler fullstendig. Det finnes to yngre avskrifter fra 1600-tallet, men disse vil jeg ikke bruke i oppgaven da vi ikke kan vite om det var en del av Hauks redaksjon, og hvis de var det kan vi ikke vite hvordan teksten opprinnelig så ut. Jon Helgason¹⁰⁴ mener disse yngre avskriftene inneholder såpass mange uoverensstemmelser i forhold til *Hauksbók* at de ikke kan være en direkte avskrift etter denne, ei heller etter hverandre. Torfi Tulinius skriver om *Hervararsaga* i *La "Matière du Nord" Sagas légendaires et fiction dans la littérature islandaise en prose du XIIIe siècle* om sagaens opprinnelse, og at den trolig er hentet fra forskjellige kilder.¹⁰⁵ Dette, i forbindelse med at den inneholder tre dikt (to som er å finne i *Hauksbók* i dag), gjør teksten til et spennende tilfelle når man vil se på hvor historien opprinnelig kommer fra: "De l'avis de beaucoup de philologues la saga serait composée autour de ces poèmes".¹⁰⁶

Begynnelsen av sagaen derimot, er fullstendig og inkluderer den mytologiske slektsrekken med forfedrene til Hervör og Heiðrekr. Denne er også å finne i U i en noe annerledes versjon, men mangler i R. Begynnelsen av R er på mange måter fragmentarisk da den også mangler overskrift.

Det er interessant å sammenligne R og *Hauksbók* fordi de to tekstene er veldig ulike. Dette er en betydelig jobb, og jeg vil kun trekke inn noen momenter her. For eksempel er *Hauksbók* generelt mye kortere enn R. I de første kapitlene inkluderer R både strofer og forklaringer av disse, mens det nesten virker som om *Hauksbók* fungerer som et resymé.

¹⁰³ Ang datering av håndskriftene R og U, se innledningen til Jón Helgasons parallelltekstutgave 1924:I og XX,

¹⁰⁴ Jón Helgason 1924: XVIII–XIX.

¹⁰⁵ Torfi Tulinius 1995:22.

¹⁰⁶ Torfi Tulinius 1995:22.

Hervararsaga følger en ætt gjennom fire generasjoner. Den gjennomgående tråden er ikke her som i mange andre sagaer, en person og dennes videre slekt, men heller sverdet *Tyrfing* som nedarves. Dette er et meget spesielt sverd smidd til kong Sigrlamí av noen dverger, med den forbannelsen at hver gang det blir trukket må det drepe, det må settes i sliren med varmt blod på fortsatt og ikke nok med det, men det kommer til å bli kongens egen bane: ”en er Dvalin stoði steínsdvrvm þa mællti hann sverð þitt Svafrlame verðr manzbane hvert sin er brvgðit er ok með því skal vnnin vera þriv niðings verk. þat skal ok verða þinn bana”.¹⁰⁷ Et annet gjennomgående element er navnet Angantýr som går i arv blant mektige menn i slekten.

Hervararsaga har en prosimetrisk form da det finnes en del strofer i dialogform som fungerer som utfylling til prosateksten. Disse strofene hører tydelig sammen og utgjør det helte-diktet vi i dag kaller *Hlöðskviða*. *Hlöðskviða* er ikke en del av *Edda* (Codex Regius). Det er ganske fragmentert, og ikke å finne i noen annen sammenheng enn i *Hervararsaga*. De mest komplette versjonene av sagaen og diktet, er å finne i to papirhåndskrifter fra 1600-tallet. Det ser likevel ut til at diktet opprinnelig har hatt flere strofer, men at kun de med direkte tale er bevart og resten omgjort til en prosatekst.

Viktige elementer i teksten er kjærlighet og kamp for denne, men berserker, som er vanlige skikkelser i mange fornaldersagaer, spiller også viktige roller. Jeg mener man kan dele sagaen opp i fem deler ettersom hvem og hva det handler om. Den første delen er en mytologisk innledning med genealogien til slekten. Deretter følger fortellingen om Angantýr og hans kamp for å få gifte seg med datteren til svenskekongen. Angantýrs motstander, Hjalmar, får hjelp av Orvar Odd, og selv ved hjelp av Tyrfing faller Angantýr og alle hans brødre, og Hjalmar dør av skadene. Svenskekongens datter blir da så lei seg at hun begår selvmord. Bare Orvar Odd overlever. I *Orvar Odds saga* er de strofene som forteller samtalen rundt kampen også å finne, og her finnes det i tillegg noen flere.

Den tredje delen er om Hervör, Angantýrs datter, som kler seg som en mann for å dra i viking. Denne delen er delvis basert på diktet *Hervararkviða*, noe som særlig kommer frem i dialogen hun har med sin døde far i gravhaugen hans når hun skal ha tak i sverdet. Videre reiser hun og gifter seg med Höfundr, de får sønnene Heiðrekr og Angantýr. De to brødrene er veldig forskjellige av natur. Det hele ender med at Heiðrekr dreper broren sin og blir utstøtt av faren.

¹⁰⁷ *Hauksbók* 1892–96:351.20–23.

Den neste delen handler om Heiðrekr som gifter seg med datteren til kong Haraldr av Reiðgotaland. Han ender opp med å drepe sin svigerfar i en kamp, og kona begår da selvmord. Sammen har de en sønn som heter Angantýr, og Heiðrekr har også en uekte sønn som heter Hlöðr. Jónas Kristjánsson omtaler det kjente møtet med Óðinn som følger: ”As he grew old, Heiðrekr became a great lord and a sage. He entered into a riddle-contest with a man called Gestumblindi, who was in fact Óðinn in disguise. The riddles of Gestumblindi are the oldest example of this kind of contest of wits in Icelandic”.¹⁰⁸ Heiðrekr kommer til et punkt hvor han ikke lenger kan svare og han trekker sverdet, men Óðinn gjør seg om til en fugl og flyr vekk. Óðinn kaster så en forbannelse på Heiðrekr som til slutt blir hans bane. *Hervararsaga* slik vi har den overlevert i *Hauksbók* i dag ender etter at Heiðrekr går til angrep på Óðinn når han ikke klarer flere gåter.

Siste del handler om sønnene til Heiðrekr. Det er her diktet *Hlöðskviða* kommer inn i sagaen. Diktet forteller om konflikten mellom de to brødrene og om hvordan Angantýr til slutt dreper Hlöðr som kommer for å kreve sin farsarv. Til slutt kommer en liste over Angantýrs videre etterkommere. Det er ikke å finne i *Hauksbók* slik vi har den overlevert i dag og jeg vil ikke ta med kopiene fra yngre papirhåndskrifter i mitt arbeid fordi det er vanskelig å si hvor tro de kan ha vært til den opprinnelige versjonen av *Hauksbók*.

3.5 *Eiríks saga rauða*

Det finnes to hovedhåndskrifter av *Eiríks saga rauða*, AM 544 4to (*Hauksbók*) og AM 557 4to (*Skálholtsbók* som er ca 100 år yngre enn *Hauksbók*¹⁰⁹). Av begge disse finnes det senere avskrifter. *Eiríks saga rauða* har tradisjonelt blitt kategorisert som en islendingesaga. Den handler om oppdagelsen av Grønland og videre om utvandring fra Island og bebyggelse på Grønland av Eiríkr rauði. Deretter kommer det også en del om videre oppdagelser av Vínland i vest av Eiríkrs sønn, Leifr Eiríksson. På to steder i sagaen finnes det utførlige genealogier som begge knyttes opp til Haukr og hans slekt. Det er derfor naturlig å tro at de er redigert inn av Haukr selv, en hypotese som styrkes av at disse genealogiene ikke er å finne i *Skálholtsbók*. Finnur Jónsson skriver om utvidelsen i begynnelsen av kapittel 7 (kapittelinnstillingen følger *Hauksbóks* inndeling) at ”denne utvidelse skyldes Haukr selv, da det netop her er hans egen slægt, der göres udførligere rede for; det er hans egne personlige interesser, der her fremtræder, ligesom han ledet af samme interesse til slutning tilføjer sit

¹⁰⁸ Jónas Kristjánsson 1988 [2007]:351.

¹⁰⁹ I følge Sven B. Jansson 1944:11.

eget slægtregister”.¹¹⁰ Utenom disse to tilføyelsene er de to tekstene mer eller mindre like, legger han til, de har til og med felles feil. Senere bemerker han om dette første tillegget at ”eftersom begyndelsen af kap. 7 er skreven af Haukr sekretær og da den der indeholdte ændring må stamme fra Haukr selv, må han vistnok stadig have tilset sine sekretærers arbejde og mulig dikteret dem enkelte stykker”.¹¹¹ Dette er en interessant observasjon rundt produksjonen av håndskriftet. Om Haukr alltid fulgte like nøye med i arbeidet til sine sekretærer vet vi ikke, men at han tok del i deler av deres produksjon vil med ett være mer trolig. På den annen side kan vi ikke si noe om dette er en generell tendens i *Hauksbók*, ei heller for resten av denne teksten. Den andre tilføyelsen av slektsregisteret er skrevet av Haukr selv og her nevner han også seg selv ved navn, noe som ikke er gjort i det første tilfellet: ”þeira dottir var Halla móðir Flosa favðvr Valgerðar modor herra Erlenz sterka favðvr herra Havks logmannz”.¹¹²

Den første delen av *Eiríks saga rauða* er avskrevet av den som omtales som Haukr's første islandske sekretær.¹¹³ Hans hånd begynner allerede i *Fóstbræðra saga* hvor han overtar etter Haukr's hånd og går igjennom hele *Algorismus* og et godt stykke ut i *Eiríks saga rauða*. Finnur Jónsson mener likevel at overskriften i *Eiríks saga rauða* er skrevet av Haukr selv.¹¹⁴ I håndskriftet er den veldig utydelig og skrevet over av Árni Magnusson. Haukr's hånd kommer ikke inn i teksten før helt i slutten av kapittel syv. Han skriver ikke mer enn i underkant av ett blad, ca halvveis på fol. 99 rekto – de to første linjene på fol. 100 rekto. Dette utgjør slutten av kapittel syv til og med begynnelsen av kapittel ti. Her overtar den hånden som omtales som Haukr's andre islandske sekretær.¹¹⁵ Han skriver fra linje to fol. 100 rekto og ut fol. 101 rekto, noe som utgjør kapitlene ti til tolv og første linje av kapittel 13. Her overtar Haukr's hånd igjen og han fullfører sagaen og fortsetter på neste tekst, *Skáldasaga*. Det er gjennomgående kontakt med Haukr, men det er likevel mulig at han ikke har hatt like stor innflytelse på konkrete formuleringer av denne typen i de tekstdelene han ikke skrev selv. Det er nødvendig å se på fordelingen av skriverhender i denne teksten nettopp fordi de skifter såpass mye og at det er flere referanser som er spredt rundt i teksten. Det som er interessant er at det i begynnelsen av sagaen ikke er noen referanser slik det ofte er.¹¹⁶

¹¹⁰ *Hauksbók* 1892–96:LXXXIII.

¹¹¹ *Hauksbók* 1892–96:LXXXV.

¹¹² *Hauksbók* 1892–96:444.18–20.

¹¹³ *Hand 9* i faksimileutgaven til Jón Helgason 1960:IX–X.

¹¹⁴ *Hauksbók* 1892–96:425, fotnote 1.

¹¹⁵ *Hand 13* i faksimileutgaven til Jón Helgason 1960: IX–X.

¹¹⁶ Dette kommer jeg tilbake til i forbindelse med intrakompilasjonelle referanser i analysen i punkt 5.5.4 og spesifikke intratekstuelle referanser i punkt 5.2 samt den sammenlignende analysen i punkt 5.6.3.

Fra og med kapittel tre skjer det en forandring på dette. Herfra blir det med ett flere referanser, mens det i de delene som er skrevet at Haukr andre sekretær ikke forekommer noen referanser. Hva som er grunnen til dette er ikke mulig å si sikkert. En antagelse kan være at Haukr selv og hans første sekretær var mer observante på bruk av kildereferanse og kontekstualisering enn hva sekretær nummer to var i avskrivingsprosessen. Man kan også spørre seg hvorfor han skrev så lite som han gjorde før Haukr overtok igjen. Et svar på dette vil ikke være mulig å gi med sikkerhet, men det er i alle fall interessant å se at Haukr tekstdeler i stor grad er kontekstualisert mer enn de delene som er skrevet av hans sekretærer, særlig hans andre sekretær.

Finnur Jónsson noterer at slektsrekkene til Haukr ikke alltid stemmer overens.¹¹⁷ De presenteres ikke likt i *Landnámabóks* kapittel 175 og *Eiríks saga rauða*. Dette kan ha flere årsaker, men det må understrekes at det ikke er Haukr som har skrevet inn genealogien i *Eiríks saga rauða*, det er gjort av hans første sekretær. Forskjellen kan derfor være et resultat av misforståelser i en eventuell dikteringssituasjon.

3.6 *Skáldasaga*

Skáldasaga er en liten saga på kun 11 sider i Finnur Jónssons utgave. Den finnes kun overlevert i *Hauksbók* hvor den kommer rett etter *Eiríks saga rauða*. Sagaen omhandler Haraldr Hárfagri og tre av hans skaldere. De tre skaldene lures av en rik enke til å komme til hennes hytte, hvor de sperres inne. De tre skaldene skal i følge sagaen ha diktet strofer om dette. Jan De Vries argumenterer for at de tre strofene er senere tillegg:

Jeder der Skalden soll auf dieses schmahliche Abenteuer eine Strophe gedichtet haben, die in der saga mitgeteilt werden. Schon längst hat man nachgewiesen, daß der Inhalt der Saga ein im Mittelalter weit verbreiteter Novellenstoff ist; damit is aber die Erzählung als unhistorisch zu betrachten, und die Strophen müssen spätere Ausschmückung der Saga sein.¹¹⁸

Kongen vil straffe skaldenes for deres dårlige opptreden og sender dem på oppdrag til svenskekongen for å skape fred mellom landene, han regner med at de vil mislykkes. Skaldene samler noen frender for å ha med seg på ferden, og underveis til svenskekongen møter de en kone med en kiste med en gullskatt i. De tar med seg disse i gave til svenskekongen, som tror det er gaver fra Haraldr Hárfagri, og gir skaldene en vennlig mottagelse.

¹¹⁷ *Hauksbók* 1892–96:I.

¹¹⁸ De Vries 1941:109 § 56.

Sagaen ender med at skaldene kommer tilbake til Haraldr Hárfagri som blir sur fordi han ikke er blitt kvitt dem, og med giftemål for en av skaldene.

Sagaen er spekket av motiver som også er vanlig i fornaldersagaene, men det er likevel ikke så lett å sette den i denne kategorien, og det er flere tilfeller av det vi dag anser som eventyr-sjangertrekk. Tre skalder drar ut på en reise, de møter en gammel kone, bruker magi, kommer tilbake med sine erfaringer og så den lykkelige slutten. Finnur Jónsson omtaler utformingen av teksten som følger:

Denne ”Skjaldesaga” er åpenbart en temmelig sen tids frembringelse og er neppe ret meget ældre end fra der 13. århs sidste tider. Den er i det hele godt sammensat og fortalt i et let og flydende sprog, som dog på sine steder vidner om de yngre romantiske sagaers stil og udtryksmåde. Den er i det hele godt sammensat og fortalt i et let og flydende sprog, som dog på sine steder vidner om de yngre romantiske sagers stil og udtryksmåde [...]; i modsætning hertil findes mærkelig gamle og klassiske udtryk.¹¹⁹

Det er ikke blitt skrevet så mye om *Skáldasaga* opp gjennom tidene, kanskje fordi den allerede i tidlig forskning ble ansett som uhistorisk. Jeg mener, på tross av tidligere forsknings manglende interesse, at den er interessant å se nærmere på i denne oppgaven, nettopp fordi den skiller seg fra den mer historiografiske litteraturen på så mange områder og fordi det antagelig er såpass sen tekst.

Noen vanlig sjangerkategorisering har heller ikke blitt etablert. Finnur Jónsson beskriver sagaen i sin litteraturhistorie:

Hovedpersonerne er historiske nok, men indholdet er vist nok ganske uhistorisk. Der er her fuldt op af fornaldarsagamotiver, en fremsynt fostermoder, stimænd og røvere til dels med højst mærkelige navne, forgiftede sværd, troldkyndige personer osv. Hertil kommer, at sproget er ungt og vidner om de romantiske sagaers indflydelse; endogså fremmede æventyr-påvirkninger spores.¹²⁰

Finnur Jónsson selv presenterer en delt oppfatning av sagaens karakter. Fordi den er så kort, kunne det ha vært aktuelt å anse den som en tått. Overskriften til sagaen derimot gjør at vi heller må regne den blant sagaene: ”her hefr sogv skallda Harallz konvngrs harfagra”.¹²¹ Vi ser en klar diskantsjon mellom tåtter og sagaer allerede i middelalderen og også i *Hauksbók*.

Skáldasaga har ikke like mange henvisninger til andre tekster som det som er vanlig i sagaene. Det er kun én henvisning til en annen tekst, og denne er tidlig i fortellingen. Resten av historien er mer frittstående enn det vi er vant til i sagaene. Derimot nevnes det ved flere

¹¹⁹ *Hauksbók* 1892–96:LXXXVI–LXXXVII.

¹²⁰ Finnur Jónsson 1920–24:768.

¹²¹ *Hauksbók* 1892–96:445.1.

anledninger at ”nv er at segja...”,¹²² men de har ikke en kilderefererende funksjon. Jeg mener det heller er stilistiske virkemidler som gjør at fortellingen flyter bedre. Dette er et virkemiddel som brukes i dag også hvis man ønsker at en skriftlig tekst skal ha et muntlig preg. Spørsmålet er hvorfor sagaskriveren eller forfatteren ønsker å tillegge teksten et muntlig preg i en skriftlig kontekst? Det kan være at disse formuleringene var blitt så vanlige og etablerte i språket at de ikke bare har mistet den opprinnelige referansen, men også den funksjonen de hadde opprinnelig. Det refereres ikke lenger til noe som har blitt sagt, men har gått over til å bli et stilistisk virkemiddel.¹²³

En annen tilsvarende referanse er for eksempel: ”vrðv þav tidindi þar fyst...”.¹²⁴ Her ville det være interessant å se på om ordet *tidindi* har skiftet betydning i senere tekster. Fritzners ordbok gir flere eksempler på at ordet ofte har hatt med muntlige referanser å gjøre, men kommer ikke med noen forklaring på om betydningen av ordet har forandret seg.¹²⁵

Helt til slutt i teksten finnes det derimot en referanse: ”dagar Haralldz konvnngs harfagra varv margir ok slik æfilok sem margir hafa heyrð ok segir her ecki lengra af hanvm”.¹²⁶ Her er det ganske klart en referanse med bruk av verbet *segja*. Her er det ikke-spesifikke referanser det dreier seg om, og det er dette som er typisk for *Skáldasaga*.

I *Skáldasaga* er det kun to referanser til en ytre tekstkultur. Dermed kan man si den er mer moderne i stilen enn mange andre sagaer. Referansene gjelder nesten kun innen verket, ikke slik man ser i eldre tekster hvor målet i stor grad er å legitimere det som er sagt ved å referere til kilder hele veien. *Skáldasagas* forfatter er mer i tråd med senere forfattere som skaper et univers innen teksten, hvor sannheten i teksten kun eksisterer innen tekstens rammer. Kun mot slutten med referansen til Haraldr Hárfagri (som nevnt over) blir fortellingen satt inn i en utenforliggende kontekst. Her har vi en kontekstualisering av sagaen i historisk sammenheng, men det refereres også til en sannhet om kongen som er allment kjent i samfunnet.

¹²² *Hauksbók* 1892–96:448.36, 449.9, 450.37–451.1.

¹²³ Jf. Würth 2003 se punkt 2.3.

¹²⁴ *Hauksbók* 1892–96:452.9.

¹²⁵ Fritzner 1896:688. (bind III)

¹²⁶ *Hauksbók* 1892–96:455.26–28.

4 Metode

Referansene til en ytre tekstkultur er mange i sagaene, og de finnes i mange forskjellige former. Vi finner også formuleringer som vitner om at skriveren kjenner til en skriftlig fortellerkultur i tillegg til formuleringer som henviser til teksten i seg selv. I stor grad kan vi se at det er trekk av skriftlighet eller også muntlighet ut i fra måten sagaene er skrevet. Blant annet ved å se på hvordan tekstene er bygget opp og om de implisitt eller eksplisitt refererer til andre tekster. I mange tilfeller kan man se at sagaskriverne ikke bare er seg bevisste hvordan de er påvirket utenfra, men også gjør leser, tilhører og publikum oppmerksomme på denne sammenhengen. De henter fortellingen fra et sted, gjengir den i en ny tekst og oppgir ofte hvor de henter teksten fra. Disse formuleringene er tatt med av en grunn, enten det er den siste skriveren selv som har inkludert dem, om det var en del av forelegget og om de kanskje da stammer fra den første gangen teksten ble nedskrevet eller forfattet. Spørsmålet er hvorfor de har blitt tatt med og hvilken effekt de hadde på hvordan en tekst ble oppfattet. Ved å se nærmere på bruken av disse referansene, vil vi muligens kunne si noe om hensikten med bruken av dem og om det varierer ettersom hvaslags type tekst det dreier seg om. Det er ikke sikkert vår tradisjonelle kategorisering av disse tekstene korresponderer med den rollen de hadde i sin samtid.

Jürg Glauser presenterer Christian Kienings tre måter å nærme seg en tekst på i sin artikkel ”The Speaking Bodies of Saga Texts”: ’analysis’, ’readings’ og ’description’.¹²⁷ Jeg mener det vil være nødvendig å vurdere en tekst på alle disse nivåene for å muliggjøre en riktig vurdering. *Analysen* ønsker å vurdere strukturen på en så objektiv måte som mulig og er ute etter å finne tegn, repetisjoner og likheter på et dypere nivå i teksten. *Lesningen* skal i større grad kartlegge retorikk og semantikk, og fokuserer mer på forskjeller enn på identitet. Det settes dermed spørsmålsteget ved en del av de etablerte kategoriene som *forfatter*, *tekst* og *sjanger*. *Beskrivelsen* ser på de overordnede linjene i teksten og følger logikk og koherens. For å kunne ha mulighet til å vurdere en tekst på en riktig måte, må man se på alle disse nivåene og strebe etter å komme frem til den helhetlige konteksten.

Analysen er en viktig del av mitt arbeid videre. Den blir hovedfokuset mitt før jeg så vil se hvordan resultatene fungerer i forbindelse med kategoriene *forfatter*, *tekst* og *sjanger* i en videre kritisk lesning. Jeg vil komme inn på beskrivelsen av testen både når det gjelder sagaene individuelt sett og når det gjelder *Hauksbók* som helhet.

¹²⁷ Glauser 2007:14–17 med referanse til Christian Kiening (2003) *Zwischen Körper und Schrift: Texte vor dem Zeitalter der Literatur*. Frankfurt. Fischer.

Temaet for Glausers artikkel er tekster som inneholder fortellinger, og hvordan disse utformes for å kunne huskes lettere. Litteratur og minne kombineres på forskjellige måter: *memory of literature*, *memory in literature* og *literature as medium of memory*.¹²⁸ Inter- og intratekstuelle referanser kan fungere som formuleringer som gjør det lettere å huske teksten, men intertekstuelle referanser kan også fungere som minne om litteraturen. Jeg vil arbeide videre med bruken av disse typene referanse og se på hvilken funksjon de har i tekstene. Glauser henviser også til Margaret Clunies Ross' artikkel "The Intellectual Complexion of Icelandic Middle Ages"¹²⁹ hvor hun presenterer termen *multiple modalities*. Hun sier det er uttrykksformer som karakteriserer sagaformen, og hun definerer termen som følger: "modes of writing that present different dimensions of represented experience".¹³⁰ Enhver forfatter eller aktiv redaktør, og muligens aktive skrivere, vil gjøre forandringer som vil kunne vise nettopp *multiple modalities*. Vi kan se eksempler på dette i deres bruk av tekstuelle referanser og måtene tekstene presenteres på. Termen *multiple modalities* viser også hvordan sjangerinndeling ikke er en enkel sak da forskjellige skrivere kan presentere en og samme tekst på forskjellige måter og fremheve forskjellige sider bare i måten innholdet uttrykkes.

For å kunne se på hvordan de tekstuelle referansene fungerer i tekstene i *Hauksbók*, vil det først være nødvendig med en klar definisjon av de forskjellige gruppene referanser.

4.1 En første inndeling av referansene

For å kunne gjøre en referanseanalyse, må det først defineres hva som regnes for en referanse. Her vil det være mange mulige avgrensninger, og enhver som vil gjøre en analyse må ta stilling til hvor grensene går. Jeg vil se på de formuleringene som kan gi oss et inntrykk av tekstprodusentens stemme og se hvilken intensjon han har hatt med å inkludere formuleringene. Jeg vil komme inn på de forskjellige typene referanser om litt, men først må vi vurdere hva som skal til for at vi skal anse en formulering som en referanse i det hele tatt. Jeg har valgt å ta med alle stedene i teksten hvor teksten henviser til ytre kilder om hvor historien er hentet fra, og til andre tekster som omhandler samme tema. Disse formuleringene vil kunne gi oss inntrykk av hvilke kilder en skriver anså som gode, og derfor valgte å bruke. I tillegg mener jeg det er interessant å se hvordan en stadig mer dominant skriftkultur gir seg uttrykk i måten tekster struktureres på fra produsentens side. Derfor vil jeg også inkludere

¹²⁸ Glauser 2007:21.

¹²⁹ Clunies Ross 1997.

¹³⁰ Clunies Ross 1997:449.

henvisninger til den aktuelle tekstens struktur og oppbygning i avgrensningen av referansene. Når det gjelder videre inndeling av forskjellige undergrupper av disse avgrensningene, krever det en mer utførlig diskusjon.

Referansene til en tekstkultur finnes i mange former. Jeg vil bruke de utvalgte tekstene for å belyse og analysere bruken av slike referanser. Ved gjennomgang av referansene fra de seks tekstene, viser det seg et ganske tydelig skille mellom de som har en referanse til andre tekster (intertekstuelle referanser) og de som refererer til andre steder i den samme teksten eller til dennes produksjon (intratekstuelle referanser). Jeg vil derfor dele inn referansene i to hovedgrupper hvor skillet vil være mellom inter- og intratekstuelle referanser. Begge disse vil jeg anse som tekstuelle referanser da de enten henviser til andre tekster eller til teksten i seg selv.

Et annet markant skille går mellom referanser med en tydelig, spesifikk henvisning og de som er mindre presise i hva de henviser til. Dette gjelder både inter- og intratekstuelle referanser. I begge tilfeller dreier det seg om faktiske henvisninger enten til kilder eller til andre steder i teksten, og skillet går på i hvor stor grad de er eksplisitte i hva de henviser til. Det andre skillet jeg vil operere med, er derfor mellom spesifikke og ikke-spesifikke referanser. Disse to gruppene skiller seg fra det jeg anser som uspesifikke "referanser". Det vil være feil å omtale disse sistnevnte som referanser i utgangspunktet fordi det nettopp er det det er mangel på. Denne gruppen er det likevel viktig å nevne, da det tradisjonelt er denne formen for inter- og intratekstualitet som har vært behandlet i forskningen.

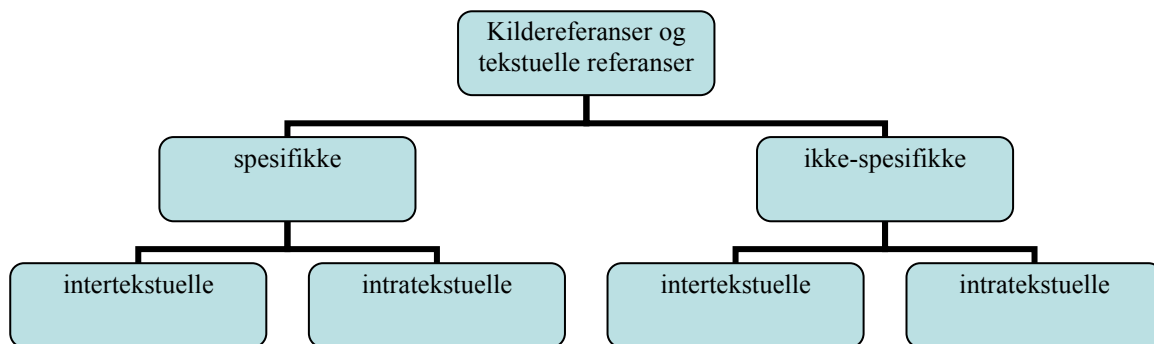
Både intertekstualitet og intratekstualitet dreier seg om begrepet *tekst* som det derfor vil være nødvendig å definere nærmere. Det finnes utallige definisjoner på hva *tekst* er, men jeg mener at jeg både av hensiktsmessige grunner og på bakgrunn av bruken av termen *tekst* (som en del av termene inter- og intratekstuelle referanser) vil kunne benytte et åpent tekstbegrep i denne oppgaven. I mange sammenhenger vil en ytterligere presisering av hva tekst er være nødvendig, men siden jeg ikke skal behandle disse kildetekstene som intertekstualiteten refererer til, men kun måten referansen i seg selv er gjort på, mener jeg at et åpent tekstbegrep vil være det mest hensiktsmessige. Det har i forskningen på middelaldertekster opp gjennom historien vært stor uenighet når det gjelder skriftlig og muntlig forelegg til de skrevne tekstene. Jeg mener det er mulig å bruke referanser til muntlige kilder som tekstuelle referanser fordi jeg ikke jobber med kilden i seg selv, men den skriftlige tekstens referanse til denne. Den som har inkludert referansen har oppfattet den muntlige teksten som en avgrenset enhet og refererer til denne.

Bernt Øyvind Thorvaldsen skriver i sin doktoravhandling *Svá er sagt í fornum vísindum: tekstualiseringen av de mytologiske eddadikt* fra Bergen 2007 om et utvidet tekstbegrep i forhold til middelaldertekster: ”Uansett disiplin og faglig orientering kan man likevel konstatere at de mytologiske eddadikt er *tekster*: ord i en viss rekkefølge, som appellerer til grammatiske og semantiske fortolkningsmekanismer”.¹³¹ Han legger til at dette er en minimal tekstdefinisjon som ikke tar stilling til om det dreier seg om skriftlige eller muntlig tekster, og det er det som gjelder for mange av de tilfellene jeg har med å gjøre. Vi kan ikke alltid sikkert vite om det dreier seg om skriftlige eller muntlige kildereferanser, eventuelt referanser til en muntlig fortellerkultur.

4.2 Kategoriernes vinkling

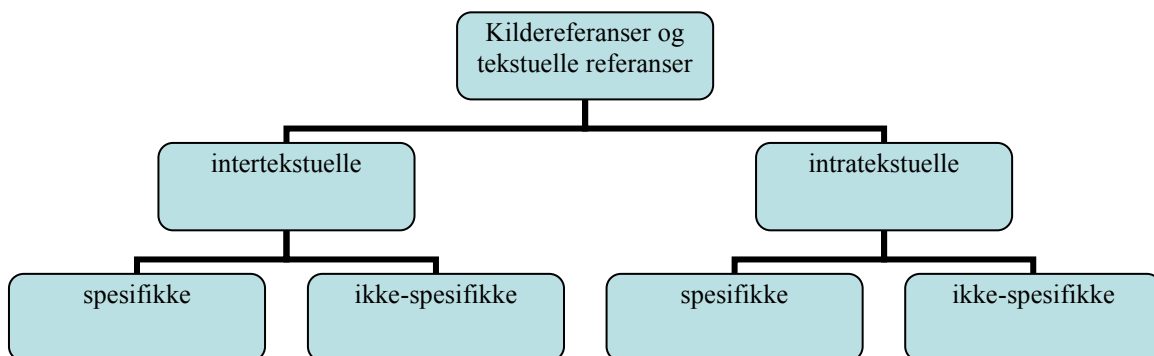
Basert på de overnevnte kategoriene vil det være nødvendig å avgjøre hva som skal få det overordnede fokuset. Selv om de tidligere nevnte inndelingene vil etablere de samme kategoriene, er det hva som defineres som den overordnede kategorien som vil avgjøre hvilke resultater oppgaven skal legge mest vekt på. Den ene inndelingen utelukker ikke den andre, og det vil bli en tydelig dynamikk mellom de forskjellige gruppene uansett inndeling, på samme måten som det er en dynamikk mellom skriver og tekst i en produksjonsprosess. På den annen side mener jeg at det å vite hvilken vinkling man vil ha på oppgaven vil gjøre det mulig å overordne den vinklingen man ønsker fremfor den andre. Konkret sett skal jeg dele inn de tekstuelle referansene i inter- og intratekstuelle referanser med to videre underkategorier, spesifikke og ikke-spesifikke, som vil være de samme i begge de to overordnede kategoriene, eller omvendt. Inndelingsparene er inter- og intratekstuelle referanser, og spesifikke og ikke-spesifikke referanser. Jeg må velge hvilken inndeling som skal være den overordnede og hvilken som skal være den underordnede ut i fra hva jeg mener vil være mest fruktbart for min oppgave: inter- vs. intratekstualitet eller spesifisitet vs. ikke-spesifisitet. Under presenterer jeg de to mulige innfallsvinklene. Den ene vil på ingen måte utelukke resultater som den andre vil trekke frem. Det dreier seg kun om hvilken vinkling man vil ha på undersøkelsen.

¹³¹ Thorvaldsen 2007:7.

Illustrasjon 1. Her vises inndeling av referanser hvis formen på referansen (spesifisiteten) er overordnet målet for referansen (inter-/ intratekstualitet).

Ved en slik inndeling (illustrasjon 1) vil skriverens eller forfatterens rolle i produksjonen og tekstens ønskede ytringsform og funksjon være overordnet tekstens opphav og foreleggets form og påvirkning på den aktuelle teksten. Det betyr ikke at sistnevnte vinklinger ikke vil bli behandlet, men kun at de vil stå i andre rekke etter at man har sett på avsenderens rolle i utformingen av tekstene. Inndelingen i illustrasjon 1 mener jeg vil gi størst utbytte når det gjelder tekstens univers og funksjonen av den formen den har fått, basert på tekstprodusentens ønske.

Illustrasjon 2. Her vises inndeling av referanser hvis målet for referansen (inter-/ intratekstualitet) er overordnet formen på referansen (spesifisiteten).

En annen mulig inndeling (illustrasjon 2) vil overordne inndelingen i inter- og intratekstuelle referanser fremfor spesifisiteten. Med denne inndelingen vil det bli lagt mest vekt på tekstens opprinnelse, forhold til andre tekster samt tekstens oppbygning. Hvilken rolle tekstprodusenten har hatt og hvordan han har påvirket tekstens uttrykk vil komme i annen rekke. Det vil også bli større mulighet til å vurdere hvorfor kildereferansene brukes, om de legitimerer tekstens innhold eller om de fungerer som ansvarsfraskrivelse. Denne inndelingen vil i større grad fremheve teksten i sin ytre verden, en omliggende kontekst, og heller

fremheve den praktiske funksjonen enn hvilken funksjon den kan ha vært tiltenkt fra tekstprodusentens ståsted.

Siden jeg har et ønske om å se på Haukr's tilpassing av tekstene til sin bok, og hver teksts individuelle utforming og funksjon i en helhet, mener jeg at den første inndelingen og den vinklingen den vil legge vekt på vil være det mest hensiktsmessige. På bakgrunn av den kommende argumentasjonen vil jeg si at noen av referansene faktisk kan gi oss et innblikk i hvordan tekstprodusenten (her hovedsakelig Haukr) har forandret og på den måten påvirket utformingen av tekstene han inkluderte. Resultatene vil ikke bli feil ved bruk av den andre inndelingen, men de vil ha en annen vinkling enn det jeg ønsker å få ut av en slik analyse. Begge modellene vil i stor grad komme frem til de samme resultatene, men man kan velge hva man vil legge mest vekt på og hvilket overordnet fokus man skal legge mest vekt på.

4.3 Spesifikke og ikke-spesifikke referanser

En gjennomgang av de referansene jeg har trukket ut av tekstene, viser et skille mellom mer eller mindre spesifisert referering. Jeg vil derfor arbeide med en inndeling i spesifikke og ikke-spesifikke referanser.

Per Ledin skriver i sin bok *”Med det nyttiga skola wi söka att förena det angenäma”*. *Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare* om et skille mellom to typer intertekstualitet. Han refererer til Norman Fairclough, men presenterer sin egen terminologi da han mener at Fairclough opererer med varierende termer i forskjellige arbeider. Ledin presenterer en todeling i *textsamspel* og *normsamspel*: *”Textsamspel rör faktiska, fysiskt existerande texter. I denna typ av intertextualitet är en annan text explicit närvarande i den aktuella texten. Den är också språkligt signalerad på något sätt, t.ex. genom citattecken, referatmarkörer eller anföringssatser”*.¹³² Som motsetning presenterer han termen *normsamspel*. *”Normsamspel rör en mer abstrakt typ av intertextualitet, närmare bestämt relationer mellan olika slags discourse types eller textnormer[...]”*.¹³³ Denne todelingen går godt overens med det skillet jeg har etablert. *Tekstsamspel* som intertekstualitet er det vi finner i de norrøne tekstene, selv om det ikke er brukt hverken *”citatecken, referatmarkörer eller anföringssatser”*. Referansene er merket på annet vis, antagelig ut i fra hva som var

¹³² Ledin 1997 [2001]:32.

¹³³ Ledin 1997 [2001]:33. De sistnevnte termene har han hentet fra Kjell Lars Berge 1990: *Tekstnormers diakroni. Noen idéer til en sosiotekstologisk teori om tekstnormendring*. MINS 33. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet.

vanlig prosedyre da tekstene ble skrevet. Denne todelingen forklarer nettopp det jeg mener er essensielt for å kunne behandle de spesifikke og ikke-spesifikke referansene som vi finner i de tekstene jeg jobber med. Jeg vil ikke videre benytte meg av termene *tekstsamspill* og *normsamspill* da jeg ikke vil se på de abstrakte relasjonene mellom tekstene, men utelukkende se på de stedene det faktisk forekommer referanser. Distinksjonen mellom disse to typene relasjoner er likevel nyttig å være klar over.

Ved å analysere de intertekstuelle referansene må man med ett også trekke inn de andre tekstene i konteksten. Per Ledin formulerer seg slik: ”Andra texter blir en självklar del av kontexten. Med dem följer också spår av andra kommunikationssituationer, som blir närvarande i den aktuella texten. För att ta fasta på det har en del forskare använt termen *rekontextualisering*”.¹³⁴ Ved bruken av særlig de intertekstuelle referansene blir den aktuelle teksten knyttet opp mot andre tekster, de blir en del av en større kontekst. Hver og en av tekstene i *Hauksbók* blir satt inn i en ny sammenheng hvor de får et nytt uttrykk, og det er dette som til tider fremkommer ganske tydelig som en del av Hauks program. Han inkluderer referanser for å knytte tekstene opp mot andre utenforstående tekster og kommenterer disse. Hans måte å presentere tekstene på er en ny måte i en ny kontekst. De tekstene han har valgt å inkludere blir rekontekstualisert i en ny kontekst.

Når det gjelder referanser til omverdenen og innen teksten, er det, gitt at det er en skriftlig tekst, nødvendig for tekstprodusenten å være tydelig siden han stort sett ikke kommer til å være tilstede når teksten blir mottatt. Franz H. Bäuml skriver i sin artikkel “Varieties and Consequences of Medieval Literacy and Illiteracy” at “A text, after all, is written in order to function without the necessary presence of the author or the memory of his performance”.¹³⁵ På tross av dette finnes det flere referanser som ikke har en tydelig henvisning.

Hva er det egentlig som skiller de spesifikke og ikke-spesifikke kategoriene fra hverandre i de tekstene jeg jobber med? De spesifikke referansene karakteriseres av at de henviser tydelig til et spesifikt verk eller fortelling. Hvis folk er navngitt eller en tekst eller boken er nevnt ved navn, må vi anta at det er en referanse til noe konkret. Det samme gjelder hvis teksten i seg selv omtales med navn eller hvis det henvises til en definert del av teksten ved bruk av fagterminologi. Hvilken hensikt har det å nevne et personnavn, navnet på en fortelling eller en definert del av teksten hvis det ikke viser til noe spesifikt og kan ha en betydning for mottageren? Det at tekstprodusenten refererer til et spesifikt verk betyr ikke at mottageren

¹³⁴ Ledin 2001:35.

¹³⁵ Bäuml 1980:251.

kjenner til det det refereres til, men tekstprodusenten må ikke minst anta at det er tilfelle. Når det henvises til *Eyrbyggjasaga* må vi anta at det var en saga som tekstprodusenten antok at mottakeren kjente til. Heretter er all kursivering i de norrøne tekstutdragene, min utheving.

vmm þat orti Þorarinn Máflidinga visur epter þui sem seger i Eyrbygia sögu.¹³⁶

Hvis det refereres til en spesiell del av teksten eller til teksten i seg selv er det for å gjøre forståelsen av teksten lettere tilgjengelig for mottakeren.

Hier hefer landnáma bók ok seger i hinum fysta capitula hvert skemst er frá Islandi.¹³⁷

Her hefr sögv skallda Harallz konvngs harfagra.¹³⁸

Dersom det dreier seg om en generell formulering til noe utenforstående som ikke er navngitt og som ikke dreier seg om et definert punkt i teksten, må det derimot oppfattes som en ikke-spesifikk referanse. Referansen må likevel knytte teksten opp mot en ytre kontekst eller bidra til oppbyggingen av teksten i seg selv for i det hele tatt å kunne regnes som en referanse. Vi må anta at produsenten ikke vil inkludere referanser hvis han ikke tror det vil være til hjelp for mottakeren. Eksempler på dette kan være følgende type formuleringer.

*Sva er sagt at Þorhallr vill fara norðr fyri Fvrðvstrandir at leite Vinlandz en Karlsefni vill fara svðr fyri landit.*¹³⁹

*þa skal nv segia fra þrekvirkivm Girkia hofðingia.*¹⁴⁰

Ved å fokusere på skillet mellom spesifikke og ikke-spesifikke referanser vil vi muligens kunne se hvilken bevissthet Haukr eller skriverne av hans forelegg (evt. foreleggs forelegg) hadde om bruken av kildereferanser og referanser for å etablere en tekststruktur. Jeg mener at de spesifikke referansene antagelig i større grad har vært bevisste valg, mens de ikke-spesifikke i større grad kan ha vært naturlige måter å formulere seg på, mer som en del av en vanlig ytringsform. De spesifikke referansene går i større grad inn for å rekontekstualisere den aktuelle teksten i forhold til andre tekster, mens de ikke-spesifikke ikke henviser til noen konkret ytre kontekst. Som tidligere nevnt kan de ikke-spesifikke termene ha blitt leksikalisert og derfor ha mistet noe av den opprinnelige betydningen de hadde. Denne leksikaliseringen

¹³⁶ *Hauksbók* 1892–96:28.15–29.4 (for flere eksempler se analysen i punkt 5 →).

¹³⁷ *Hauksbók* 1892–96:3.18–19.

¹³⁸ *Hauksbók* 1892–96:445.1.

¹³⁹ *Hauksbók* 1892–96:438.20–21.

¹⁴⁰ *Hauksbók* 1892–96:221.39.

har vel i så tilfelle skjedd høyst ubevisst og ikke nødvendigvis vært gjennomført i alle de tilfellene vi finner i tekstene. I de fleste tilfellene er det ikke mulig å vite i hvilken grad Haukr selv har redigert inn henvisningene. De tilfellene hvor vi enten har en direkte kommentar fra hans side eller vi kan sammenligne med andre versjoner av samme tekst, kan vi få et inntrykk av hans påvirkning på produksjonen, ellers er det vanskelig å si om det er han som har gjort det eller om referansen var å finne i hans forelegg.

I mange tilfeller kan de ikke-spesifikke formuleringene være muntlige formuleringer som var så mye brukt at de etter hvert gikk inn også i skriftlige tekster. Eksempler på denne typen formuleringer er: *nu er at segja af...*, og *svá er sagt at...* I de fleste tilfellene er det bruk av verb med muntlig semantisk innhold. Kanskje har uttrykket opprinnelig henvist til noe som er fortalt, med referanse til der historien kom fra (novitet). Hvis de bare er skrevet av, har de mistet den opprinnelige referansen, men har denne formuleringen også blitt gjort om, viser det at teksten er adaptert for å passe inn i sin sammenheng. Uttrykket har gått over til å være et stilistisk virkemiddel som får flyt i fortellingen. Kanskje er grunnen til bruk av nettopp denne typen formulering at teksten skal egne seg for høytlesning.¹⁴¹ Vi ser lignende tilfeller i moderne språkbruk.

Denne typen ikke-spesifikke referanser finnes også med skriftlige formuleringer, men da hovedsakelig som intratekstuelle referanser. De har ofte den funksjonen at de minner lytter eller leser om at det eller den det nå handler om er det allerede fortalt om tidligere. Referansene har ofte formen: *sem aðr er ritað* eller *sem fyrr er ritað*.

Ikke-spesifikke intratekstuelle referanser brukes uten at de bringer noen handling til det som fortelles. Funksjonen deres er i stor grad å få flyt i fortellingen og å klargjøre innholdet for mottakeren, og dette understreker skriverens (eller evt. kompilatorens eller forfatterens) aktive bevissthet i egen tekstproduksjon. Denne typen referanse er med på å kreere et tekstuelt univers innenfor tekstens rammer. Dette tekstuelle universet trenger å fungere innenfor disse rammene, men dette trenger ikke nødvendigvis å innebære sannhet i forhold til den ytre verden.

Bäumel beskriver forholdet mellom fakta og fiksjon videre i den tidligere nevnte artikkelen.

Fictions purport to be fictions in two ways: a fiction purports to 'tell' a 'fact' which is not a 'fact' in the sense the fiction 'tells' it: e.g. the quoted speech of any epic hero, or the verbal formulation of actions purporting, explicitly or implicitly, to have taken place outside of the text. And, in part by means of this fictional 'factuality,' a fiction necessarily formulates a coherent pseudo-'reality.' This recognition is the

¹⁴¹ Jf. det jeg skriver om Würth og hennes bruk av termen vokalitet i punkt 2.3.

basis for the evolution of the concept of fiction not as a lie, but as a third category beside 'truth' and 'falsehood.'¹⁴²

Bäuml beskriver her innenfor hvilke rammer fakta presenteres i fiksjon. Noe kan presenteres som en faktaopplysning innen den fiksjonen som fortelles, for eksempel i form av et sitat fra en helt eller det kan relateres til en utenfortekstlig faktisk hendelse. Hva som er riktige historiske fakta er for meg i denne sammenhengen uinteressant, det som er viktig er måten ”fakta”opplysninger er valgt å presenteres på. Bäuml etablerer en tredeling hvor fiksjon trer inn mellom sannhet og usannhet. Det som fortelles fungerer som en sannhet innenfor gitte rammer (teksten). Han beskriver også hvordan dette ble mer og mer vanlig utover i middelalderen.¹⁴³ Han forklarer videre hvordan det etter hvert som litteratur på folkespråket ble mer og mer vanlig, også ble vanligere med nye uttrykksformer: ”With the evolution of vernacular literacy, textual as well as pictorial narrative changes its communicative function from commenting on 'reality' to constructing a 'reality'”.¹⁴⁴ Etter hvert som det ble mer vanlig å se billedkunst og også skrevne tekster, ble man også vant til å hente relasjonene til det som ble fremstilt innen det samme mediet.

Man kan så spørre seg om det er bevisste valg vi ser resultatene av i de spesifikke og ikke-spesifikke referansene. Jeg mener at på et punkt har avgjørelsen med å inkludere disse formuleringene blitt gjort og at det derfor dreier seg om et aktivt valg. På den annen side mener jeg at tekstprodusenten har vært mer bevisst inkluderingen av de spesifikke referansene, særlig når det gjelder en avskrivingsprosess. I en førstenedskrivning vil på den annen side antagelig også de ikke-spesifikke referansene være mer bevisste valg, men også her mener jeg at de kan være et resultat av automatikk. Denne formen for automatikk i frasebruk mener jeg vi kan se når det gjelder de intratekstuelle referansene også.

4.4 Tekstuelle referanser innen teksten og til ytre faktorer

For å kunne dele inn de tekstutdragene jeg har plukket ut i de tidligere nevnte gruppene, må jeg ha klare definisjoner på hva intertekstualitet og intratekstualitet faktisk er. Definisjonene på dette varierer på detaljnivå hos forskjellige forskere.¹⁴⁵

¹⁴² Bäuml 1980:256.

¹⁴³ Bäuml 1980:258.

¹⁴⁴ Bäuml 1980:265.

¹⁴⁵ Eksempler på de tre kategoriene jeg her definerer kommer i punkt 4.5, 4.6 og 4.7.

4.4.1 Intertekstualitet

Intertekstualitet er et tema som generelt er blitt mye behandlet i moderne forskning. Termen ble lansert av Julia Kristeva på slutten av 1960-tallet.¹⁴⁶ Kristeva mente at alle nye tekster til en viss grad baserte seg på eldre tekster. Denne formen for intertekstualitet setter fokuset på alle de uspesifikke relasjonene mellom to eller flere tekster. Videre forskning på intertekstualitet er hovedsakelig utført på nyere tekster enn middelaldertekster og særlig på de uspesifikke båndene mellom tekstene. Hvordan en forfatter kan ha tenkt, har vært ansett som mer interessant enn å arbeide med de konkrete formuleringene som forklarer hvordan han/hun faktisk har tenkt. Dette gjør at forskning på intertekstualitet i hovedsak dreier seg om uspesifikke sammenhenger mellom tekster.

De referansene jeg har trukket ut av *Hauksbók* er av en helt annen type. Jeg har konsentrert meg om de stedene faktiske referanser forekommer. Selv om de kan være ikke-spesifikke, er de tilstedeværende. Når en skriver benytter seg av ikke-spesifikke referanser, gjør han likevel aktivt oppmerksom på at det er en sammenheng der, mens det som i hovedsak blir behandlet i forskningen, er der hvor mottageren av teksten selv må finne denne sammenhengen. Å trekke denne forbindelsen vil normalt ikke være nødvendig for forståelse av teksten, men det vil berike mottagerens opplevelse av den. Med de referansene som jeg har trukket ut, er sammenhengen i referansen allerede etablert, og når det gjelder de spesifikke referansene, er disse presise, noe mindre for de ikke-spesifikke.

Johan Tønnesson har en tydelig og åpen definisjon av intertekstualitet i sakprosa som jeg mener passer bedre på de mer spesifikke referansene. Han skriver at termen *intertekstualitet* ”innebærer at tekster er vevd inni andre tekster. Vi vet alle at sakprosaforfatteren må oppgi kilder og litteratur i sine artikler og bøker. Dette er intertekstualitet i bokstavlig forstand”.¹⁴⁷ Her ser vi at det er større likhet mellom måten det refereres på i sagaene og dagens bruk av intertekstuelle referanser i sakprosa sjangere enn det er til moderne skjønnlitteratur. Jeg følte derfor behov for å trekke inn verktøy i min analyse som så vidt jeg vet, er nye innen norrøn filologi.

På mange måter kan man si at uspesifikke og spesifikke referanser er motpoler hvorav de uspesifikke klart har fått mest oppmerksomhet i forskningen. De ikke-spesifikke referansene kan anses å etablere et mellomnivå i denne inndelingen. Egentlig kan man ikke anse uspesifikke referanser som referanser i det hele tatt fordi det nettopp er referanser det er

¹⁴⁶ Ruprecht 1983:13.

¹⁴⁷ Tønnesson 2008:115.

mangel på. Jeg vil derfor etablere en dikotomi mellom de spesifikke og de ikke-spesifikke referansene fordi det er to måter å lage faktiske referanser på.

4.4.2 Intratekstualitet

Når det gjelder intratekstualitet er det generelt gjort færre studier enn det er for intertekstualitet. I boken *Intratextuality. Greek and Roman Textual Relations* skriver Alison Sharrock at “it is the hypothesis of intratextuality that a text’s meaning grows not only out [of] the readings of its parts and its whole, but also out of readings of the relationships between the parts, and the reading of those parts as parts, and parts as relationship[...]”.¹⁴⁸ Jeg mener hun trekker frem noen viktige punkter nettopp her. Å etablere forhold mellom forskjellige deler av teksten er en av hovedfunksjonene til de intratekstuelle referansene. De hjelper mottageren av teksten med å organisere innholdet og å se forholdet mellom forskjellige deler av teksten.

Det er interessant å se på hvordan de intratekstuelle referansene er gjort. Noen har en tydelig funksjon, de forteller oss hvor vi er i teksten eller hva slags tekst vi har med å gjøre (for så vidt er kun *saga* nevnt som teksttype). De vitner om kjennskap til tekstproduksjon, særlig når de nevner fagtermer som *prologus* eller *capitulum*. Andre er mer vage og etter min mening antagelig ikke like intendert den aktive hjelpende rollen som de spesifikke referansene. Ofte virker det som om disse ikke-spesifikke referansene kan ha blitt en del av folks naturlige uttryksform. Dette gjelder for eksempel formuleringer som *nu er at segia* eller *svá er sagt*. Disse sistnevnte mener jeg man må kunne vurdere som tidligere aktive uttrykk som har blitt leksikalisert til faste termer og dermed muligens har mistet en del av det opprinnelige innholdet.

Flere av tekstene i *Hauksbók* er metamediale. De refererer til seg selv og sin egen rolle som tekst. Dette er tilfellet i mange norrøne tekster, og Gísli Sigurðsson refererer til Carol Clovers *The Medieval Saga* når han legger frem spesifikke formuleringer som forekommer i slike sammenhenger.

Thus it should be taken as evidence of written literature when we meet phrases in the saga like ‘nú ferr tvennum sögum fram’ (‘now two stories progress’), ‘*víkr nú sögunni til’ (‘now the story turns to’), ‘nú er þar til at taka er áðr var frá horfit’ (‘now we must return to where we left off before’). Similar phrases appear in Latin writings, and even if we cannot demonstrate direct models for the Icelandic formulas in

¹⁴⁸ Sharrock 2003:6–7.

Latin works it is the general technique that is significant; having adopted the technique, the saga writers were perfectly capable of developing their own phraseology.¹⁴⁹

Jeg mener formuleringer som 'sem áðr er ritað' passer inn i denne rekken. Muntlige fortellinger følger i stor grad mer en kronologisk rekkefølge, mens når man setter sammen en skriftlig tekst, har man muligheten til å gjøre om på denne rekkefølgen. Denne typen skriftlig metode er å finne i mange latinske tekster fra middelalderen, samt i mange gammelfranske tekster, men Carol Clover mener det er lite sannsynlig at disse teknikkene kom til Norden bare via gammelfransk. Hun mener både gammelfransk og nordisk diktning har tatt opp disse teknikkene fra latinske skrifter, men på hver sin måte.¹⁵⁰ Når vi ser på alt det vi har oversatt fra kontinentale miljøer i middelalderen, er det helt naturlig å tro at disse også har hatt sin påvirkning.

4.4.3 Intrakompilasjonalitet

Etter at disse to kategoriene nå er etablert, er det likevel noen referanser som delvis faller utenom. Vi ser eksempler på at det refereres til andre tekster som også finnes i *Hauksbók*, og dette mener jeg kan styrke argumentet om *Hauksbók* som en kompilasjon med Haukr som opphavsmann. Han hadde en tanke med å sette disse tekstene sammen på den måten han gjorde. Dette blir tydelig når vi finner kommentarer som henviser til den kommende teksten i boken, som her i slutten av *Trójumannasaga* hvor det henvises videre til *Bretasögur*. "[...]her eftir hefir sogv fra Enea ok þeim er Bretland bygðv".¹⁵¹ Hva skal man kalle disse referansene som både er intertekstuelle fordi de viser til en annen tekst, men som samtidig fungerer som et bindeledd mellom tekster som tydelig har noe med hverandre å gjøre innholdsmessig og som er skrevet av samme skriver i samme kompilasjon?

Brian T. Fitch skriver i sin artikkel i boken *L'intertextualité: intertexte, autotexte, intratexte* fra 1983 om problematikken rundt egenoversettelse av noen bøker i et samlet, større forfatterskap, Samuel Becketts.

D'une part, il est question du rapport intertextuel reliant toute traduction ou texte-cible à son original ou texte source. D'autre part, nous avons affaire à une forme d'intertextualité qui se situe déjà elle-même au point d'intersection de l'intertextuel et de l'intratextuel. C'est la raison pour laquelle nous avons créé pour la designer, le néologisme d'«intra-intertextualité». Par là nous référons aux multiples rapports

¹⁴⁹ Gísli Sigurðsson 2004:31.

¹⁵⁰ Clover 1982:188.

¹⁵¹ *Hauksbók* 1892–96:226.22–23.

qu'entretiennent les textes d'un même auteur les uns avec les autres plutôt que ceux qui les relient aux textes d'autres écrivains.¹⁵²

Her tas det nettopp stilling til hvordan man skal betegne relasjoner mellom forskjellige tekster skrevet av samme forfatter, og det understrekes at det er behov for en annen term enn det som brukes når det gjelder referanser til andre forfatteres verk (intertekstualitet). Det er imidlertid en stor forskjell mellom de uspesifikke relasjonene det er snakk om her i Becketts forfatterskap og de mer spesifikke referansene i *Hauksbók*, i tillegg til at det i *Hauksbók*-sammenheng refereres til forskjellige tekster innen en og samme bok og ikke innen et forfatterskap. Noen av tekstene i *Hauksbók* inneholder mer spesifikke, eksplisitte referanser som knytter dem opp mot andre tekster i samme håndskrift.¹⁵³ Dette gjør at vi kan spore en kompilasjonstanke. Hos Beckett derimot er dette ikke tilfellet, og de relasjoner som finnes er ikke eksplisitte hverken når det gjelder uttrykksformen eller hvilken sammenheng de forekommer i. I *Hauksbók* er tekstene tilsiktet å utgjøre et verk, hos Beckett er det som del av selvstendige tekster i et forfatterskap. Jeg mener derfor at termen *intra-intertextualité* ikke kan brukes i *Hauksbók*-sammenheng. Fitch presenterer likevel en måte å sette tekster i sammenheng på som jeg mener er aktuell også for *Hauksbók*. Tradisjonelt sett har tekster fra middelalderen gjerne blitt studert og forsket på basert på en etablert utgave, men jeg mener at dette vil kunne forringe muligheten til å sette teksten i en kontekst. Jeg vil derfor benytte meg av Fitchs tanker om tekstsammenheng og forholdet mellom deler av teksten/samlingen og om teksten/samlingen som helhet i mitt arbeid. Det dreier seg om referanser innen kompilasjonen på samme måte som intratekstuelle referanser dreier seg om referanser innen en og samme tekst. Det tidligere nevnte eksempelet i *Trójumannasaga* refererer tydelig til *Bretasögur* som er den neste sagaen i *Hauksbók* som Haukr har skrevet.¹⁵⁴

For å kunne behandle disse referansene mener jeg vi trenger en ny terminologi. Så vidt meg bekjent er det ikke gjort et slikt arbeid tidligere og jeg må derfor definere dette forholdet selv. Jeg mener at en term som *intrakompilasjonelle referanser* må være mer dekkende enn Fitchs term er for de tilfellene vi ser i *Hauksbók* og i mye annet norrønt materiale. Siden vi har flere tilfeller hvor det ser ut til at Haukr har redigert inn eller inkludert tidligere forklarende formuleringer med referanse innad i kompilasjonen, vil jeg argumentere for at dette bør anses som intrakompilasjonelle referanser.

¹⁵² Fitch 1983:85.

¹⁵³ Jf. eksempelet over.

¹⁵⁴ For mer utførlig analyse, se punkt 5.5.2.

Det som er påfallende er at de intrakompilasjonelle referansene er formulert både som intratekstuelle referanser og som intertekstuelle referanser, begge med henvisning til et annet sted med utfyllende eller underbyggende fortelling. På tross av muligheten for å anse disse referansene som intertekstuelle referanser (hvis man ønsker å behandle tekstene uten å se dem i lys av sin kontekst) eller som intratekstuelle referanser (hvis man ønsker å se på kompilasjonen som en tekstlig helhet) vil jeg argumentere for at en distinksjon mellom disse to kategoriene er relevant. Vi kan ikke si at en tekst og en kompilasjon hadde samme form eller funksjon, og det blir dermed også begrensende å skulle bruke termen intratekstualitet for dette. De intrakompilasjonelle referansene er ikke åpenbart intrakompilasjonelle i uttryksformen i seg selv, men blir det av å kontekstualiseres med tilsvarende referanser i andre tekster i kompilasjonen. Jeg ønsker å kunne diskutere sjangerkategorier med bakgrunn i middelalderens mulige oppfattelse av egne teksters rolle. I en slik sammenheng mener jeg at å dele kompilasjonen inn i de tekstene den selv har etablert, må være essensielt.

Når det gjelder de intrakompilasjonelle referansene, vil det være nødvendig å ha utførlig kjennskap til alle tekstene i håndskriftet for å kunne trekke linjene. Jeg bruker kun seks tekster i mitt referansemateriale og trekker i tillegg inn to andre tekster i den intrakompilasjonelle analysen. Det er imidlertid nødvendig å arbeide videre med de andre tekstene i håndskriftet også for å finne alle slike intrakompilasjonelle relasjoner.

4.5 Spesifikke og ikke-spesifikke intertekstuelle referanser

Dette er en spennende kategori da det kan være en måte å se hva tekstprodusentene brukte som kilder eller eventuelt hva de anså for å være gyldige kilder (de ville antagelig ikke brukt dem hvis de ikke mente de var troverdige). Det er tydelig forskjell mellom de helt spesifikke referansene og de ikke-spesifikke, men fordi denne overgangen er nokså gradvis, er det ikke uproblematisk å trekke en skillelinje. Det jeg har kalt for spesifikke referanser, dreier seg først og fremst om referanser som henviser til et spesifikt verk eller en person. Jeg mener dette må regnes som spesifisering nok fordi det ikke ville være noe poeng å nevne en slik presisering hvis ikke den betydde noe for mottageren. I denne sammenhengen skiller jeg ikke mellom skriftlige eller muntlige henvisninger, da det ikke er avgjørende for kategoriens definisjon. I analysen vil det derimot være interessant å se på hva slags type formulering som oftest forekommer i denne kategorien.

Det er ikke kun kildereferanser som tas med her, men også referanser til en omliggende muntlig kultur eller en skriftlig tekstkultur. Disse referansene er generelt sett mindre spesifikke enn de som refererer til konkrete kilder. Her er det i større grad mulig å finne henvisninger til muntlige kilder som i de følgende eksemplene:

Sva segia frodir menn at landit yrði albyggt a LX. vetra sva at ei hefir síþan ordit fiolbygdra.¹⁵⁵

Sva segia vitrir menn at þersir hafa skirdir verit landnáms menn Hœlgi magri Orlygr enn gamli.¹⁵⁶

Disse to referansene er å finne i de to siste kapitlene som følger rett etter den lange kommentaren fra Haukr om tekstens produksjon. Alle de tre siste referansene er å finne i hvert av de tre siste kapitlene, og med noe annen informasjon innimellom. Likevel mener jeg at man her må ta stilling til om de kloke menneskene det refereres til er de samme som nevnes med navn (Sturla og Styrmir) i den foregående attribusjonen. Hvis man anser det for å være de samme kloke menn, bør nok disse referansene klassifiseres sammen med de spesifikke, ikke på grunn av sin egen utforming, men på grunnlag av hvilke assosiasjoner de skaper hos mottageren og hvilken intendert funksjon de eventuelt hadde fra skriverens ståsted. Hvis man anser dem for å være generelle henvisninger til andre kloke menn, bør de klassifiseres blant de ikke-spesifikke.

4.6 Spesifikke og ikke-spesifikke intratekstuelle referanser

Når det gjelder de intratekstuelle referansene er delingen mellom spesifikke og ikke-spesifikke referanser mer komplisert. Hva skal til for å regne noe som spesifikt? Formuleringen: *sem fyrr er ritað* eller *nu er at segja* går igjen på flere steder i tekstene (den første særlig i *Landnámabók*). Når det gjelder det første eksempelet, mener jeg at *fyrr* henviser til noe som er fortalt tidligere i den samme teksten, og vi ser også at dette innholdsmessig stemmer generelt sett. Det andre eksempelet er særlig interessant på grunn av bruken av tidsadverbet *nu*. Her trer med ett fortellerstemmen frem og tar mer aktivt del i tekstens uttrykk. Det disse to formuleringene har til felles, er at de begge skaper et tidsaspekt innen tekstens verden. Siden det er snakk om *nå* og *før* må disse stå i forhold til noe annet, nemlig rekkefølgen av det som fortelles. På tross av denne funksjonen er de ikke spesifikke i

¹⁵⁵ *Hauksbók* 1892–96:125.10–11.

¹⁵⁶ *Hauksbók* 1892–96:125.21–22.

hva det er de strukturerer. Referansene fungerer i hovedsak når det gjelder å skape flyt i fortellingen.

I tillegg er det stor forskjell mellom denne typen formulering og spesifikke referanser enten til tekstens produksjon eller formuleringer som henviser til tekstens struktur, for eksempel prolog, kapittel eller lignende, som her:

Þetta er prologus fyri bók þessi.¹⁵⁷

Når det konkret refereres til spesifikke deler av teksten med fagtermer, blir det enda mer klart at tekstprodusenten har vært bevisst tekstens oppbygning. Følgelig mener jeg det ville være naturlig å skille mellom der hvor det er mer enn bare henvisning til et annet sted, og der det dreier seg om en presisering av tekstuelle termer, henvisning til et spesifikt sted i teksten eller hvor for eksempel tittelen nevnes.

Hva er det som gjør at disse referansene skiller seg fra de andre? Nok en gang mener jeg det dreier seg om måten referansene blir oppfattet på, men også, og kanskje først og fremst, hva som er tanken bak bruken av dem og hvor aktivt valget med å inkludere dem egentlig er.

Det er en forskjell på å henviser til for eksempel prologen til en fortelling og å henviser til et annet sted i teksten. Sistnevnte kan ha som funksjon å hjelpe mottakeren (tilhører eller leser) å relatere det som nå fortelles til noe de har hørt om tidligere, mens å henviser til et nytt kapittel eller en prolog heller vil hjelpe med å dele det som fortelles inn i forskjellige grupper eller systematisere innholdet. Henvisning til et annet sted i teksten viser at et og samme tema behandles på forskjellige steder i teksten, mens betegnelser som går på tekstens struktur og inndeling heller deler opp det som fortelles for å systematisere det på en annen måte. De hendelsene som relateres ved at det henvises til dem igjen senere, har måttet deles opp fremfor å fortelles sammen fordi den overordnede strukturen i teksten er en annen.

Intratekstuelle ikke-spesifikke referanser brukes uten å tilføre noe innhold til det som fortelles. Jeg mener, som tidligere nevnt, at en av funksjonene til bruken av disse kan være å få flyt i fortellingen og å klargjøre innholdet for mottakeren, og dette understreker skriverens (eller eventuelt kompilatorens eller forfatterens) aktive bevissthet i egen produksjon. Denne typen referanse er med på å kreere et tekstuell univers innenfor tekstens rammer. Bäuml skriver om hvordan et slikt tekstuell univers blir mer og mer etablert i litteraturen senere i middelalderen. I dag ser vi et tydelig skille mellom tekster som henter sine referanser i

¹⁵⁷ *Hauksbók* 1892–96:3.1 (overskrift i *Landnámabók*)

omverdenen i form av sakprosa og de tekstene som kreerer et eget tekstuert univers i skjønnlitteratur.¹⁵⁸

4.7 Spesifikke og ikke-spesifikke intrakompilasjonelle referanser

Da dette er en term jeg har etablert for bruk på mitt materiale, vil jeg ikke kunne si noe om bruken av denne typen referanser i andre sammenhenger, ei heller om andre definisjoner eller lignende. Jeg vil her dermed kun fastsette en klarere definisjon og kommentere spesifisiteten på lik linje med hva jeg har gjort for inter- og intratekstuelle referanser tidligere.

Det finnes ingen helt spesifikke referanser til andre tekster i kompilasjonen i form av navngitte tekster, men det er likevel eksempler på at noen referanser tydelig henviser til en annen tekst. Jeg vil i denne sammenhengen kun se på de stedene hvor det forekommer en referanse i form av gjentatte navn eller formuleringer, og ikke på de stedene hvor det kun er overlappende handling uten mer direkte henvisning.

De mest spesifikke intrakompilasjonelle referansene er særlig interessant for min oppgave. Dette er fordi, som jeg har nevnt tidligere, at vi i større grad kan knytte det til en aktiv beslutning om å inkludere formuleringen og stort sett også har større forutsetninger for å kunne knytte det til Haukr. I denne sammenhengen kommer imidlertid ikke bare hans overordnede tanke rundt tekstproduksjonen inn i bildet, men også sammensetningen av flere tekster til en kompilasjon. Han viser med dette at han ønsker å trekke linjer mellom tekstene og sette dem inn i en sammenheng. Siden vi ikke er sikre på den opprinnelige oppbyggingen av *Hauksbók*, kan slike referanser være til hjelp for å si noe om både rekkefølgen og relasjonene mellom tekstene. På tross av at Haukr deler opp boken i flere tekster med hver sin overskrift og inndeling, vil jeg på grunnlag av tilstedeværelsen av enkelte intrakompilasjonelle referanser argumentere for at han så på sitt verk som en helhet og ikke kun en tilfeldig sammensetning av tekster.

De referansene som jeg omtaler som intrakompilasjonelle, er generelt sett ikke like eksplisitte som de eksplisitte intertekstuelle referansene. Dette er kanskje fordi de faktisk refererer til en annen tekst som mottakeren antas å ha tilgjengelig. På den annen side er de såpass presise at navn gjerne er nevnt som gir en spesifiserende sammenheng. Det er vanskelig å sette et klart skille mellom spesifikke og ikke-spesifikke intrakompilasjonelle

¹⁵⁸ Jf. det jeg skriver om Bäuml i punkt 4.3.

referanser, og jeg vil ikke dele dem inn i underkategorier. I analysen vil det likevel fremkomme i hvor stor grad referansen til en annen tekst er eksplisitt eller ikke.

Henvisningen til *Bretasögur* i *Trójumannasaga* er for eksempel mer spesifikk i sitt uttrykk enn hva henvisningen til Ari er i *Kristnisaga* og *Landnámabók*. Dette er ikke kun på grunn av formuleringen i seg selv, men også hvordan referansen finner sitt motsvar.¹⁵⁹

ok er nv yfir farit þa sogv er agiætvz hefir verit i verolldvnni i heiðni at allra manna virðingv þeira er vitrir erv ok flestar frasagnir erv kvnnar en *her eftir hefir sogv fra Enea ok þeim er Bretland byggðv*.¹⁶⁰

sva hefir Ari hinn gamli sagt.¹⁶¹

Det er kun henvisningen til *Bretasögur* i *Trójumannasaga* som er av den typen med henvisning til en tekst. De som er å finne i andre tekster, etablerer et forhold mellom tekstene basert på konkrete henvisninger til de samme menneskene eller via genealogiene.¹⁶²

De kategoriene jeg nå har etablert, vil gi et inntrykk av produksjonen heller enn hvem teksten var ment for og i hvilken kontekst. Mottagerne av en tekst var ikke nødvendigvis oppmerksomme på bruken av referansene i det hele tatt, med mindre de satte spørsmålsteget ved innholdet i det de hørte eller leste eller hadde en spesiell relasjon til innholdet. Ved å bruke slike referanser blir imidlertid teksten tydeligere (intratekstuell struktur) og mer troverdig (intertekstuell kildebruk) og det kan mottagerne ha ansett som bra uten å ha hatt en klar tanke om hvorfor. Spørsmålet er om skriverne var bevisst referansene selv. Jeg antar at de var mer oppmerksomme på bruken av de spesifikke referansene enn de ikke-spesifikke referansene. Jeg vil også argumentere for at Haukr selv har lagt til noen av de spesifikke referansene mens andre sikkert har vært der fra hans forelegg. Haukr har på denne måten rekontekstualisert tekstene han har valgt å med i *Hauksbók*.

¹⁵⁹ *Hauksbók* 1892–96:231.1–3 (*Bretasögur*) og 35.9–12 (*Landnámabók*) Se punkt 5.5.2 og 5.5.1 for mer utfyllende analyse.

¹⁶⁰ *Hauksbók* 1892–96:226.20–23 (*Trójumannasaga*).

¹⁶¹ *Hauksbók* 1892–96:144:22–23 (*Kristnisaga*).

¹⁶² Se punkt 5.6 for analysen av disse referansene.

5 Kategoriene i praksis

Nå som kategoriene er etablert, kan man få kommentert noen av referansene som passer inn i de forskjellige kategoriene. Noen av referansene vil sikkert ikke kunne klassifiseres uten problemer, noen vil sikkert kunne passe i flere kategorier, mens noen ikke passer noen steder. Her vil jeg like fullt strebe etter å være tro mot kategoridefinisjonene jeg har etablert over og behandle dem i samme rekkefølge som i metodekapittelet. Jeg har ikke inkludert alle de referansene jeg har funnet i tekstene her i analysen, men presenterer et representativt utvalg og henviser til skjema i vedlegg for en fullstendig oversikt. Her har jeg satt inn tomme rubrikker for alle sider uten noen referanse for å illustrere fordelingen i tekstene.

Jeg vil starte med en referanse som jeg allerede har nevnt flere ganger og som på mange måter er en av grunnene til at det er nettopp *Hauksbók* jeg har valgt å arbeide med. Mot slutten av *Landnámabók* kommer det flere henvisninger til produksjonskonteksten som jeg anser som viktige for vår forståelse av *Hauksbók*, på tross av at de i dag kun finnes i en senere avskrift. Jeg mener det er spennende fordi det delvis er grunnlaget for i det hele tatt å kunne diskutere Hauks rolle som redaktør og ikke kun som avskriver. Det er viktig å presisere nok en gang at vi ikke kan være sikker på denne referansens opphav, om det er Haukr som har skrevet det eller om det er et senere tillegg. Jeg velger likevel på bakgrunn av tidligere argumentasjon å inkludere disse referansene i min analyse.¹⁶³

Nu er yferfarit vmm landnám þav er verit hafa á Islandi epter því sem frodir menn hafa skrifat. fyst Ari prestr hinn fródi Þorgils s(vn) ok Kolskegr hinn vitri. enn þersa bok ritada (ek) Haukr Ellinz svn. epter þeiri bók sem ritad hafði herra Sturla logmadr hinn frodazti madr ok eptir þeiri bok annarri er ritad hafði Styrmir hinn fródi. ok hafða ek þat or hvári sem framar greindi. enn mikill þori var þat er þær sogdu eins badar. Ok því er þat ecki at vndra þo þersi Landnáma bók se lengri enn nockor onnvr.¹⁶⁴

*Sva segia frodir menn at landit yrði albyggt a LX. vetra sva at ei hefir síþan ordit fiolbygdra.*¹⁶⁵

*Sva segia vitrir menn at þersir hafa skirdir verit landnáms menn Hœlgi magri Orlygr enn gamli.*¹⁶⁶

Disse setningene inneholder mye informasjon om hvordan *Hauksbóks* versjon av *Landnámabók* kan ha blitt til. Det er viktig å ikke godta det som står skrevet som en sannhet, men jeg mener likevel det er å anse som en sannsynlig forklaring. Haukr forklarer hvilke tekster han har brukt som kilder og understreker at disse tekstene er skrevet av kloke menn. Det han forteller om metoden for utarbeidingen av teksten viser at vi kanskje bør kunne

¹⁶³ Se avsnittet om Hauks rolle i produksjonen i punkt 1.3 over.

¹⁶⁴ *Hauksbók* 1892–96:124.17–25 (*Landnámabók*). Mine uthevninger i alle sitatene fra *Hauksbók* 1892–96.

¹⁶⁵ *Hauksbók* 1892–96:125.10–11 (*Landnámabók*).

¹⁶⁶ *Hauksbók* 1892–96:125.21–22 (*Landnámabók*).

omtale *Landnámabók* som en kompilasjon i seg selv. Vi vil i så tilfelle få en kompilasjon innen kompilasjonen. Ved å se *Landnámabók* som en del av *Hauksbók* som helhet, vil den bli interessant på andre måter enn hvis vi ser på den som en isolert tekst eller en kompilasjon.

eptir þeiri bók sem ritad hafði herra Sturla logmadr hinn frodazti madr ok eptir þeiri bok annarri er ritad hafði Styrmir hinn fródi.¹⁶⁷

De tre utdragene inneholder referanser som passer inn i flere av de kategoriene jeg har etablert. De har interesse i forskjellige forhold innenfor *Hauksbóks* produksjon. Vi finner spesifikke intertekstuelle referanser i henvisningene til de andre navngitte tekstene og navngitte ”forfattere”. Jeg mener denne første presiserende henvisningen til kilder og til egen produksjon underbygger nettopp at Haukr har ønsket å bekrefte at det han forteller er sant, han etablerer en troverdighet som blir styrket av disse referansene til troverdige, kloke menn som har skrevet bøker om dette tidligere. Ari nevnes i tillegg også både i *Kristnisaga* og andre steder i *Landnámabók*, og i *Kristnisaga* nevnes han som øyenvitne til noe av det som fortelles.¹⁶⁸

Hauks navn nevnes som produsent for den aktuelle teksten. Dette er en veldig konkret, spesifikk intratekstuell referanse. Haukr presiserer også at han har tatt det beste fra de tekstene han bruker som kildegrunnlag og at det er derfor hans *Landnámabók* er lengre enn noen annen. Dette mener jeg må anses for å være en bevisst kommentar med det formål å styrke vurderingen av hans egen tekst. Så eksplisitte forklaringer av en teksts opprinnelse er ikke vanlig i norrøne tekster, noe som gjør dette tilfellet særlig interessant. Her får vi et innblikk i hvordan tekster faktisk er bygget på andre, skrevne tekster, og hvordan en høytstående mann kan ha hatt tilgang til flere tekster når han selv ønsket å få produsert en ny tekst eller en hel bok. Det er også interessant å se at han omtaler teksten som *Landnámabók* og dermed viser at han anser teksten som en avgrenset enhet med en tittel. Denne tittelen nevnes også i en av de innledende overskriftene.¹⁶⁹

Det er særlig det første utdraget her som er interessant i forhold til *Landnámabóks* produksjon, men også i de to neste kapitlene nevnes kloke menn som en assurerende kilde, men da med verbet *segja* og uten henvisning til bøker. Jeg mener at de intertekstuelle referansene som er å finne i slutten av *Landnámabók* i stor grad er spesifikke, mer enn hva som ofte er vanlig. Et mulig unntak er nettopp de to i begynnelsen av de to siste kapitlene. *Svá*

¹⁶⁷ *Hauksbók* 1892–96:124.20–22 (*Landnámabók*)

¹⁶⁸ Dette kommer jeg mer inn på i forbindelse med de interkompilasjonelle referansene i punkt 5.5.1.

¹⁶⁹ *Hauksbók* 1892–96:3:18–19 (*Landnámabók*).

segja frodir menn... og *Svá segja vitrir menn...* er i seg selv nokså upresise, men da de står i forbindelse med de klare presiseringene til kloke menn i kapitlet rett foran (det er korte kapitler det er snakk om) mener jeg det er mulig at disse henvisningene er til de samme som er nevnt der. Dersom denne sammenhengen ikke er slik, mener jeg disse to referansene må regnes som ikke-spesifikke. For å vite om de kloke menn det henvises til er de tidligere nevnte Ari Þorgilsson, Kolskeggr, Sturla og Styrmir, måtte vi eventuelt ha tilgang til disse kildene og se om dette innholdet også er å finne hos dem. Jeg vil komme inn på sammenligningen av *Hauksbóks* og *Sturlubóks* versjoner av *Landnámabók* litt senere i analysen.

Vi finner også en formulering som jeg mener må anses som en ikke-spesifikk intratekstuell referanse. Det lange utdraget begynner med "*Nu er yferfarit vmm landnám...*" som er et typisk eksempel på en kommentar til tekstens utforming i seg selv uten at den er spesifikk.

Når det gjelder intrakompilasjonelle referanser er det vanskelig å si om det er noe som forekommer i denne delen. Senere i analysen vil jeg trekke frem forholdet mellom *Landnámabók* og *Kristnisaga* etablert av henvisninger til Ari Þorgilsson.

5.1 Spesifikke intertekstuelle referanser

I *Landnámabók* er det særlig mange eksempler på de spesifikke intertekstuelle referansene, men dette er jo også en tekst som er vesentlig lengre enn de andre.

I alldar fars bók þeiri er Beda prestur heilagur gerdi er getid eylandz þess er Thile heiter (ok) a bókum er sagt at ligi .vj. dægura sigling norðr frá Bretlandi. Þar sagdu hann ei koma dag a vetr og ei nott a sumar þa er dagr (er) lengztr.¹⁷⁰

Dette utdraget, som starter hele fortellingen om landnåmet, er et typisk eksempel på en intertekstuell referanse. Ikke bare får vi navnet på boken, men også hvem som har skrevet den og hva den forteller. Den boken det her refereres til er et verk som heter *De ratione temporum* skrevet av Beda som var prest og diakon i klosteret Jarrow i Nord-England. Det er en latinsk tekst som blant annet inneholder en beskrivelse av kosmos og av forskjellige gamle kalendere. I *Landnámabók* er den referert til med en spesifikk referanse og den underbygger informasjon som det er viktig at oppfattes som sann. Dette kan være grunnen til at det gis en såpass utførlig referanse. En annen tekst av typen kalendarium er å finne i *Hauksbók* i form av *Cisio Janus* som er plassert mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur* og har egentlig lite med

¹⁷⁰ *Hauksbók* 1892–96:3.2–5 (*Landnámabók*).

disse tekstene å gjøre.¹⁷¹ Det faktum at denne typen tekst både blir referert til og inkludert, kan vise at det var å regne som en viktig og sann referanse.

Det refereres til Beda flere ganger i begynnelsen av *Landnámabók*. Beda hadde en stor produksjon av hovedsakelig kristen litteratur på latin. Mange nordiske tekster refererer til hans arbeider, og da settes hans *Thule* alltid i sammenheng med Island.¹⁷² Siden vi vet såpass mye om Beda og hans bokproduksjon, er det naturlig å anta at den referansen vi ser her i *Landnámabók* faktisk baserer seg på kjennskap til hans skrevne tekster.

I det utvalgte tekstkorpuset finnes det flere referanser som henviser til andre konkrete bøker og tekster. I *Landnámabók* er det en referanse til en saga vi har overlevert og dermed kan jamføre med for å se på likheten.

vmm þat orti Þorarrinn Máflíðinga visur epter þui *sem seger i Eyrbyggia sögu*. Þersi er ein Qvedin man rofzt af heiptum hyrskerþir mer verda kvnna ek adr fyrri Enni ygx teiti vel beita. ef hialldr gnar hilldar hyr sennv mer kenna egivmz hæfs at ek hioga hlin gudveviar mina. af þeim ordum bordust þeir annat sinn.¹⁷³

Det denne referansen har til felles med den forrige er at den nevner teksten på en måte som antyder at teksten er kjent for publikummet av *Landnámabók*. Finnur Jónsson skriver i fotnote der strofen kommer i *Landnámabók* at ”Verset findes tillige i Eyrb. S. 28 og bör skrives således: [...]”¹⁷⁴ Han oppgir ikke nærmere hvilken versjon av *Eyrbyggjasaga* han har sammenlignet med, men ved å jamføre med de utgavene av sagaen som fantes før hans utgivelse, viser det seg at det ikke er store forskjellene.¹⁷⁵ Om ikke strofen er direkte avskrift av et håndskrift av *Eyrbyggjasaga*, enten av Haukr eller av hans forelegg, er det sannsynlig at den som har skrevet denne strofen inn i *Landnámabók* på et eller annet tidspunkt har sett *Eyrbyggjasaga* eller har hørt den opplest. Strofen eller en referanse til denne, er ikke nevnt i *Sturlubók* som Haukr i stor grad har basert seg på, ei heller i *Melabók*. Dette mener jeg støtter muligheten for at det er Haukr som kan ha redigert inn nettopp denne passasjen. Det kan anses som sannsynlig at Haukr har hatt kjennskap til *Eyrbyggjasaga* og har sett relevansen mellom denne og det han skrev om, og derfor har han skrevet inn denne strofen. Dette kan eventuelt forklare hvorfor strofen har et såpass likt uttrykk i de to tekstene. Etter min mening kan man

¹⁷¹ Se punkt 5.5.2.

¹⁷² *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* (bind I) 1956:sp396.

¹⁷³ *Hauksbók* 1892–96:28.15–29.4 (*Landnámabók*).

¹⁷⁴ *Hauksbók* 1892–96:28 (fotnote).

¹⁷⁵ Her har jeg jamført med følgende utgaver (de som er å finne på Universitetet i Oslo og som er utgitt før Finnur Jónssons utgave av *Hauksbók*):

Guðbrandr Vigfusson (1864) *Eyrbyggja saga*. F. C. W. Vogel. Leipzig.

Björn Jónsson (Kostnaðar maður ok prentari) (1882) *Eyrbyggja saga*. Akureyri.

ikke vente en slik likhet hvis disse strofene skulle ha blitt muntlig tradert i lang tid. Både i referansen til Beda og til *Eyrbyggjasaga* er verber *segja* brukt. Begge henvisningene mener jeg må oppfattes som henvisninger til skrevne tekster. Dette viser det at verbet *segja* godt kunne brukes i en skriftlig sammenheng.

I *Skáldasaga* finner vi en referanse av lignende type. Det er den eneste intertekstuelle referansen i denne sagaen, men det er til gjengjeld en mye kortere tekst.

tok Avðvñ þar fyri avknefni en drapan Stolinsteþiaf nafn sva sem segir i sogv Vlfis Sebba svnar ok Kvigs iarl.¹⁷⁶

I *Kristnisaga* finnes det kun en referanse til en annen saga, men her er det et verb som er mer konkret enn de tidligere nevnte, nemlig *rita*. Dette verbet ville ikke bli brukt om muntlige fortellinger og det gjør at vi må anse det for å være en skriftlig tekst det refererer til. Om så ikke skriveren som gjør henvisningen har tilgang på sagaen, refererer han i alle fall til en skriftlig tekst.

Olafur Konvngur for af Irlandi ok avstr i Holmgard en or Holmgardi til Norges sem ritað er i sogv hans ok bavð þar kristni allri alþyðv.¹⁷⁷

Det er noen referanser som går igjen flere steder i *Landnámabók*, og de følgende utdragene er alle eksempler på dette. De kommer som en henvisning til en annen fortelling hvor det fortelles mer om det som er blitt fortalt rett i forkant. Tekstene er ikke brukt som kilder, men henvisningen til dem antyder likevel at mottakeren av teksten enten burde kjenne til de sagaene som nevnes eller at de burde ha muligheten og/eller interessen for å oppsøke dem. Vi kan ikke vite om de sagaene det her refereres til tilsvarer sagaene med samme navn som vi har overlevert i dag.

þar gerist saga þeira Þorbiarnar ok Havardar hins hallta.¹⁷⁸

þar af gerdist saga Isfirðinga ok vig Þorbiarnar.¹⁷⁹

þadan af gerdist saga Bodmods.¹⁸⁰

þar af geriz Svarfdæla saga.¹⁸¹

¹⁷⁶ *Hauksbók* 1892–96:445.8–9 (*Skáldasaga*).

¹⁷⁷ *Hauksbók* 1892–96:131.5–7 (*Kristnisaga*).

¹⁷⁸ *Hauksbók* 1892–96:41.3–4 (*Landnámabók*).

¹⁷⁹ *Hauksbók* 1892–96:48.13–14 (*Landnámabók*).

¹⁸⁰ *Hauksbók* 1892–96:52.2 (*Landnámabók*).

Svarfdæla saga har vi overlevert versjoner av i dag. Ved å jamføre det stykket i *Hauksbók* med henvisning til *Svarfdæla saga* med *Íslenzk fornrits* utgave av nettopp *Svarfdæla saga* viser det seg at de to tekstene er nesten identiske.¹⁸² Det er dermed naturlig å anta at de to tekstene bygger enten på et felles forelegg, eller på hverandre.

Når det gjelder de tre andre henvisningene er det litt mer komplisert. Vi har ikke overlevert noen saga som heter **Bodmods saga*, men i tillegg til henvisningen i *Landnámabók* finnes det også en henvisning i *Grettis saga*. ”þaðan af gerðisk saga Bøðmóðs ok Grímólfs ok Gerpis”.¹⁸³ Henvisningen til sagaen her er gjort på samme måte som det er gjort i de andre eksemplene fra *Landnámabók*.

Vi har overlevert en saga som kalles *Hávarðar saga Ísfirðings*. Denne sagaen passer overens med de to første referansene over. Det fortelles om slekten til Hávarðr, og personene det gjelder er de samme som i *Hauksbók*, bortsett fra at de her fremstilles i en genealogi. I *Hauksbók* er dette kapitlet todelt. Det forteller først om slekten til Gunnbiörn og hvor den hører hjemme på Island. Denne slekten er ikke dokumentert i *Hávarðar saga Ísfirðings*. Deretter fortsetter fortellingen om en annen slekt fra samme dal, Laugardal, nemlig slekten til Hávarðr Halti hvis sønnesønn heter Þorbiörn Þjóðreksson. Den første referansen over henviser til samme slekt, men også her uten noen særlig utbrodering som eventuelt hadde kunnet sammenlignes med *Hávarðar saga Ísfirðings*.

Den første referansen henviser tydelig til det stedet de hendelsene som skildres i sagaen fant sted. Det refereres ikke til etableringen av sagaen, men til de hendelsene som omtales i sagaen. De tre neste forteller at de hendelsene som nå har blitt behandlet er grunnlaget for de begivenhetene som det fortelles mer om i de sagaene som så nevnes.

Forholdet mellom *Hávarðar saga Ísfirðings* og *Landnámabók* er ikke like opplagt som forholdet mellom *Svarfdæla saga* og *Landnámabók*. På den annen side er det en spesifisert henvisning til en konkret fortelling det er snakk om. Om denne fortellingen er i skriftlig eller muntlig form er mindre interessant for min oppgave enn det at skriveren faktisk oppfatter denne som en spesifikk avgrenset fortelling og derfor refererer til den som tidligere nevnt.

Det er tydelig at det er vanlig å bruke verbet *gera* i denne sammenhengen. I følge Fritzner kan man bruke dette ordet når det gjelder både en muntlig fortelling og skriftlige tekster, det

¹⁸¹ *Hauksbók* 1892–96:73.30 (*Landnámabók*).

¹⁸² Jónas Kristjánsson 1956:LXVII og 129.

¹⁸³ Guðni Jónsson 1936:33.

dreier seg om å tilveiebringe noe.¹⁸⁴ Refleksivformen av verbet blir brukt inkoativt for å uttrykke ”at subjektet trer inn i ny tilstand”.¹⁸⁵ Subjektet er i denne sammenhengen sagaen som blir til av de hendelsene som har blitt fortalt. Dette betyr ikke at sagaen ble nedskrevet, men heller at historien ble etablert som en enhet. Dette uttrykket er i så måte mer åpent enn det som brukes i de tre tidligere nevnte eksemplene hvor verbet *segja* er brukt.¹⁸⁶ I referansene over er verbet *gera* bøydd i presens to ganger og i perfektum og to ganger. Med verbet i presens gjøres det en henvisning mot sagaen i seg selv, mens med verbet i perfektum peker henvisningen mot hendelsen det fortelles om.

I *Hervararsaga* finner vi kun en referanse. Den henviser til gjengjeld til en tekst vi fortsatt har overlevert, nemlig *Orvar Odds saga*. Orvar Odd har en viktig rolle i handlingen i *Hervararsaga*. Det presiseres ikke om det dreier seg om en skriftlig eller muntlig tekst.

Síþan forv þeir brœðr brott ok komv til Samseyiar ok gengv vpp a land at leita Hialmars ok forv þeira skipti *sva sem greinir i Orvarodz sogv* fyrst at þeir komv i Mvnarvaga ok drapv þar alla menn af þeim .ij. skipvm sem þeir Hialmar ok Oddr attv ok síþan fvndvz þeir vppi a eyni.¹⁸⁷

I *Trójumannasaga* finner vi blant andre spesifikke intertekstuelle referanser i følgende formulering med referanse til en navngitt tekst, *Rómverja saga*. Heller ikke her kommer det fram om det dreier seg om en skriftlig eller muntlig kilde.

Nv er þat saga Rvmveria at eptir er Pirvs hafði drepit Pentisileam ok tyrkir varv flyðir i borgina[...]¹⁸⁸

I *Rómverja saga* kan jeg ikke finne noen lignende passasje i dag. Det betyr ikke at det ikke eksisterte som en del av sagaen en gang i tiden.

Alle disse utdragene refererer til andre sagaer som forteller om samme tema som det som omhandles i den respektive teksten, uten å presisere om de har hentet tekstutdraget derfra eller ikke. Dette har de til felles med den tidligere nevnte referansen til *Eyrbyggjasaga*. Denne stiller seg derimot i en særstilling fordi den henviser til et konkret tekststykke (her: en strofe) som gjengis i begge tekstene. Det samme gjelder også referansen til *Svarfdæla saga* i *Landnámabók*.

En annen referanse av samme type som de overstående er den følgende:

¹⁸⁴ Fritzner 1886:576–586 (bind I).

¹⁸⁵ Haugen 1993 [2001]:281.

¹⁸⁶ Ref. referansen til Beda punkt 3.1 og særlig 5.3.

¹⁸⁷ *Hauksbók* 1892–96:353:24–28 (*Hervararsaga*).

¹⁸⁸ *Hauksbók* 1892–96:222.13–14 (*Trójumannasaga*).

eptir þat för Einarr vestr ok lagdi vndir sik Orkneyiar *sem seger i sogu hans*.¹⁸⁹

Denne referansen henviser til en annen saga som ikke er navngitt. Her omtales Einarr som la Orknøyene under seg som det er fortalt om i sagaen hans. Dette er interessant fordi vi ikke har noe vitne om en saga om Einarr i seg selv. Det vi derimot omtaler som *Orkneyinga saga* handler i stor grad om Einarr. Hvis det skulle være denne teksten det refereres til, vil det sette *Orkneyinga saga* i et nytt lys, da vi ikke har den overlevert som en helhet før i en dansk oversettelse fra 1615,¹⁹⁰ og ellers kun i fragmenter eller inkorporert som tåtter i den store *Flateyjarbók* fra slutten av 1300-tallet, som dermed er senere enn *Hauksbók*. På den annen side må muligheten for at det her refereres til en muntlig fortelling om Einarr vurderes. Verbet *segja* er brukt, uten at det egentlig er avgjørende fordi vi har flere eksempler på at dette verbet er brukt i skriftsammenheng. På den annen side kan vi heller ikke utelukke denne muligheten da en presisering om skriftlig tekst mangler.

Trójumannasaga har flere referanser til Dares. Som tidligere nevnt var Dares kjent, og ansett som en god kilde siden det hevdes at han var tilstede under slaget i Troja. *Trójumannasaga* er oversatt fra latin, og baserer seg i stor grad på fortellingene til Dares.

*sva segir meistrari Dares at Androma(ka) kona Hectoris at þa er hon vaknaði þersa nott at hon sagði dravma sina...*¹⁹¹

*sva segir meistari Dares at grikir sæti vm Troio .x. vetr ok .vi. manvör ok .xij. daga.*¹⁹²

her fellr nv niðr sv *saga er Dares hefir sagt* ok þickir sv *saga sanlegvz* enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv komnir fra Enea...¹⁹³

nv kemr her saman sagan ok *sv er Dares hefir sagt* ok þickir ollvm þat sanlegaz.¹⁹⁴

Dares benyttes gjennomgående som en kildehenvisning for å bevitne sannheten i det som fortelles. Dares var i følge Homer en trojansk prest som fortalte om slagene i Troja.

Ari Þorgilsson oppgis som kilde flere steder i både *Landnámabók* og *Kristnisaga*. Det er vanskelig å sammenligne ham med Dares, men det er tydelig at Ari også var ansett som en klok mann og en god kilde da han er omtalt nettopp som dette i mange tekster. Vi har den

¹⁸⁹ *Hauksbók* 1892–96:97.12–14 (*Landnámabók*).

¹⁹⁰ Stockh. Kungl. Bibl. Cod. Isl. Papper 39 fol., (dateringen er å finne i håndskriftet selv i følge Nordal 1913–16:XXXIV).

¹⁹¹ *Hauksbók* 1892–96:213.10–12 (*Trójumannasaga*).

¹⁹² *Hauksbók* 1892–96:221.28–29 (*Trójumannasaga*).

¹⁹³ *Hauksbók* 1892–96:222.5–7 (*Trójumannasaga*).

¹⁹⁴ *Hauksbók* 1892–96:225.16–17 (*Trójumannasaga*).

eksplisitte referansen mot slutten av *Landnámabók*¹⁹⁵, men han nevnes også tidligere i teksten:

*Sva seger Ari Þorgils s(vn) at þat sumar fóru v. skip ok xx. til Grænalandz af Borgarfirdi enn xííj. komuzt vt. sum rak aprt en sum tyndust. þat var xvj vetrvm fyr en kristni væri i log tekinn a Islandi.*¹⁹⁶

Her ser vi en referanse til Ari som omtaler folk som dro til Grønland. Dette kan sees i sammenheng med *Eiríks saga rauða* som handler nettopp om utvandring fra Island til Grønland. Ari nevnes ikke som kilde i *Eiríks saga rauða* i *Hauksbók* i det hele tatt, men dette betyr ikke at det ikke er en sammenheng der. Utvandringen til Grønland nevnes også i *Íslendingabók*, som hevdes å være skrevet av Ari. På tross av disse sammenhengene, vil jeg ikke komme inn på dette igjen i forbindelse med de intrakompilasjonelle referansene senere i analysen, da referansen i seg selv mangler i *Eiríks saga rauða*.

Også i *Kristnisaga* finner vi henvisninger til Ari. Her vil jeg kommentere funksjonen disse henvisningene har som intertekstuell referanse. De refererer til en ytre tekst, skriftlig eller muntlig, og jeg vil senere komme tilbake til hvordan disse referansene kan fungere intrakompilasjonelt.

*sva hefir Ari hinn gamli sagt.*¹⁹⁷

*Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xíj. vetra gamall er flest hefir sagt fra þersvm tíðinövm er her erv ritvð.*¹⁹⁸

Ved nærlesing av *Landnámabók* mener jeg man vil kunne merke en forskjell et stykke ut i teksten. Dette kommer etter at følgende formulering blir presentert i kapittel 248. Etter dette blir hendelsene generelt mer utbrodert i beskrivelsene og kapitlene blir generelt lengre.

*Nu hefir Kolskegr fyrri sagt vmm landnam.*¹⁹⁹

Den eneste skriverhånden vi har vitne om i *Hauksbóks Landnámabók* er Hauksr, men denne referansen er ikke å finne i *Hauksbók* skikk vi har den overlevert i dag. Det er dermed vanskelig å si noe om hvem som har inkludert den. Kolskeggr er også nevnt i den lange referansen mot slutten av *Landnámabók*. Han posisjon som kilde styrkes ved at han nevnes flere ganger, slik vi ser med både Dares, Ari og Beda.

¹⁹⁵ *Hauksbók* 1892–96:124.17–25 (*Landnámabók*).

¹⁹⁶ *Hauksbók* 1892–96:35.9–12 (*Landnámabók*).

¹⁹⁷ *Hauksbók* 1892–96:144.22–23 (*Kristnisaga*).

¹⁹⁸ *Hauksbók* 1892–96:145.16–17 (*Kristnisaga*).

¹⁹⁹ *Hauksbók* 1892–96:92.11–12 (*Landnámabók*).

Det er også interessant å se at *Eiríks saga rauða* ikke har noen spesifikke intertekstuelle referanser hverken i de delene som er skrevet av Haukr selv eller i de som er skrevet av hans sekretærer. Det er den eneste av de tekstene jeg har arbeidet med som ikke har noen slike referanser. Det er vanskelig å si hvorfor dette er tilfellet. En nærmere analyse av flere tekster vil være nødvendig for å se på generelle tendenser for sammenligning.

5.2 Spesifikke intratekstuelle referanser

De spesifikke intratekstuelle referansene er generelt likere i formen enn de spesifikke intertekstuelle referansene er. Dette skyldes antagelig at det er begrenset hvor mye man kan si om tekstens produksjon eller oppbygning før det blir for mye for en tekst som ikke har det for øye å forklare nettopp dette. Jeg har som nevnt satt skillet mellom de spesifikke og de ikke-spesifikke i forhold til hvordan referansen er presisert. Det finnes en god del referanser som inneholder en slik spesifisering i tekstene. *Landnámabók* har en allerede i overskriften:

Þetta er prologus fyri bók þessi.²⁰⁰

Videre kommer presiseringer som:

Hier hefer landnáma bók ok segr i hinum fysta capitula hvert skemst er frá Islandi.²⁰¹

ok er fra þeira afkuæmi *mart sagt i þersi bók*.²⁰²

I løpet av de aller første sidene finner vi flere eksempler på bevisstheten rundt tekstens form og en organisering av stoffet som er utarbeidet for en skriftlig tekst. Det første eksempelet står som en overskrift som er helt fraværende i *Sturlubók*. Det andre eksempelet opptrer omtrent likt i *Sturlubók*, men i et kortere kapittel. *Hauksbók* har generelt flere kapiteltitler enn *Sturlubók* selv om det ikke er gjennomført i hvert kapittel. Dette kan anses å være noe Haukr selv har redigert inn da de to tekstene ellers i stor grad stemmer overens.

For neste referanse av denne typen i *Landnámabók* må vi helt til slutten hvor det tidligere nevnte, utførlige utdraget om kildebruk kommer. Også her vises det en bevissthet både rundt

²⁰⁰ *Hauksbók* 1892–96:3.1 (*Landnámabók*).

²⁰¹ *Hauksbók* 1892–96:3.18–19 (kapitteloverskrift) (*Landnámabók*).

²⁰² *Hauksbók* 1892–96:9.18 (*Landnámabók*).

viktigheten av bruken av kilder (som også er skrevne) og også om tekstens posisjon og rolle i seg selv.²⁰³

I de andre tekstene er det generelt ikke så mange referanser som i *Landnámabók*, kanskje med unntak av *Trójumannasaga*. Det alle sagaene har, bortsett fra *Eiríks saga rauða*, er en overskrift som forteller hvilken saga som står for tur.

Her hefr Kristni søgv.²⁰⁴

Her hefr Troio manna sogv²⁰⁵

Her hefr vpp sogv Heiðreks konvngs ens vitra.²⁰⁶

Her hefr sogv skallda Harallz konvngs harfagra.²⁰⁷

De eksemplene jeg nå har nevnt er etter min mening for få til å kunne fortelle oss om denne typen introduksjonsreferanse er typisk for Haukr. Det er ikke fordi vi finner flere eksempler på denne formen for introduksjon i tekster skrevet av Haukr at det er han som står bak dem. For å kunne si noe mer konkret om dette måtte vi finne andre versjoner av samme tekst for så å se hvordan innledningen er gjort der. Hverken når det gjelder *Kristnisaga* eller *Skáldasaga* har vi muligheten til å sammenligne med andre versjoner. For de andre tekstene derimot er dette en mulighet.

Trójumannasaga finnes i flere andre håndskrifter, men det er kun *Hauksbóks* versjon som har den innledningen som utgjør de 5 første kapitlene. Det er derfor ikke mulig å sammenligne denne innledende intratekstuelle referansen mot noen annen versjon.

Hervararsaga finnes, som tidligere nevnt, i tre forskjellige redaksjoner, og hos disse er begynnelsen i stor grad forskjellig.²⁰⁸ R har ikke denne formuleringen i det hele tatt. I U ligner den veldig på den vi finner i *Hauksbók* ”Hier byriast Heruarar saga.”,²⁰⁹ men dette er et sent håndskrift. I AM 203 fol er det enda en lignende formulering, riktignok mye senere, og vi kan ikke vite når denne formuleringen ble skrevet ned: ”Hervarar þattur hinn gamle finnst so

²⁰³ Se punkt 5.

²⁰⁴ *Hauksbók* 1892–96:126.1 (*Kristnisaga*).

²⁰⁵ *Hauksbók* 1892–96:193.1 (*Trójumannasaga*).

²⁰⁶ *Hauksbók* 1892–96:350.1 (*Hervararsaga*).

²⁰⁷ *Hauksbók* 1892–96:445.1 (*Skáldasaga*).

²⁰⁸ Jf. punkt 3.4.

²⁰⁹ Jón Helgason 1924:89.

skrifadur sem hier eptterfylger”.²¹⁰ Det er interessant å se hvordan vi i dag omtaler sagaen som *Hervararsaga* på tross av at det eldste håndskriftet, *Hauksbók*, tydelig kaller teksten *sogu Heiðreks konungs*.

Denne typen innledende formulering mangler i *Eiríks saga rauða*. Her er det heller ikke Haukr som har skrevet den første delen av sagaen, men det som omtales som Hauks første sekretær. Mangelen på referansen her passer overens med hypotesen om at det kan være Haukr som inkluderer dem, men det kan ikke brukes som argument for å begrunne det.

Totalt sett er det altså kun *Landnámabók* og *Hervararsaga* som kan støtte hypotesen om at det er Haukr som har stått bak produksjon av sagaoverskriftene. Ved å jamføre samtlige tekster som kan knyttes til Haukr med andre versjoner, vil vi likevel kanskje kunne få et større kildegrunnlag å argumentere ut i fra. Jeg har ikke mulighet til å gå inn på det i denne oppgaven.

For å få et så godt grunnlag som mulig for vurdering av Hauks eventuelle egenformulering av innledningene til tekstene, er altså en videre sammenligning med alle tekstene i *Hauksbók* skrevet av Haukr nødvendig. Utenom de nevnte tekstene er det kun et par tåtter i *Hauksbók* som Haukr har skrevet og som ikke har en fragmentert begynnelse: *Af Vpplendinga konvngvm* og *Ragnarsonaþátr*. Begge finnes kun overlevert i *Hauksbók*, noe som gjør at resultatene vil bli mindre brukbare da vi ikke kan sammenligne med andre versjoner. *Af Vpplendinga konvngvm* starter med nettopp dette som overskrift og uten andre referanser til teksten eller konteksten. *Ragnarsonaþátr* er likere de tidligere nevnte eksemplene:

Her seger af Ragnars svnm ok hversv margir konvngar erv komner af þeim.²¹¹

Ingen av disse to tekstene kan brukes som argument for noen redigering fra Hauks side. Dette er både fordi de to tilfellene ikke er like i utformingen på tross av at begge er skrevet av Haukr, og fordi vi ikke har muligheten til å jamføre med andre versjoner av tekstene. Derfor kan vi ikke ha noen formening om at det er Hauks redaksjonelle forandring.

5.3 Ikke-spesifikke intertekstuelle referanser

Det er generelt mange ikke-spesifikke intertekstuelle referanser. Jeg vil ikke trekke frem alle, men heller prøve å gruppere dem og trekke frem de mest interessante.²¹²

²¹⁰ Jón Helgason 1924:89 (i fotnote 1).

²¹¹ *Hauksbók* 1892–96:458.1–2.

Landnámabóks begynnelse er nok en gang interessant å se nærmere på. Her er det både spesifikke og ikke-spesifikke intertekstuelle referanser. De spesifikke har jeg allerede kommentert, men det vil være nødvendig å komme inn på dem igjen da de opptrer i forbindelse med de ikke-spesifikke og setter dem i en sammenheng. Jeg har tidligere nevnt Beda og teksten *De ratione temporum* som det refereres til på følgende måte.

I alldar fars bók þeiri er Beda prestr heilagr gerdi[...] ²¹³

Når det deretter noen linjer lenger ned refereres til Bedas død som er rapportert i en kilde, setter dette denne kilden i en sammenheng med troverdig tyngde:

En Beda prestr andadist decxxxv. Arum epter holldgan vors herra Iesu Christi at *þui er ritad er* meir en c ara fyr Island bygdizt af Nordmonnum. ²¹⁴

Disse to kildehenvisningene mener jeg støtter hverandre for å underbygge det som fortelles. Flere kilder til en og samme hendelse eller person må anses som et ønske om å etablere vedkommendes ord som en sannhet.

Det finnes også andre referanser som jeg mener også har det som formål å underbygge sannheten rundt det som fortelles. Noen av disse henviser til kloke menn som forsikring for tekstens innhold. Disse referansene er hovedsakelig å finne i *Landnámabók*. I de andre tekstene forekommer noen lignende referanser, men jeg vil omtale disse for seg. Det å presisere at det er kloke menn som har fortalt det som så gjenfortelles i sagaen, mener jeg må oppfattes som et ønske om å styrke posisjonen til det som skrives. ²¹⁵

Til þess *ætla vitrir menn* þat haft at Island se Thile kallat at þat er vida a landinu at sól skinn vm netr þa er dagr er lengstr. ²¹⁶

Sva segia vitrer menn at or Noregi fra Stadi se vij. dægra sigling til Horns aa avstanverdu Islandi. ²¹⁷

sva segia menn at svin hans gengi a Svinanesi en saudir a Hiardarnesi en hann hafdi selfor i Bitru. *sumer segia* at hann hafi ok bu att i Selárdal a Geirmundarstodumm i Steingrimsfirði. *þat segia vitrer menn* at hann hafi gofgastr verit allra landnams manna aa Islandi. ²¹⁸

²¹² For en mer utførlig oversikt se skjema i vedlegg.

²¹³ *Hauksbók* 1892–96:3.2 (*Landnámabók*).

²¹⁴ *Hauksbók* 1892–96:3.8–11 (*Landnámabók*).

²¹⁵ Det finnes enda et par eksempler av denne typen, men disse står i sammenheng med den lange referansen i slutten av *Landnámabók* og jeg vil omtale dem i forbindelse med det da jeg mener konteksten der er viktig.

²¹⁶ *Hauksbók* 1892–96:3.5–7 (*Landnámabók*).

²¹⁷ *Hauksbók* 1892–96:4.1–2 (*Landnámabók*).

²¹⁸ *Hauksbók* 1892–96:39.34–40.1 (*Landnámabók*).

Det siste utdraget her inneholder tre henvisninger (kursivert). Den siste har nettopp den presiseringen til kloke menn som jeg har omtalt så langt, men de to første er av en annen type. De har en uttrykksform som ligner, men som har en mindre grad av sikkerhetsgaranti enn de andre nevnte eksemplene. Dette gjelder hovedsakelig der hvor stillingen til de som forteller ikke er uthevet som noe mer enn vanlige mennesker. Jeg mener dette kan være et eksempel på å inkludere en referanse til noe utenforstående fordi man selv ikke vil gå god for innholdet i det man skriver, en ansvarsfraskrivelse.

*þat kalla sumer Irland hit mikla.*²¹⁹

Nv hefir her vpp landnam i Avstfirðinga f(iorðvngi) ok segia menn sva at þersi fiorðvngr hafi fyst albygðr verit a Islandi.²²⁰

I *Eiríks saga rauða* er det et eksempel på en formulering skrevet av Haukr selv som er litt vanskeligere å klassifisere. Det refereres til noen konkrete personer, nemlig kjøpmenn, men hvilken autoritet og stilling hadde de for å kunne underbygge sannheten i det som skrives?

þa kom mote þeim vestan veðr ok rak þa vpp a Irlandi ok varv þeir þar barðir ok þiaðir ok let Þorhallr þar lif sitt *eftir því sem kaupmenn hafa sagt.*²²¹

Jeg mener det er tydelig at referansen til kjøpmennene er med for å støtte innholdet, men hadde disse samme autoritet som det kloke (*vitrir*) menn hadde? Det ville være unødvendig å nevne en referanse som ikke har noen funksjon for teksten. Det er Haukr som har skrevet denne passasjen, og jeg mener det kan underbygge at referansen til kjøpmenn nettopp hadde en styrkende funksjon på troverdigheten av innholdet.

En annen uttrykksform som forekommer utelukkende i *Trójumannasaga*, men som ikke er så ulik de andre i oppbygningen, er referansen til hva hedenske menn har fortalt. Dette forekommer mange steder i sagaen.

*þvi trvðv heiðnir menn at hann yrð[i at var]gi.*²²²

*þersu trvðv heiðnir menn at sva veri skopvð verolldin ok þeir mvndv raða þessvm heimvm.*²²³

her eftir verðr allt folk hrætt við hann ok *þvi trvðv heiðnir menn*_at hann sendi þa til helvitis þvi at iarðelldr er i fialli þvi.²²⁴

²¹⁹ *Hauksbók* 1892–96:41.30 (*Landnámabók*).

²²⁰ *Hauksbók* 1892–96:86.23 (*Landnámabók*).

²²¹ *Hauksbók* 1892–96:439.8–11 (*Eiríks saga rauða*).

²²² *Hauksbók* 1892–96:196.19–20 (*Trójumannasaga*).

²²³ *Hauksbók* 1892–96:194.16–17 (*Trójumannasaga*).

þvi trvðv heiðnir menn at hann færi i griðvngs liki yfir stor hof enda hafði hann ok fiolkyngi til at hann matti griðvngnr synaz.²²⁵

eftir þat ferr hann vtan ok *sva sogðv heiðnir menn* at hann brygðiz i villigalltar liki ok þorðv engir hanvm averka at veita. *þvi trvðv þeir ok* at hann bæri himin ok þvi kollvðv þeir hann þangat nvminn ok þvi kollvðv þeir Erkvles stiorrv.²²⁶

Av alle de referansene jeg har trukket ut av de seks tekstene i *Hauksbók*, forekommer bruken av verbet *trúa* i referanser kun i *Trójumannasaga* og da kun i forbindelse med hedenske menn. Ifølge Fritzners ordbok betyr *trúa* ”tro, fortro sig til, stole paa, anse for paalidelig [...] an-tage for sandt [...] tro paa, sætte sit Haab eller sin religiøse Fortrøstning til”.²²⁷ Fritzner presiserer ikke om det utelukkende dreier seg om kristen tro, men her er i alle fall et eksempel som understreker at ordet også kunne brukes om hedensk tro. *Trójumannasaga* er den eneste av de sagaene i mitt materiale som er oversatt. En undersøkelse av det latinske materialets opprinnelige formuleringer kunne eventuelt gi en forklaring av bruken i *Trójumannasaga*. Dette vil eventuelt kunne forklare mangel på forekomst av verbet *trúa* i denne sammenhengen i de andre tekstene. Denne undersøkelsen har jeg ikke mulighet til å foreta i denne oppgaven.

I det følgende utdraget er det interessant å se at hedenske menn visstnok trodde på helvete, ifølge *Hauksbóks* tekst:

her eftir verðr allt folk hrætt við hann ok *þvi trvðv heiðnir menn at hann sendi þa til helvitis* þvi at iarðelldr er i fialli þvi²²⁸

Den delen hvor dette er skrevet finnes ikke i noe annet håndskrift av *Trójumannasaga*, så det er ikke mulig å si noe om hvor vanlig det var å bruke *trúa* i denne sammenhengen ut i fra kun denne sagaen. Jeg har ikke mulighet til å undersøke om lignende formuleringer forekommer i andre tekster i denne oppgaven. Jeg mener at det er meget sannsynlig at denne formuleringen er redigert inn basert på det kristne middelaldermenneskets oppfatning av helvete. De overfører sin virkelighetsoppfatning på andre tidligere samfunn. Dette understreker viktigheten av å drive kildekritikk av innholdet i tekstene.

En annen kilde presisering vi finner i *Trójumannasaga*, som står skrevet i samme sammenheng som de tidligere nevnte referansene til hedenske menn, er referansen til folk fra Kreta:

²²⁴ *Hauksbók* 1892–96:195.4–6 (*Trójumannasaga*).

²²⁵ *Hauksbók* 1892–96:195.7–9 (*Trójumannasaga*).

²²⁶ *Hauksbók* 1892–96:203.15–19 (*Trójumannasaga*).

²²⁷ Fritzner 1896:723–724 (bind III).

²²⁸ *Hauksbók* 1892–96:195.4–6.

*Ipviter spyr þetta ok ferr yfir hafit vt i ein leyni vág en þat sogðv Kritar menn at hann svæmi vm hafit er hann opt sva skiott.*²²⁹

De settes ikke i noen kontrast direkte, men det gir likevel et skille man merker seg midt blant alle referansene til hedenske menn. Det er likevel fortsatt den samme kulturen som omtales.

En annen uttrykksform jeg mener kan ha blitt brukt med tilsvarende formål er referansen til andre bøker. Denne referansetypen finner vi noen eksempler på i *Landnámabók*, blant annet de jeg har nevnt når det gjelder Beda, men da som spesifikke referanser. Bøker omtales i mer generell form flere ganger som kilder, men også kun som en kommentar til deres eksistens. Selv om denne sistnevnte ikke understreker innholdet i det som fortelles, mener jeg likevel at den kan oppfattes som en måte å gi autoritet til det som skrives. Bøker hadde en viktig posisjon i samfunnet på 1300-tallet, og ting som ble nedtegnet var i stor grad å regne som sanne. Det florerte ikke bøker over alt, og det å henvise til dem mener jeg kan oppfattes som en forsikring om innholdet. I tillegg å referere til gamle bøker, vil kunne anses å styrke relevansen i innholdet fordi hendelsene det dreier seg om skjedde lenge før *Hauksbók* ble skrevet.

Þeir voru menn kristnir ok hygja menn at þeir muni verit hafa vestan vm haf því at funduzt eptir þeim bækr irskar ok biollur ok baglar ok ein fleiri luter þeir at þat matti skilia at þeir voru Vestmenn.²³⁰

er ok þers getid á bókum enskum at i þann tíma var farit millim landana.²³¹

konungr sendir eftir smið þeim er Argvs h(et) er hazaztr vari i rikinv ok viðá er i bokvm getit at hann skyllði skip gera ok vanda sem merst ok er þat veglega skip var fram sett var kallat Argo.²³²

ok eftir þersi hin grimlegv orð andaz Ector ok tala allar fornar bækr a eina lvnd at hann hefir verit agiætaztr maðr af sialfv m ser.²³³

Det er også interessant å se hvordan det er presisert at det er irske og engelske bøker, i tillegg til gamle bøker. Både i *Landnámabók* og *Trójumannasaga*, som eksemplene over er hentet fra, blir bøker fremstilt som en fortrolig kilde. Vi må anta at skriverene om ikke annet har hatt kjennskap til fortellinger om disse kildene.

En annen type referanse som har en helt annen funksjon, er de som presiserer at det mangler mer informasjon. Jeg mener det er naturlig å kunne anse dette som en form for

²²⁹ *Hauksbók* 1892–96:196.24–197.2 (*Trójumannasaga*).

²³⁰ *Hauksbók* 1892–96:3.12–15 (*Landnámabók*).

²³¹ *Hauksbók* 1892–96:3.16–17 (*Landnámabók*).

²³² *Hauksbók* 1892–96:198.23–26 (*Trójumannasaga*).

²³³ *Hauksbók* 1892–96:215. 3–5 (*Trójumannasaga*).

ansvarsfraskrivelse. Skriveren mener at informasjonen han formidler er mangelfull, men har ikke flere aktuelle kilder og presiserer derfor at det ikke er han selv som kommer til kort, men heller kildene han baserer seg på. Denne typen referanse er å finne i flere av tekstene.

ei eru fleiri nefndir.²³⁴

Ion prestr Þorvarz s(vn) ok marger adrer þo at ei se ritader.²³⁵

eigi erv fleiri menn nefndir ok er þeir varv bvnir letv þeir i haf ok komv síþan við þat land er Frigia heitir.²³⁶

af Girkivm fellv .d.ccc. þvsvnda ok atta tigr þvsvnda ok .vi. þvsvndir en af Troio monnvum fellv aðr en borgin væri vnnin .dc. þvsvna ok .vij. tigr þvsvnda ok .vi. þvsvndir en þat veit engi tol a hvat Girkir drapv vm nottina þa er þeir vnnv borgina.²³⁷

eigi er sagt af fleirvm heitstrengingvm þeira.²³⁸

fær hon ser far þaðan ok er ecki vm hennar ferð (sagt) fyr en hon kemr a Glasis vollv til Gvðmvndar ok var hon þar vm vetrin ok nefndiz en Hiorvarðr.²³⁹

ekki er vm þat getit hverssv langa vti vist þeir hofdv. Enn fra því er at segia at beði þessi skip komv a Eiriks f(iorð) vm havstit.²⁴⁰

Ikke bare denne typen referanser kan uttrykke en slik ansvarsfraskrivelse. Den kan også leses i flere av referansene til andre menneskers fortellinger dersom det ikke er presisert hvem det dreier seg om. Særlig vanlig er formuleringen *svá er sagt*. For å finne eksempler på denne må vi over i *Kristnisaga*, *Trójumannasaga* eller *Hervararsaga*. Jeg anser at denne referansen som nevnt har mistet den refererende funksjonen og heller fungerer som et leksikalisert uttrykk med funksjon som stilistisk markør i skrevne tekster.

Sva er sagt er þeir byskup ok Þorvalldr forv vm Nordlendinga fiordung ok taladi Þorvalldr tru fyrri monnum þviat byskup vnderstod þa ei norrænu.²⁴¹

sva er sagt at Sif kona Þors er Io skyldi lettari verða at hon hellt hondvm fram vm kne ser ok spenti þar vm ok kvað galldra ok þa var allt sen at drepin var þrællin ok henni sprat hondin af knenv ok þa varð

²³⁴ Hauksbók 1892–96:6.36 (*Landnámabók*).

²³⁵ Hauksbók 1892–96:147.4–5 (*Kristnisaga*).

²³⁶ Hauksbók 1892–96:198.31–33 (*Trójumannasaga*).

²³⁷ Hauksbók 1892–96:221.29–33 (*Trójumannasaga*).

²³⁸ Hauksbók 1892–96:352.21 (*Hervararsaga*).

²³⁹ Hauksbók 1892–96:356.28–31 (*Hervararsaga*).

²⁴⁰ Hauksbók 1892–96:436.4–6 (*Eiriks saga rauða*).

²⁴¹ Hauksbók 1892–96:127.1–3 (*Kristnisaga*).

hon lettari at Erkvles ok er hann la i vogv þa vackti Sif vpp hogorma at sveininvm enn hann retti i moti hendr ok kresti hogormana til bana ok er hann vex vpp geriz hann allra kappa mestr.²⁴²

sva er sagt at engi riddari i heiðninni hafi agiætari verit at ollv þvi er karlmaðr skal til roskleiks hafa en Ector.²⁴³

Sva er sagt at i fyrdinni var kallað Iotvnheimar norðr i Finnmark en Ymis land fyrri svnnan ok milli, Haloga landz.²⁴⁴

Konungr het Sigrlamí. *sva er sagt* at hann væri svn Oðins.²⁴⁵

Andre intertekstuelle formuleringer forekommer også uten at det er noen nærmere presisering av hvor innholdet har sitt opphav. Disse kan også ha en ansvarsfraskrivende effekt. De opptrer som referanser til noe som er allment kjent og referansen henviser til en ukjent gruppe mennesker.

Nv er þat saga Rvmveria at eptir er Pirvs hafði drept Pentisileam ok tyrkir varv flyðir i borgina ok villdv eigi vt ganga fyrri nockvri egia(n) Girkia þa atti Agamenon konvngvr þing ok *sagði monnvm* at hanvm þotti borgin torsottleg ok hanvm virðiz sva at hon mvndi alldri vnin verða svika lavst ok þeir hefði þa at eins sigraz er Troio menn hofðv eigi hlif af borginni ok q(vað) þat rað synaz at menn færi heim til Girklandz ok kallaði þo Priamvm konvng mvna mvndv at Girkir hefði komit til Troio.²⁴⁶

nv kemr her saman sagan ok sv er Dares hefir sagt ok *þickir ollvm þat sanlegaz*.²⁴⁷

Leifr tok við hanvm at faderni ok *er þat svmra manna sogn* at þessi Þorgils hafi komit til Islandz firri Frodar vndr vm svmarit enn sia.²⁴⁸

Nv er þar til at taka at dotter Biartmars i(arls) feddi meybarn og *þotti flestvm rað at vt væri borið ok sogðv at eigi mvndi konv skap hafa ef foðvr frændvm yrði likt*.²⁴⁹

en *þat er flestra manna ætlan* at Biarni ok hans kvmpanar hafi latiz i maðksionvm þvi at ecki spvrðiz til þeira siþan.²⁵⁰

dagar Haralldz konvngs harfagra varv margir ok slik æfilok *sem margir hafa heyrt* ok segir her ecki lengra af hanvm.²⁵¹

Dette er generelt en spennende kategori, da det kan anses å støtte det som tradisjonelt har blitt omtalt som muntlig overleverte historier, men her er det eksempler som viser at det også

²⁴² Hauksbók 1892–96:196.5–12 (*Trójumannasaga*).

²⁴³ Hauksbók 1892–96:210.15–17 (*Trójumannasaga*).

²⁴⁴ Hauksbók 1892–96:350.2–3 (*Hervararsaga*).

²⁴⁵ Hauksbók 1892–96:351.7 (*Hervararsaga*).

²⁴⁶ Hauksbók 1892–96:222.13–21 (*Trójumannasaga*).

²⁴⁷ Hauksbók 1892–96:225.16–17 (*Trójumannasaga*).

²⁴⁸ Hauksbók 1892–96:432.16–18 (*Hervararsaga*).

²⁴⁹ Hauksbók 1892–96:353.35–354.1 (*Hervararsaga*).

²⁵⁰ Hauksbók 1892–96:444.3–5 (*Eiriks saga rauða*).

²⁵¹ Hauksbók 1892–96:455.26–28 (*Skáldasaga*).

brukes om skriftlige tekster. Særlig referansen i *Trójumannasaga* med henvisning til Dares, er knyttet direkte opp mot en skriftlig tekst både direkte i uttrykket i setningen, og via henvisningen til Dares. Den sistnevnte referansen som er å finne i *Skáldasaga* henviser derimot ikke til en skriftlig kilde på noen måte, i og med at verbet *heyra* antyder en typisk muntlig situasjon.

I hvilken grad det i den overstående diskusjonen dreier seg om referanser til spesifikke historier er vanskelig å si basert på så få eksempler som jeg har funnet i tekstene. Jeg mener heller at vi her har å gjøre med hendelser og fortellinger en del folk kjenner til.

5.4 Ikke-spesifikke intratekstuelle referanser

Den vanligste typen ikke-spesifikke intratekstuelle referanser som forekommer i de tekstene jeg har jobbet med, er de som refererer til andre steder i teksten, gjerne til noe som tidligere er fortalt. Jeg mener dette kan vise at tekstprodusenten har vært bevisst at teksten kan gjøres mer logisk og være lettere tilgjengelig for folk hvis disse referansene inkluderes. Dette er noe jeg anser for å være et tegn på en etablert skriftkultur, da slike markører sannsynligvis ikke ble brukt i muntlige tekster i en slik stilisert form. Disse referansene bærer ikke noe fortalt innhold. Alle tekstene utenom *Skáldasaga* har disse formuleringene på en eller annen måte. Særlig er det mange i *Landnámabók*.²⁵² *Landnámabók* har jo nettopp det som fokus, å sette folk, steder og hendelser i sammenheng og det er nettopp det disse referansene gjør.

[Þo]rolfr smior *er fyr var getid* var svn Þorsteins skrofa Grims s(vnar).²⁵³

hans d(ottir) var Þorarna er atti Hergils nappraz *sem fyr er ritad*.²⁵⁴

Sæmundr en sudreyski felagi Ingimundar hins gamla *sem ritad er* hann kom skipi sinu i Gonguskards ár ós.²⁵⁵

Hrolleifr hinn mikli bygði i Rolleifs dal *sem ritað er aðr*.²⁵⁶

Þ[r]öndr miok siglandi Biarnar s(vn) broðir Eyvindar avstmannz *er fyr er getið* hann var i Hafrs firði a mót Haralldi konvngi ok [var]ð siþan landflótti til Islandz sið landnama tíðar.²⁵⁷

Heriolfr sa *er fyr var frá sagt* var frændi Ingolfs ok fostbródir.²⁵⁸

²⁵² Jeg nevner ikke alle her, se skjema i vedlegg for mer utførlig oversikt.

²⁵³ *Hauksbók* 1892–96:12.32–33 (*Landnámabók*).

²⁵⁴ *Hauksbók* 1892–96:41.22–23 (*Landnámabók*).

²⁵⁵ *Hauksbók* 1892–96:63.22–23 (*Landnámabók*).

²⁵⁶ *Hauksbók* 1892–96:69.16 (*Landnámabók*).

²⁵⁷ *Hauksbók* 1892–96:119.1–3 (*Landnámabók*).

Her er et eksempel på hver av de forskjellige typene ikke-spesifikke intratekstuelle referansene som forekommer i *Landnámabók*. De har mer eller mindre den samme funksjonen, og er i grunnen ganske like. De forskjellige verbene som blir brukt er *geta*, *rita* i tillegg til ett tilfelle av *segja frá*. Det er varierende bruk av *aðr* og *fyr*, men det ser ikke ut til å ha noen påvirkning på funksjonen.

I de andre tekstene totalt sett er det kun tre tilfeller som jeg vil anse for å ha lik oppbygning og funksjon:

En eftir Troio manna orrostv vrðv drivgvm allir ættmenn Priamvs konvngs landflæmðir ok bygdv i ymsvm stoðvm en mart for sva raðlavst at siðan feck all dri ynði meðan þat lifði en Antenor var þar eftir *sem fyr var sagt* i borginni Troio þa er Girkir forv i brott ok ræstv þeir siþan ok rvddv borgina ok bygdv þar eftir vm stvnd at leyfi Agamenons konvngs ok varð þo litik efling borgarinar en landit var þo sva arsælt þegar þar var friðr at þeim var enkis fatt er þar bygdv.²⁵⁹

sem fyr var ritað ok litlv siþar sendi hann hana heim.²⁶⁰

með þeim for ok sa maðr er Biarnni het ok annar Þorallr *er fyr erv nefndir* með sinv skipi.²⁶¹

De er å finne i tre forskjellige tekster, henholdsvis *Trójumannasaga*, *Hervararsaga* og *Eiríks saga rauða* og er i grunnen like de som er i *Landnámabók*. Det eneste unntaket er i *Eiríks saga rauða* hvor det brukes verbet *nefna*. Jeg mener imidlertid at dette ikke har noen innholds- eller funksjonsmessig påvirkning på teksten. Det er ikke funksjonen i verbet som er avgjørende i teksten, annet enn når det gjelder *rita*. Dette verbet ville ikke bli brukt annet enn når det gjelder skriftlige tekster, mens de andre verbene er mer uklare i hvilket medium de faktisk henviser til.

Videre er det andre typer ikke-spesifikke intratekstuelle referanser. En annen vanlig type er de som meddeler hva som nettopp har blitt fortalt eller hva det skal fortelles om videre. De er gjerne fulgt av tids- eller stedsadverbene *nú* og *her*, og forekommer ofte i kapitteoverskrifter.

Det er interessant å se på utformingen av kapitlene i *Landnámabók*. Det er generelt ofte kapitteoverskrifter i *Hauksbóks Landnámabók*, og her skiller *Hauksbók* seg fra *Sturlubók*. *Hauksbók* har også mange tilfeller hvor det er en rød initial og plass til overskrift som så er fylt ut med noen røde, diagonale streker. På tross av at overskriften mangler, er kapitlene likevel markert med initial. Det er denne inndelingen Finnur Jónsson baserer seg på i sin

²⁵⁸ *Hauksbók* 1892–96:124.3–4 (*Landnámabók*).

²⁵⁹ *Hauksbók* 1892–96:225.37–226.6 (*Trójumannasaga*).

²⁶⁰ *Hauksbók* 1892–96:361:12–15 (*Hervararsaga*).

²⁶¹ *Hauksbók* 1892–96:437.2–3 (*Eiríks saga rauða*).

utgave av *Hauksbók*. I *Hauksbók* er det på noen steder noe som minner om en dobbel overskrift når det starter på nye bolker om nye områder.

*Her hefr landnam i Nordlendinga fiordungi. Nu hefr upp landnam i Nordlendinga fiordungi.*²⁶²

*Her hefr landnam i Avstfirðinga fiordvngi. Nv hefr her vpp landnam i Avstfirðinga f(iordvngi) ok segia menn sva at þersi fiordvngnr hafi fyst albygðr verit a Islandi.*²⁶³

*Her hefr vpp landnam i Svnلendinga fiordvngi ok segir hvers(v) mikit land hverr skal nema. Her hefr landnam i Svnلendinga fiordvngi er bestr er landz kostur a ollv islandi ok agiætaztir menn hafa bygt bæði lærðir ok vlærðir.*²⁶⁴

I alle tre eksemplene over kommer det først en overskrift som starter med *her hefr* eller *her hefr vpp*. I *Hauksbók* er disse skrevet med rødt antagelig av Haukr selv. Når den løpende teksten begynner, skiftes adverbet fra *her* til *nu* i to av tilfellene, og i det siste tilfellet får vi repetert en nesten lik formulering. Det er kun de to siste som er å finne i *Hauksbók* i dag, men Jón Erlendsson har en god gjengivelse av disse to overskriftene i forhold til hvordan de fremstår i *Hauksbók*, og jeg vil derfor anta at det første eksempelet over opprinnelig også var en del av *Hauksbók*. Hans gjengivelse av disse refererende overskriftene støtter argumentet om at han var en nøyaktig avskriver.²⁶⁵ Denne doble introduksjonen av en ny tekstdel virker noe fremmed for oss, vi er ikke vant til repeterende tekst på denne måten.

Generelt er det store likheter mellom *Hauksbóks Landnámabók* og *Sturlubóks Landnámabók*.²⁶⁶ Det som er interessant å se er at det første og det siste av de nevnte overskriftene²⁶⁷ er å finne også i *Sturlubók*, men da ikke repeterende. Der er det kun den referansen som begynner den løpende teksten som er inkludert. Nok en gang har *Hauksbók* mer presiserende bruk av overskrifter enn *Sturlubók*. Det andre tilfellet er annerledes i sin helhet i *Sturlubók*.

Þessir menn hafa land numit I Austfirðinga fiordungi er nv munu vppalder. ok fer huad af hendi nordann til fiordunga motz fra Langanesi aa Solheima sand ok er þat saugn manna at þessi fiordungnr hafe fyst albygðr vordit.²⁶⁸

Denne formuleringen står også som introduksjon til en løpende tekst med samme tema som i *Hauksbók*.

²⁶² *Hauksbók* 1892–96:57.9–10 (*Landnámabók*).

²⁶³ *Hauksbók* 1892–96:86.22–23 (*Landnámabók*).

²⁶⁴ *Hauksbók* 1892–96:103.5–9 (*Landnámabók*); Se bilde på forsiden av oppgaven.

²⁶⁵ Jf. punkt 1.3.

²⁶⁶ Dette kommer jeg tilbake til i punkt 5.6.1.

²⁶⁷ *Hauksbók* 1892–96:57.9–10 og 103.5–9 korresponderer med *Sturlubók* 1900:180.15 og 216.1.

²⁶⁸ *Sturlubók* 1900:202.21–24.

I *Kristnisaga* er det også et tilfelle av en dobbel introduksjonsformulering:

*Her hefr Kristni søgv. Nv hefr þat hversv kristni kom a Island.*²⁶⁹

Denne delen av *Kristnisaga* er også kun å finne i Jón Erlendssons avskrift, men jeg velger å vurdere den på lik linje med overskriftene i *Landnámabók*, basert på den tidligere argumentasjonen om avskriftens nøyaktighet.

Det er ikke mulig å komme frem til en konklusjon kun basert på observasjoner av disse fire overskriftene, men det er likevel interessant at *Hauksbók* har en tydeligere uttrykksform enn hva vi ser i *Sturlubók*. Dette kan være resultat av Hauks redigering, men det kan også ha vært tilfellet i hans forelegg. Hvis *Hauksbók* har basert seg på en tidligere utgave av den *Sturlubók* som vi kjenner til, er det naturlig å anta at Haukr selv har redigert inn denne tilleggsoverskriften. Dette støtter også andre tilfeller hvor vi ser at det er gjort forandringer for å gjøre teksten mer tilgjengelig.

Denne typen referanse kommer også når fortellerstemmen kommenterer det han nettopp har skrevet, da gjerne som en observasjon av det, eller som en oppklarende kommentar. Det kan fungere som en måte å avslutte en del av fortellingen for å komme videre til neste hendelse. I de tre eksemplene nevnt nedenfor er det tilfelle hver gang. Det første markerer slutten på en hendelse før en oppramsing av noen av landnåmsmennene. Det andre er slutten av et kapittel, mens det tredje markerer slutten på *Eiríks saga rauða*.

*nu eru þeir menn talder er bygt hafa i landnami Skallagrim.*²⁷⁰

*Nv erv ritaðir þeir menn er lond hafa þegit ok nvmit i landnami Ketils hængs.*²⁷¹

*mart stormenne er komid annað a Islandi fra Karlsefni ok Gvðriði þat er ecki er her skrað. veri gvð með ors amen.*²⁷²

En annen form for intratekstuell referanse som går igjen mange ganger, er den som annonserer hva som kommer videre i teksten. De referansene jeg vil omtale her er egentlig i stor grad av samme typen som de som jeg nevnte blant de spesifikke intratekstuelle referansene, men de er mindre eksplisitte og konkrete i formen. Jeg har satt skille generelt sett der hvor fagterminologien er inkludert eller ikke. Jeg mener det utgjør en klarere markør på tekstprodusentens bevissthet rundt inkluderingen av dem når de er spesifikke. De eneste

²⁶⁹ *Hauksbók* 1892–96:126.1–2

²⁷⁰ *Hauksbók* 1892–96:22.29–30 (*Landnámabók*).

²⁷¹ *Hauksbók* 1892–96:114.2–4 (*Landnámabók*).

²⁷² *Hauksbók* 1892–96:444.22–24 (*Eiríks saga rauða*).

referansene *Landnámabók* som viser til hva som så skal omtales er de tre nevnte doble overskriftene når nye deler av landnåmet skal omtales. I forhold til lengden på teksten er det desto flere i *Trójumannasaga* (3), *Skáldasaga* (3) og *Eiríks saga rauða* (3). *Hervararsaga* har kun én og *Kristnisaga* har ingen. Nedenfor er det en oversikt over hvilke typer som finnes totalt sett i de forskjellige tekstene. For en mer utførlig oversikt se skjema i vedlegg.

*þa skal nv segia fra þrekvirkivm Girkia hofðingia.*²⁷³

*Nv er þar til at taka at dotter Biartmars i(arls) feddi meybarn og þotti flestvm rað at vt væri borið ok sogðv at eigi mvndi konv skap hafa ef foðvr frændvm yrði likt.*²⁷⁴

*Nv er fra því at segia at Þorsteinn. Eiríks s(vn) vakti bonord við.*²⁷⁵

*ekki er vm þat getit hverssv langa vti vist þeir hofdv. Enn fra því er at segia at beði þessi skip komv a Eiríks f(iorð) vm havstit.*²⁷⁶

*Nv er at segia af Þorbirni hornklofa at hann kemr a Vpplond til Rolfs nefiv ok feck þar goðar viðtekiv.*²⁷⁷

*dagur Haralldz konvngs harfagra varv margir ok slik æfilok sem margir hafa heyrt ok segir **her ecki lengra af hanvm.***²⁷⁸

Skáldasaga har tre referanser av typen som starter med ”nv er at segia af”. Dette kan anses å være med på å strukturere teksten og derfor støtte teorien om at dette er en yngre tekst.

Noen av de ikke-spesifikke referansene passer ikke direkte inn i noen av de nevnte undergrupperingene. Dette er ofte fordi de styrker sin autoritet ved å knytte seg opp mot kjente personer. Under vil jeg nevne to eksempler:

*her fellr nv niðr sv saga er Dares hefir sagt ok þickir sv saga sanlegvz enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv komnir fra Enea ok bera þeir meir af hanvm velar eða þav rað er hanvm somðv illa við sina tegnda menn ok þickir þat flestvm vitrvm monnvm vtrvlegt en þat vita menn at sv ætt er gofgvz i heiminvm er fra honvm erv komner ok Cresve dottvr Priami konvngs sem erv keisararnir er hofvðs menn erv allrar veralldarinar.*²⁷⁹

*Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xij. vetra gamall er flest hefir sagt fra þersvm tiðinðvm er her erv ritvð.*²⁸⁰

²⁷³ *Hauksbók* 1892–96:221.39 (*Trójumannasaga*).

²⁷⁴ *Hauksbók* 1892–96:353.35–354.1 (*Hervararsaga*).

²⁷⁵ *Hauksbók* 1892–96:433.35–36 (*Eiríks saga rauða*); skrevet at Hauks første sekretær.

²⁷⁶ *Hauksbók* 1892–96:436.4–6 (*Eiríks saga rauða*); skrevet at Hauks første sekretær.

²⁷⁷ *Hauksbók* 1892–96:448.36–449.1 (*Skáldasaga*).

²⁷⁸ *Hauksbók* 1892–96:455.26–28 (*Skáldasaga*).

²⁷⁹ *Hauksbók* 1892–96:222.5–12 (*Trójumannasaga*).

²⁸⁰ *Hauksbók* 1892–96:145.16–17 (*Kristnisaga*).

Begge disse referansene inneholder flere forskjellige tekstuelle referanser. Begge de ikke-spesifikke referansene styrkes av konteksten de står i. Henvisningen til Dares har jeg nevnt tidligere, men jeg vil bare understreke nok en gang hvor viktig fokuset på denne er, og hvordan det å forbinde sin egen tekst til denne (med referansen som her står kursivert) forsikrer Haukr (eller hans forelegg) i større grad innholdet i det som fortelles. Det samme ser vi til dels i eksempelet fra *Kristnisaga* hvor det refereres til Ari, og hvor det han forteller settes i forbindelse med den respektive teksten.

5.5 Intrakompilasjonelle referanser

Når det gjelder de intrakompilasjonelle referansene er det et mindre utvalg å vurdere, og grunnlaget for å trekke konklusjoner blir derfor begrenset. På den annen side er dette referanser som kan si noe om kompilasjonstanken. Dette forholdet fantes kanskje ikke i forelegget hvis ikke de tekstene som ble avskrevet opprinnelig var en del av samme kompilasjon.

Det er flere referanser jeg mener viser en slik kompilasjonstanke. Det ene gjelder Ari, som er nevnt flere ganger både i *Landnámabók* og i *Kristnisaga*. En annen er forholdet mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur*. Disse to tilfellene er likevel forskjellige i måten de fungerer på. Forbindelsen mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur* med Enea er tydelig uttrykt, mens forholdet med Ari er mindre eksplisitt. På den annen side er det ingen av dem som er spesifikke i refereringen. Ingen av dem inneholder konkret referanse til en annen tekst, men det er likevel tydelig at de refererer til noe som omhandles i en annen tekst.

5.5.1 Ari – *Landnámabók* og *Kristnisaga*

Både i *Landnámabók* og *Kristnisaga* nevnes Ari Froði opptil flere ganger. *Landnámabók* er eksplisitt i presiseringen av hvem denne Ari er flere ganger i løpet av teksten, men i *Kristnisaga* er denne eventuelt samme personen kun omtalt som ”Ari hinn froði” (se de to siste referansene under).

*Sva segr Ari Þorgils s(vn) at þat sumar fóru v. skip ok xx. til Grænalandz af Borgarfirdi enn xííj. komuzt vt. sum rak aprt en sum tyndust. þat var xvj vetrvm fyr en kristni væri i log tekinn a Islandi.*²⁸¹

Nu er yferfarit vmm landnám þav er verit hafa á Islandi epter því sem frodir menn hafa skrifat. *fyst Ari prestr hinn fródi Þorgils s(vn) ok Kolskegr hinn vitri.*²⁸²

²⁸¹ *Hauksbók* 1892–96:35.9–12 (*Landnámabók*).

sva hefir Ari hinn gamli sagt.²⁸³

*Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xíj. vetra gamall er flest hefir sagt fra þersvm tíðinðvm er her erv ritvð.*²⁸⁴

Referansene til Ari setter de to tekstene i sammenheng. Han nevnes også i andre versjoner av *Landnámabók*, og vi kan ikke si med sikkerhet om det er Haukr som har etablert dette forholdet mellom *Landnámabók* og *Kristnisaga*. Det er like fullt en intrakompilasjonell referanse selv om det ikke er Haukr's produksjon. Nettopp dette at presiseringen om hvem denne Ari er kun blir gjort i *Landnámabók* og ikke i *Kristnisaga*, kan oppfattes som et argument for en sammenheng. Handlingen i *Landnámabók* passer først inn i historien og selv om håndskriftet er fragmentert og vi ikke kan si noe om oppbygningen, vil en rekkefølge som den vi har i dag passe innholdsmessig. Da trengs det ikke nødvendigvis å presisere flere ganger hvem Ari er.

5.5.2 Enea – *Trójumannasaga* og *Bretasögur*

Når det gjelder forholdet mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur*, er referansen som knytter dem sammen mer eksplisitt. I slutten av *Trójumannasaga* finner vi følgende formulering:

ok er nv yfir farit þa sogv er agiætvz hefir verit i verolldvnni i heiðni at allra manna virðingv þeira er vitrir erv ok flestar frasagnir erv kvnnar en her eftir hefir sogv fra Enea ok þeim er Bretland bygðv.²⁸⁵

Her ser vi både formuleringen som viser at det er slutt på den hendelsen som er fortalt og at det følger noe mer. Den siste henvisningen viser frem mot den videre fortellingen om Enea og de som bygde Bretland. Sagaen i seg selv slutter her, det kommer et par korte tekster og så kommer *Bretasögur* som forteller nettopp videre om Enea og om bebyggelsen av Bretland.

*Her hefr Breta sogvr. Nv er at segia af Enea envm millda at hann rakz lengi i hafe þa er hann for af Troio ok kom hann vm siþir (við) Sikiley.*²⁸⁶

En kodikologisk (og muligens paleografisk) undersøkelse er nødvendig for å se på forholdet mellom disse tekstene. Jeg mener likevel det er sikkert at disse tekstene er ment å stå i sammenheng. Hvem som har redigert dem sammen på denne måten, må det imidlertid ses nærmere på. Basert på en slik undersøkelse mener jeg at forholdet mellom *Trójumannasaga*

²⁸² *Hauksbók* 1892–96:124.17–19 (*Landnámabók*).

²⁸³ *Hauksbók* 1892–96:144.22–23 (*Kristnisaga*).

²⁸⁴ *Hauksbók* 1892–96:145.16–17 (*Kristnisaga*).

²⁸⁵ *Hauksbók* 1892–96:226.20–23 (*Trójumannasaga*).

²⁸⁶ *Hauksbók* 1892–96:231.1–3 (*Bretasögur* inkludert overskrift).

og *Bretasögur* viser en sterk forbindelse. *Bretasögur* fyller tre hele legg (6, 7 og 8 i AM 544 4to), den er i den forstand ikke bundet til noen andre tekster når det gjelder plassering. *Trójumannasaga* starter i begynnelsen av legg 4 i AM 544 4to og slutter når det gjenstår to blad av 5. legg. I tillegg består dette legget (5.) kun av tre dobbeltblad. Dette kan være fordi skriveren innså at teksten ikke trengte et legg som besto av fullt fire blad slik som er vanlig, og derfor laget et 6-blads legg heller enn et vanlig 8-blads legg. Når man ser på det som i dag står på disse resterende bladene, finner vi tekster som ikke direkte kan knyttes til Haukr's hånd og som også innholdsmessig ikke passer så godt inn mellom *Trójumannasaga* og *Bretasögur*. En forklaring på dette kan være at det ikke er Haukr som har fått satt det inn. De kan til og med ha blitt skrevet inn etter hans tid.

Den ene teksten er *Náttúrusteinar* og den andre er *Cisio janus*. *Náttúrusteinar* er en norrøn tekst som beskriver syv forskjellige natursteiner, forklarer deres opprinnelse og nevner deres overnaturlige egenskaper. *Cisio janus* er en latinsk tekst som blant annet inneholder kalendarium.²⁸⁷ Finnur Jónsson omtaler innholdet i teksten som følger: ”Cisio janus, er en gammel versificeret anvisning til efter visse, nærmere bestemte regler ved hjælp af fingerleddene at udfinde de forskellige faste- og helgen-dage i hver måned”.²⁸⁸

Jeg mener det kan være naturlig å tenke at *Bretasögur* har blitt skrevet før *Trójumannasaga* og at det er derfor de ikke følger hverandre naturlig i leggene. Kanskje hadde Haukr begge tekstene i tankene, men han fikk først tilgang på *Bretasögur* og kopierte derfor denne. Praksisen med å kopiere deler av en tekst og å arbeide med leggene separat er gjort kjent for oss i *Lárentius saga*. Her er det en referanse til hvordan legg ble transportert utenom ”boken sin” og brukt i forskjellige sammenhenger:

Eftir máltíðina dagliga reikaði hann; fyrst fór hann þá í sitt studium ok studeraði hann í bókum; skrifaði hann upp á vaxþjald, nóterandi þat sem hann vildi hafa sérliga ór bókum ok þar eftir skrifaði Einarr djákni upp í kvaterni eðr bók, svá at byskupinum var tiltæk nær hann vildi á líta ok þat frammi hafa.²⁸⁹

Et slikt kopieringsforhold kunne eventuelt være en forklaring på den overbevisende intrakompilasjonelle referansen vi ser helt til slutt i *Trójumannasaga*. Navnet *Enea* nevnes både i siste linje i *Trójumannasaga* og i første setning i *Bretasögur*. Dette er med på å styrke den intrakompilasjonelle referansen mellom disse to tekstene. Det er en intrakompilasjonell

²⁸⁷ Se punkt 5.1.

²⁸⁸ *Hauksbók* 1892–96: CXXIX.

²⁸⁹ Guðrún Ása Grímsdóttir 1998:379.

referanse som knytter tekstene opp mot hverandre som Haukr antagelig har vært bevisst i avskrivingsprosessen, selv om det ikke er han som har satt disse tekstene i sammenheng.

Finnur Jónsson skriver om forholdet mellom de to sagaene i innledningen til sin utgave av *Hauksbók*. Han bekrefter samspillet mellom dem i håndskriftet, men nevner også at i AM 573 4to er disse to sagaene tett forbundet.²⁹⁰

Jonna Louis-Jensen beskriver AM 573 4to (S) i sin utgave av *Trójumannasaga*.²⁹¹ I en annen versjon etter **Ormsbók* (O) er også *Trójumannasaga* og ”Brettamanna Saga” satt i sammenheng.²⁹² I tillegg til disse håndskriftene finnes det flere fragmenter, men ingen som har den slutten av sagaen som jeg ser på her. O har følgende tekst:

Nu er yfirfarinn sú saga sem at af fornsógum hefur ágætust verid i verólldinni at virdingu allra hinna vitrustu manna enn *nú hefiast upp Bretta manna sógur fyrst frá Enea* ok hanns ætt mǫnnum Turno ok *Brúto ok Artura ok ódrum þeim mǫnnum er bygdu Bretland enn þat sana land er nú Eíngland.²⁹³

S har en noe kortere variant:

her eftir hefiast upp Breta sógur fyrst frá Enea oc hans ætt monnum. Turno oc Bruto oc Arturo oc odrum þeim er bygdu Bretland.²⁹⁴

Siden begge tekstene har mer eller mindre det samme innholdet med en annen formulering, taler dette for at Haukr ikke har lagt til dette selv, men har det fra et forelegg. Dette utelukker imidlertid ikke muligheten for at han har tatt de to tekstene fra forskjellige forelegg, og satt dem sammen i sin nye kompilasjon.

5.5.3 Dares – *Heimslýsing ok helgifræði og Trójumannasaga*

Dares har jeg tidligere nevnt i forbindelse med *Trójumannasaga* og da hvordan han brukes i spesifikke intertekstuelle referanser. Det refereres imidlertid til ham i *Heimslýsing ok helgifræði* også, dog ikke i Haukr's hånd. Referansen i *Heimslýsing ok helgifræði* er ikke bare til Dares, men også til hans saga om greske og trojanske menn:

þa gerði sa maðr er sagt er at *Darús frígíus* het. *hann sagðe sogu frá sameign Gírkia oc Troea manna. oc ritaðe viðar* laufe. En ecki hafðe þat fyr gort verit. at skrifa tíðendi þau er gorðst hófðu.²⁹⁵

²⁹⁰ *Hauksbók* 1892–96:XCVII.

²⁹¹ Louis-Jensen 1963:XXXI.

²⁹² Louis-Jensen 1963:XXI.

²⁹³ Louis-Jensen 1963:237.9–238.5.

²⁹⁴ Louis-Jensen 1963:238.6–9.

Dette må anses som en referanse til *Trójumannasaga* som i dag er plassert ikke langt etter i håndskriftet. *Heimslýsing ok helgifræði* er en samling geografiske, kronologiske og teologiske tekster hovedsaklig oversatt fra latin, men også delvis fra gammelengelsk. Det finnes flere utdrag i andre håndskrifter og det er ingenting som er oversatt for *Hauksbók*.²⁹⁶

Så vidt meg bekjent finnes det ingen andre håndskrifter av *Heimslýsing ok helgifræði*, og det er derfor ikke mulig å se om denne referansen forekommer andre steder. Det vil ikke gjøre noen forskjell på referansen i seg selv, men det vil ikke være mulig å si noe om hvem som redigerte inn denne referansen, om det var Haukr eller om den var å finne også i hans forelegg. Hvilken påvirkning Haukr hadde på inkluderingen av dette i teksten er det ikke mulig å vite, men vi har i andre tilfeller sett at han har engasjert seg i sine sekretærers arbeid (ref. *Eiríks saga rauða*). Vi skal derfor ikke se bort i fra at det kan ha skjedd her også.

5.5.4 *Eiríks saga rauða* og *Landnámabók*

Innledningen i *Eiríks saga rauða* er i stor grad ulik de andre jeg har nevnt tidligere. Den har ingen introduserende kommentar til hvor handlingen kommer fra, og det finnes ingen referanser hverken av inter- eller intratekstuell type før i kapittel tre. Ved nærmere undersøkelse av innledningen, er det tydelig at den ligner på kapittel 82 (og delvis 84) i *Landnámabók* i *Hauksbók*, og der ville det ikke være naturlig med slike innledende referanser. Nok en gang er det vanskelig å si om dette er Haukr's verk da det aktuelle avsnittet i *Eiríks saga rauða* ikke er skrevet av hans hånd. På den annen side er det naturlig å anta at han kan ha bedt sin sekretær om å få redigert inn en tekstdel som støttet det han skrev om. Finnur Jónsson mener at likhetene er så store fordi denne delen av *Eiríks saga rauða* antagelig ble kopiert fra *Landnámabók*.²⁹⁷ I tillegg opplyser Finnur Jónsson at kapittel to i *Eiríks saga rauða* nesten er en ordrett avskrift av Sturlas *Landnámabók*. Han tilføyer at dette kapitlet er å finne også i *Óláfs saga Tryggvasonar* i *Flateyjarbók*. Denne er yngre enn *Hauksbók* og fungerer dermed ikke intertekstuell i Haukr's samtid. Det er på mange måter interessant å se at Haukr har benyttet seg flittig av *Sturlubóks Landnámabók* i sin avskrift og omgjøring av den teksten. At innholdet også forekommer her i *Eiríks saga rauða* i de delene som Haukr ikke selv har skrevet, mener jeg må oppfattes som nok et tegn på at Haukr og hans første sekretær må ha ført et tett samarbeide.

²⁹⁵ *Hauksbók* 1892–96:152.14–17.

²⁹⁶ Jón Helgason 1960:XII.

²⁹⁷ *Hauksbók* 1892–96:LXXXII.

Eiríks saga rauða er viktig når det gjelder attribueringen til Haukr fordi hans genealogi er flettet inn i teksten på to steder, en gang av hans første sekretær og den andre av ham selv. At disse to genealogiene ikke stemmer overens er interessant i seg selv. Det jeg vil trekke frem her er den intrakompilasjonelle rollen disse genealogiene spiller. Genealogier for Haukr og hans familie finnes også i *Landnámabók* hvor både morens (kapittel 101) og farens (kapittel 175) slekt er listet opp. Den avsluttende referansen i *Eiríks saga rauða* lister også opp farens slekt, men det er ingen likheter i formuleringen av de to genealogiene. Genealogien som er å finne i *Eiríks saga rauða* kapittel 7, avviker også fra de vi finner i *Landnámabók*. I disse delene er det heller ingen referanser av den typen jeg ser på. Jeg vil ikke gå nærmere inn på genealogiene, men mener det er interessant å se at Haukr har fått redigert tekstene så de fungerer intrakompilasjonelt på mer enn referansenivå.

5.6 Sammenlignende analyse

For å vurdere hvilken påvirkning Haukr har hatt på tekstene han skrev inn i *Hauksbók* har vi få konkrete holdepunkter. I det følgende vil jeg se på sammenhengen mellom forskjellige versjoner av tekstene i forskjellige håndskrifter og vurdere i hvilke sammenhenger det finnes forandringer i referansebruken. Hver enkelt referanse vil ikke kunne si stort, men generelle tendenser vil eventuelt kunne gi oss et inntrykk av hvilke forandringer som er gjort.

5.6.1 Landnámabók

Landnámabók er å finne i flere håndskrifter. Særlig kan man se sammenhengen mellom *Sturlubók* og *Hauksbók*. Den nevnte *Sturlubók* finnes i dag kun overlevert i en senere avskrift. Ved å sammenligne tekstene i de to håndskriftene kommer det fram at likhetene i enkelte deler er så store at det er å anta at den relasjonen Haukr beskriver i slutten av sin versjon, er riktig. Jeg har kun sammenlignet tekstene på de stedene hvor jeg har trukket ut referanser fra *Hauksbók*, fordi å sammenligne tekstene som helhet vil bli et for omfattende arbeid. Jeg mener imidlertid at fordi det dreier seg om såpass mange referanser, bør resultatene kunne regnes som forholdsvis sikre og gjeldende for tekstsammenhengen som helhet. De to versjonene presenterer i stor grad det samme innholdet. Ofte har de to versjonene også samme måte å formulere dette innholdet, noe som kommer fram i det følgende eksempelet:

I alldarfars bók þeiri er Beda prestur heilagur gerdi er getid eylandz þess er Thile heiter (ok) a bókum er sagt at ligi .vj. dægri sigling norðr frá Bretlandi. Þar sagdu hann ei koma dag a vetr og ei nött a sumar þa er dagr (er) lengztr.²⁹⁸

I alldarfars bók þeirre Beda prestur heilagur gerdi er getid eylandz þess er Tili heitr ok aa bokum er sagt at ligi vj. Dægri sigling i norðr frá Bretlandi. Þar sagde hann eigi koma dag aa weþr ok ei nött aa sumar þa er dagr er sem leingstr.²⁹⁹

Her er forskjellene minimale og det er tydelig at det er en sammenheng mellom de to tekstene. Det er også interessant å se at bruken av andre tekster som kilde til nye tekster understrekes ikke bare hos Haukr, men også av andre skrivere. Dette taler for utbredt praksis av kilderefererende formuleringer. Dette er kun et eksempel, men det finnes flere eksempler på lignende forhold som jeg vil komme nærmere inn på videre i analysen.

fra þersu sagdi fyst Rafn Hlymreks fari er lengi hafdi verit i Hlymreka a Irlandi. Sva qvad Þorkell Gelliss(vn) segia islenska menn þa er heyrð hofðu (frá segia) Þorfinn iall i Orkneyium at Ari hefði kendr verit a Hvitra manna landi ok næði ei brott at fara enn var þar vel virðr.³⁰⁰

þessa saugu sagdi fyst Hrafn Hlymreks fari er lengi hafdi verit i Hlymreki aa Irlandi. Suo kuad Þorkell Gellisson seigia islenska menn þa er heyrð haufðu frá seigia þorfin i Orkneyium at Ari hefði kendr verit aa Hvitra manna landi ok nadi eigi brutt at fara en var þar vel vidr.³⁰¹

eptir þat för Einarr vestr ok lagdi vndir sik Orkneyiar sem seger i sogu hans.³⁰²

Epter þat for Einar vestr ok lagdi vndir sik eyiarnar sem seigir i saugu hans.³⁰³

ei eru fleiri nefndir.³⁰⁴

eigi eru nefndir fleiri.³⁰⁵

Referanser av alle typer stemmer overens i de to tekstene. De forskjellene som er å finne er så små at de ikke vil kunne brukes som argument mot at de to tekstene har en forbindelse. På den annen side kan man argumentere for at dette ikke er nok grunnlag for å vurdere tekstenes sammenheng. Jeg vil med denne sammenligningen vise at jeg mener det ikke er sannsynlig at Haukr har redigert inn alle de forskjellige referansene som er å finne i tekstene. Jeg mener dette viser tegn på en mer allmenn praksis i referansebruk. Hauks arbeid blir en representant for den konteksten det ble utført i.

²⁹⁸ *Hauksbók* 1892–96:3.2–5.

²⁹⁹ *Sturlubók* 1900:129.1–4.

³⁰⁰ *Hauksbók* 1892–96:41.32–37.

³⁰¹ *Sturlubók* 1900:165.12–15.

³⁰² *Hauksbók* 1892–96:97.12–14.

³⁰³ *Sturlubók* 1900:210.29–30.

³⁰⁴ *Hauksbók* 1892–96:6.36.

³⁰⁵ *Sturlubók* 1900:132.13.

Det blir interessant å se nærmere på de stedene hvor teksten i seg selv er mer eller mindre den samme, men hvor referansebruken varierer, i tillegg til eventuelle tillagte tekstdeler. Dette er det imidlertid ikke mange eksempler på. Hvis det er annerledes referansebruk er gjerne kapittelet også nokså annerledes, enten er det lengre, kortere eller annerledes i formen. Et eksempel på varierende referanse i ellers lik tekst er dette:

Sva seger Ari Þorgils s(vn) at þat sumar fóru v. skip ok xx. til Grænalandz af Borgarfirdi enn xííj. komuzt vt. sum rak aptr en sum tyndust. þat var xvj vetrvm fyr en kristni væri i log tekinn a Islandi.³⁰⁶

Suo seigia frodir menn at þat sumar foru xxv. skipa til Grænlandz or Breidafirde ok Borgarfirdi. en xííj komuz vt. svm rak aptr en sum tynduzt. þat var xv. vetrum fyrr en kristni var i laug tekinn a Islandi.³⁰⁷

eptir þat fór Einar vestr ok lagdi vndir sik Orkneyiar sem seger i sogu hans.³⁰⁸

Epter þat for Einar vestr ok lagdi vndir sik eyiarnar sem seigir i saugu hans.³⁰⁹

Her ser vi eksempler på at *Hauksbók* er mer spesifikk i uttrykket enn hva *Sturlubók* er. I det første eksempelet er teksten i kapitlene mer eller mindre lik, men referansen er annerledes. I *Sturlubók* er det ingen henvisning til Ari, men Haukr oppgir å ha brukt Ari som kilde. *Sturlubók* har samme innhold, lengde og setningsbygging, men selve referansen er ikke like presis uttrykt. Vi kan ikke si noe om i hvilken av de to versjonene referansen har blitt forandret, men det er likevel et eksempel på bevissthet rundt bruken av referansene. Ari kan generelt sies å ha vært ansett som en autoritetsperson, og det ville være unaturlig om noen hadde redigert ut en presiserende referanse til ham. Refereringen til Ari er å finne i flere tekster i *Hauksbók*.³¹⁰ Det vi ser eksempel på her kan støtte argumentasjonen om at Haukr har redigert inn disse referansene som oppretter et intrakompilasjonelt forhold mellom tekstene.

Det andre eksempelet viser lignende forhold. Innholdet i kapittelet er det samme, dog noe annerledes uttrykt. Referansen har også en noe annen formulering. Den er også her mindre presis i *Sturlubók* enn den er i *Hauksbók*.

Det er ut i fra disse eksemplene vanskelig å si hvem som har gjort redigeringen, men det er en generell tendens til at *Hauksbók* er mer presis i referansebruken enn hva *Sturlubók* er.

³⁰⁶ *Hauksbók* 1892–96:35.9–12.

³⁰⁷ *Sturlubók* 1900:156.7–10.

³⁰⁸ *Hauksbók* 1892–96:97.12–14.

³⁰⁹ *Sturlubók* 1900:210.29–30.

³¹⁰ Jf. punkt 5.5.1.

Dette støttes også av bruken av overskrifter i *Hauksbók* i forhold til *Sturlubók*.³¹¹ *Hauksbók* presenterer en tekst som i større grad går inn for å gi autoritet til innholdet.

5.6.2 *Trójumannasaga*

Jonna Louis-Jensen utga i 1963 en tekstkritisk utgave av *Trójumannasaga* der hun inkluderer O, S, fragmentene α og β , samt *Hauksbók*.³¹² Hun presenterer *Hauksbók* som en komplett tekst med et tillegg på fem kapitler i begynnelsen. O har også en komplett tekst bortsett disse første kapitlene, mens resten av versjonene er fragmentariske.

Det er interessant at det kun er *Hauksbók* som har disse fem første kapitlene med en mytologisk innledning. Hvor denne kommer fra er imidlertid uvisst. I denne delen er det, foruten overskriften, kun ikke-spesifikke intertekstuelle referanser.

I de delene som er å finne i både O, S og *Hauksbók*, er det sjelden samsvar i referansebruken. Både O og S har lengre tekster, men samme innhold. Selve referansen er også annerledes formulert.

*sva er sagt at engi riddari i heiðninni hafi agiætari verit at ollv þvi er karlmaðr skal til roskleiks hafa en Ector.*³¹³

sealfr Ector sa er allir hiner spokuztu ok hiner vitruztu menn þeir er bokrnar hafa gert segia med sannindum at verit hafi um framm alla karlmenn þa sem i heiminn hafa skapadir verit.³¹⁴

sialfr Ector sa er kalladir er af ollvm hinum spokuztvm monnum oc hinum vitrvztvm monnum er bøkurnar hafa gert oc med ollum sannindum hins sanna ad Ector hafi verid[...]³¹⁵

Det er generelt også vanlig at *Hauksbók* har referanser der hvor de andre ikke har det, særlig gjelder dette de ikke-spesifikke referansene. På et punkt har både S og O referanse til hva Dares har sagt, mens *Hauksbók* kun refererer til gamle bøker.

ok eftir þersi hin grimlegv orð andaz Ector ok tala allar fornar bœkr a eina lvnd at hann hefir verit agiætaztr maðr af sialfvm ser.³¹⁶

so seigir Dares at þegar Ector var fallinn at þá flýdu Tyrkir til borgar sinnar enn Girkir söttu eptir ok var hinn grimmi Achilles þá enn fremstur manna.³¹⁷

³¹¹ Jf. punkt 5.4.

³¹² Louis-Jensen 1963: XXXVI–XLII.

³¹³ *Hauksbók* 1892–96:210.15–17.

³¹⁴ Louis-Jensen 1963:110.6–9 (O).

³¹⁵ Louis-Jensen 1963:110.16–18 (S).

³¹⁶ *Hauksbók* 1892–96:215. 3–5.

[...]oc sua s(egir) Dares at þegar E(ctor) var fallinn flydu Troio menn til borgar sinnar En Grickir sottv eftir ok var hinn grime Akilles þa frenztr allra manna[...]³¹⁸

Både O og S er mer utfyllende i det de forteller enn hva *Hauksbók* er. Samtidig finnes det enda et eksempel på at på at *Hauksbók* er mer presis enn O og S. *Hauksbók* understreker her at det er *mestari Dares*, mens O og S kun har *Dares*. På den annen side kommer de begge med en presisering om hvor dette står skrevet og at det er Dares som har fortalt mest om dette.

sua segir meistari Dares at girkir sæti vm Troio .x. vetr ok .vi. manvör ok .xij. daga.³¹⁹

Sva seigir Dares er þessa sögu hefur mest sagda eptir því sem at her er ritat at Girkir hafi setit umm Tröju borg tyu vetur ok sex mánuður oc tölf daga.³²⁰

sua s(egir) Dares er sögu þessa hefir setta eftir því sem hon er ritud at Grickir hafi setid um Troio borg .x. uetr oc vi manudu oc xij dagha[...]³²¹

Innholdet i de tre sistnevnte utdragene er ellers likt, men her ses en tydelig tendens til det som så mange understeker, at *Hauksbóks* tekst ofte er kortere enn andre versjoner av samme tekst. I Jonna Louis-Jensens utgave er dette særlig tydelig. *Hauksbóks* tekst utgjør ofte kun noen få linjer, mens O og S har et lengre avsnitt. Heller enn bruken av referanser, er det tekstenes innhold og form som er forskjellig.

Alle de nevnte håndskriftene inneholder forskjellige versjoner, alle oversatt eller kopiert fra en tidligere oversettelse av den latinske fortellingen til Dares Phrygius. Det er tydelig at dette arbeidet har blitt gjort på svært forskjellige måter. Særlig skiller *Hauksbók* seg fra de to andre idet den inkluderer den lange mytologiske innledningen. Denne er ikke nødvendigvis forfattet av Haukr, men kan ha forekommet i hans forelegg. Det er også tydelig at *Hauksbók*-teksten som helhet er mye kortere enn både O og S. Alle disse tekstene baserer seg på en oversettelse som siden har blitt tradert. Det er derfor ikke lett å si i hvilket ledd en forandring er gjort.

5.6.3 *Eiríks saga rauða*

Eiríks saga rauða er kanskje særlig interessant å sammenligne med andre versjoner, da den ikke er skrevet av Haukr alene i *Hauksbók*.³²² Sven B. F. Jansson ga i 1944 ut en sammenlignende utgave av *Skálholtsbóks* og *Hauksbóks* versjoner av *Eiríks saga rauða*. Det

³¹⁷ Louis-Jensen 1963:186.11–13 (O).

³¹⁸ Louis-Jensen 1963:186.24–26 (S).

³¹⁹ *Hauksbók* 1892–96:221.28–29.

³²⁰ Louis-Jensen 1963:213.11–214.2 (O).

³²¹ Louis-Jensen 1963:213.21–214.14 (S).

³²² Se diskusjon om skriverhender i punkt 3.5.

er tydelig når man sammenligner de to tekstene at de er særdeles like i noen deler, mens de i andre deler i større grad avviker fra hverandre. Sagaen er påbegynt av den skriveren som er omtalt som Hauks første sekretær, og i denne delen stemmer de to versjonene i stor grad overens. Idet Hauks hånd overtar, tiltar også forskjellene mellom de to versjonene. Når så Hauks andre sekretær overtar, blir tekstene igjen likere i uttryksformen. I denne delen er det ingen referanser å finne. Mot slutten overtar Haukr igjen og nok en gang avviker de to versjonene mer fra hverandre.

Det er interessant å se nærmere på dette mønsteret. Det er naturlig å anta at Haukr som redaktør har følt en større frihet til å kunne gjøre forandringer i den teksten han skriver ned enn sekretærene har gjort. Sekretærene kan muligens ha følt enten at de ikke hadde denne friheten, eller de var ikke i stand til å gjøre slike inngrep i teksten.

Ikke lenge etter at Haukr har overtatt kommer denne referansen som ikke er å finne i *Skálholtsbók* selv om innholdet og resten av den omliggende teksten i stor grad stemmer overens.

þa kom mote þeim vestan veðr ok rak þa vpp a Irlandi ok varv þeir þar barðir ok þiaðir ok let Þorhallr þar lif sitt eftir því sem kavpmenn hafa sagt.³²³

kom þa uedr. a moti þeim ok rak þa upp uid. irlannd ok vorv. þar miok þiadir ok bardir. þa let. þorhallr lif sitt.³²⁴

Den eneste forskjellen i denne delen er at *Hauksbók* har en kildereferanse som *Skálholtsbók* ikke har.

Dette er ikke den eneste referansen som ikke stemmer overens i de to tekstene i de delene av sagaen som er skrevet av Haukr. Det er også eksempler på forskjeller i referansebruken fra andre kategorier.

Nv er segia af Karlsefni at hann for svðr fyri landit ok Snorri ok Biarnni með sinv folki.³²⁵

Karls efni for sudr firir lannd ok Snorri ok biarni ok annat lid þeira.³²⁶

Her har *Hauksbók* en ikke-spesifikk intratekstuell referanse som ikke er å finne i *Skálholtsbók*. Hvem som har redigert inn denne er usikkert, og det kan godt hende at det er

³²³ *Hauksbók* 1892–96:439.8–11.

³²⁴ *Skálholtsbok* av Sven B. F. Jansson 1944:68.

³²⁵ *Hauksbók* 1892–96:439.11–12.

³²⁶ *Skálholtsbok* av S. B. F. Jansson 1944:68.

noen som har redigert den ut enten i *Skálholtsbók* eller i dennes forelegg. Ikke desto mindre bidrar slike referanser til at teksten i *Hauksbók* får en annen form som antagelig i større grad egner seg til høytlesning. Slike logiske sammenhengsreferanser letter tekstens form.

Generelt sett er Hauks tekst i *Hauksbók* kortere enn teksten i *Skálholtsbók*. Dette er det mange eksempler på, og jeg vil kun trekke frem ett eksempel som også inneholder referanse i *Hauksbóks* tekst.

Sva er sagt at Þorhallr vill fara norðr fyri Fvrðvstrandir at leita Vinlandz en Karlsefni vill fara svðr fyri landit.³²⁷

(N)u ræda þeir vm ferd sina ok hafva til skipan. Vill . þorhallr veidi madr fara norðr um furdu strannir ok firir kialar nes ok leita svo uindlanndz. enn . karl uill fara svdr firir . lannd ok firir austan ok . þickir lannd þui mera . sem svdr er meir ok þickir havnum þat raadligra at kanna hvartvegia.³²⁸

Siden det er få referanser i teksten totalt sett er det ikke mange alternativer å ta av, og der hvor det er referanser er det generelt ikke store forskjeller i lengde. Ser man imidlertid på teksten som helhet er det tydelig at, utenom de tillagte genealogiene, er *Hauksbóks* tekst noe kortere enn *Skálholtsbóks*. Forskjellen er dog ikke så stor som den er mellom de forskjellige versjonene av *Trójumannasaga* og *Hervararsaga*.

Eiríks saga rauða skiller seg fra de andre sagaene i det at den ikke har noen spesifikke intertekstuelle referanser. Den er i så måte ikke knyttet opp mot noen spesifikke tekster eller skrivere. Dette er interessant da det er den eneste av de sagaene jeg har arbeidet med som ikke har noen slike referanser. Det er imidlertid vanskelig å si noe om hva som kan være grunnen til dette. Uten spesifikke intertekstuelle referanser knytter teksten seg i mindre grad opp mot en ytre tekstkultur enn hva vi ser eksempel på hos de andre tekstene.

5.6.4 *Hervararsaga*

Hervararsaga er i dag overlevert i tre forskjellige versjoner, hvorav to er å finne i håndskrifter fra middelalderen. Jón Helgason ga i 1924 ut en parallelltekstutgave med hovedhåndskriftene av de tre versjonene: *Hauksbók*, R og U.

Det er ikke bare overskriftene som avviker i begynnelsen av de forskjellige versjonene.³²⁹ *Hauksbók* har en mytologisk innledning som ikke er å finne i R, men som er å finne i U.

³²⁷ *Hauksbók* 1892–96:438.20–21.

³²⁸ *Skálholtsbok* av S. B. F. Jansson 1944:67.

³²⁹ Ref. punkt 5.2.

*Sva er sagt at i fyrdinni var kallað Iotvheimar norðr i Finnmark en Ymis land fyrri svnnan ok milli, Haloga landz.*³³⁰

*Suo finst ritad i fornum bokum, ad Jotunheimar voru kalladir nordur vmm Gandvik, enn fyrir sunnan Ymisland.*³³¹

Det er interessant å se hvordan U, som er mye senere enn *Hauksbók*, har en annen verbbruk. I *Hauksbók* er verbet *segja* brukt. I U finner vi mer eller mindre samme formulering med verbet *rita*. Dette kan gi oss indikasjoner om hvordan avskrivingspraksisen og forholdet til bøker som kildemateriale har forandret seg fra 1300-tallet til 1600-tallet.

En av hovedforskjellene mellom de tre versjonene er at R og U har mange flere strofer enn *Hauksbók*. Generelt sett er R- og U-versjonene også lengre enn *Hauksbók*. Det er store variasjoner i uttrykkene og det er derfor vanskelig å sammenligne referansene direkte slik jeg har gjort med *Landnámabók*, *Trójumannasaga* og *Eiríks saga rauða*. Generelt er sammenligningsgrunnlaget bedre mellom *Hauksbók* og U enn det er med R, men forskjellene er likevel så store at jeg anser det som lite hensiktsmessig å gå inn på referansenivå. Når det gjelder sammenligning av det tekstuelle innholdet, faller det utenfor rammene for min oppgave og jeg vil heller henvise til innledningen i Jón Helgasons paralleltekstutgave.

Da det er såpass store forskjeller, er det ikke mulig å sammenligne referansene helt konkret og det er dermed også vanskelig å si om det kan være Haukr som har inkludert referansene eller om det er noe han har fra forelegget.

5.7 Kvantitative observasjoner

Det er påfallende at det er noen tekster som har flere referanser i forhold til tekstens lengde enn andre. *Landnámabók* er en lang tekst, og selv om den inneholder flest referanser totalt sett, er det ikke så mange i forhold til de andre tekstene. Det er vanskelig å operere med konkrete tall da noen referanser kan klassifiseres i flere forskjellige kategorier og en telling vil være avhengig av om man da regner det som to referanser eller kun som én. Noen utdrag har også flere referanser i én og samme setning, og det må da vurderes om man skal kategorisere dem som en eller to referanser. Jeg vil anse et utdrag med to refererende formuleringer som to referanser da jeg mener dette fungerer som ekstra vektlegging av referansen. Hvis én og samme referanse kan plasseres innen to forskjellige kategorier, vil jeg derimot kun regne det som én referanse da dette vil være avhengig av vår forståelse og tolkning av innholdet. Fordi

³³⁰ *Hauksbók* 1892–96:350.2–3.

³³¹ Jón Helgasson 1924:89 (R: 715).

det er flere referanser som kan kategoriseres i forskjellige grupper, vi det være vanskelig å sammenligne antallet av de forskjellige typene referanser i de forskjellige tekster. Jeg vil imidlertid legge frem noen generelle resultater i konklusjonen av referanseanalysen i punkt 6.2.

Med bakgrunn i den nevnte inndelingen får vi følgende totale distribusjonsforhold (referanser per side).³³²

Tekst	Antall referanser	Antall sider	Ref/side
<i>Landnámabók</i>	62	122	0,51
<i>Kristnisaga</i>	12	43	0,28
<i>Trójumannasaga</i>	38	33	1,15
<i>Hervararsaga</i>	9	19	0,47
<i>Eiríks saga rauða</i>	12	19	0,63
<i>Skáldasaga</i>	7	10	0,7

Det er påfallende hvordan *Trójumannasaga* skiller seg ut som en tekst med særlig høy frekvens av referanser. *Trójumannasaga* er en oversatt tekst og det opprinnelige latinske forelegget inkluderte trolig mange referanser til de klassiske tekstene. Den er også den eneste teksten som er oversatt. Det vil være nødvendig å jmføre de forskjellige versjonene av den norrøne *Trójumannasaga* med de forskjellige latinske versjonene for å se hvordan dette forholdet korresponderer. Dette er for omfattende for de rammene min oppgave setter. *Skáldasaga* er nummer to i antall referanser per side og den er ofte karakterisert som en sen tekst. Kanskje kan de mange referansene bero nettopp på dette. En tekstkultur og bruken av tekstuelle referanser kan ha blitt mer utbredt etter hvert.

Kristnisaga har færrest referanser av de seks tekstene, og den skiller seg derfor fra *Landnámabók* som den tradisjonelt har blitt satt i sammenheng med. *Landnámabók* har imidlertid utpreget mange referanser i innledning og slutt. Hvis vi ser bort i fra disse utførlige referansene, vil distribusjonen i teksten ellers bli en del lavere. *Hervararsaga* har også relativt få referanser per side, men her mangler imidlertid slutten av teksten hvor det generelt i det undersøkte materialet er stor forekomst av referanser, så dette tallet vil kunne gi feilaktige resultater.³³³

³³² Basert på sideinndelingen i Finnur Jónssons utgave *Hauksbók* 1892–96.

³³³ Jeg kommer tilbake til distribusjonen av referanser i begynnelsen og slutten av tekstene om litt.

Hvis vi derfor ser bort i fra *Hervararsaga*, er det de tekstene som tradisjonelt har blitt ansett som de mest historisk korrekte tekstene som inneholder færrest referanser per side. Dette kan selvfølgelig være en tilfeldighet da det utvalget av tekster som jeg har arbeidet med er ganske begrenset, men det kan også bero på at disse tekstene beskriver hendelser som folk i større grad kunne relatere seg til da det var nærmere historisk og geografisk sett. *Landnámabók*, *Kristnisaga* og *Eiríks saga rauða* handler alle om hendelser som var viktige i Islands historie. Det var nok i større grad hendelser Haukr selv og folk generelt kjente til enn de andre sagaene jeg har arbeidet med. Det er mulig at slike tekster ikke trengte kildehenvisninger i like stor grad for å bli ansett som sanne som tekster som hadde en større avstand til både produsentens og mottagerens verden. Bäuml behandler nettopp hvordan fakta og fiksjon fremstilles i tekstene i sin artikkel "Varieties and Consequences of Medieval Literacy and Illiteracy".³³⁴ Så lenge referansene fungerer i forhold til hverandre, skapes det en sannhetsforståelse innenfor tekstens egne rammer. Med ett mottakerne av tekstene kan relatere det som står til omverdenen, må disse referansene også stemme overfor disse ytre rammene. Referansene fungerer som sannhetsmarkører så lenge de stemmer med den konteksten tekstmottakerne kjenner til. En skriver kan i stor grad kreere et slikt sannhetsunivers selv. Det dreier seg ikke om hva som er historisk sant, men om teksten fremstilles som om den er det. Det krever et stort analysearbeid for å kunne trekke klarere konklusjoner om hvordan tekster eventuelt etablerer slike sannhetsrammer.

Det er interessant å se på hvor i tekstene referansene befinner seg, og om forekomsten er høyere i forbindelse med begynnelse og slutt av både tekst og kapittel. Når det gjelder *Hervararsaga* ser vi at det i løpet av de første sidene er mange referanser både inter- og intratekstuelle. Frekvensen av referansebruken avtar etter ca tre sider, og etter 11 sider er det ingen flere referanser i teksten. Nå mangler som sagt slutten av sagaen, så distribusjonen her kan vi ikke si noe mer om. *Landnámabók* har den særdeles informative referansen mot slutten av teksten, mens referansen til Beda som autoritetsperson finnes i begynnelsen.³³⁵ Referansene til Dares i *Trójumannasaga* er å finne generelt i den løpende teksten. *Trójumannasaga* har henvisningen til *Bretasögur* om videre fortelling i slutten av teksten, som *Bretasögur* plukker opp i sin innledning.³³⁶ *Eiríks saga rauða* har henvisning til at sagaen ble fortalt og dermed hvor den kommer fra helt mot slutten,³³⁷ men her mangler det

³³⁴ Bäuml 1980. Dette skriver jeg mer om i punkt 4.4.

³³⁵ *Hauksbók* 1892–96:3.2–5 og 3.8–11.

³³⁶ *Hauksbók* 1892–96:226.20–23 (*Trójumannasaga*) og 231.1–3 (*Bretasögur*).

³³⁷ *Hauksbók* 1892–96:444.1–3.

referanser i det hele i innledningen. De to spesifikke referansene som er å finne i *Skáldasaga*³³⁸ er plassert i de aller første linjene i teksten. Her ser vi flere eksempler på at eksplisitte referanser til tekstens opprinnelse som helhet og ellers spesifiserende kommentarer gjerne er plassert nettopp i begynnelse eller slutt. I *Kristnisaga* er alle referansene å finne i de første eller siste linjene av kapitler, men ikke alle kapitlene har referanser. Det er interessant å se hvordan nesten alle tekstene følger et distribusjonsmønster hvor den største frekvensen av referanser er å finne i begynnelsen eller i slutten av tekstene, eller for *Kristnisaga*, i begynnelse og slutten av kapitlene.

Den eneste teksten som avviker fra dette mønsteret er *Trójumannasaga* som har en mer jevn distribusjon gjennom teksten og heller ikke konsekvent i begynnelse og slutten av kapitlene. Det vil kreve en nøyaktig analyse for å kunne si noe mer om hvorfor denne avviker fra det som virker generelt på de andre tekstene. Det skal imidlertid understrekes at *Trójumannasaga* er oversatt og at referansebruken kan ha artet seg annerledes på bakgrunn av oversettelsespraksis eller også distribusjonen av referanser på latin.

Referansen i slutten av *Landnámabók* kan vi knytte til Haukr, men i de andre nevnte tilfellene er det vanskelig å si om det er han som har inkludert referansene eller om de var å finne allerede i hans forelegg. Plasseringen av denne forklarende referansen i *Landnámabók* virker på oss ganske naturlig da han forklarer hva slags arbeid han har gjort, men de andre spesifikke og presiserende referansene som er å finne i begynnelse og slutt av de andre tekstene kunne ofte vært plassert også andre steder i tekstene.

Ved nærmere analyse av tekstene vil man kunne vurdere om spesifikke og tungtveiende referanser står i forbindelse med viktige hendelser som fortelles, samt om bruken av dem kan underbygge en indre tekstuell struktur. Dette er et omfattende arbeid og jeg vil ikke ha muligheten til å gå inn på det i denne oppgaven. I videre arbeid med kompilasjonshåndskrifter skulle det bli mulig å videreføre de linjene som utvikles i denne oppgaven.

³³⁸ *Hauksbók* 1892–96:445.1 og 445.8–9.

6 Konklusjon

Jeg har sammenlignet de utvalgte tekstene i *Hauksbók* med andre versjoner av disse der det har vært mulig. Dette er muligens den eneste måten å kunne si noe om hvor de forskjellige referansene kommer fra opprinnelig. Ofte er det ingen tekster å sammenligne med, eller de andre versjonene som finnes av den samme teksten er så annerledes at de ikke kan gi oss noe reelt sammenligningsgrunnlag. Med det korpuset jeg har valgt, mener jeg likevel det er mulig å se noen generelle tendenser. I tillegg vil jeg sammenligne referansebruken i de seks forskjellige tekstene for å se om det er noen vesentlig forskjell mellom dem og vurdere om dette kan bero på vår oppfatning av tekstene eller på tekstenes rolle i middelalderen.

6.1 Hauks rolle i utformingen av tekstene og kompilasjonen som helhet

Som tidligere nevnt, mener jeg at skriverene antagelig har vært mer bevisst bruken av de spesifikke enn de ikke-spesifikke referansene.³³⁹ I de fleste håndskriftene vi har overlevert fra middelalderen, er det ikke den første skrevne versjonen av teksten vi har med å gjøre. På et eller annet punkt i overleveringen har de forskjellige referansene blitt inkludert i teksten. I de fleste tilfeller er det ikke lett å si når det er gjort, men på enkelte steder er det mer klart enn andre hvem det er som har foretatt endringer i teksten. Vi vet en del om Haukr og kan se hans genealogier flere steder i *Hauksbók*. Det er ganske sikkert at han selv har fått satt inn disse; om han ikke har skrevet dem selv, har han sørget for at det har blitt gjort. Han må kunne anses som redaktør for disse tekstdelene. Den spesifikke referansen vi finner mot slutten av *Landnámabók* hvor hans navn er nevnt, må vi også anse at det er han som har redigert inn. Det samme gjelder noen andre punkter hvor vi kan sammenligne teksten med andre tekster og se at de i stor grad stemmer overens. *Hauksbók* inneholder i tillegg noen formuleringer som ikke er å finne i disse andre tekstene. Den nevnte strofen i *Eyrbyggjasaga* er et eksempel på dette. Her er det tydelig hvordan Haukr har benyttet seg av andre tekster i sin tekstproduksjon.

Spørsmålet er hva som er grunnen til at disse referansene ble brukt og hvilken funksjon de har for teksten og konteksten. Det er ikke lett å si noe om grunnen til at de ikke-spesifikke referansene ble skrevet inn i teksten. De intratekstuelle har sjelden noen annen funksjon enn å skape flyt i det som fortelles, og flere av formuleringene mener jeg fungerer som leksikaliserte uttrykk som ikke lenger innehar den opprinnelige funksjonen. Det bør dermed vurderes om de bør kunne kalles referanser, men jeg har inkludert dem fordi de, som de

³³⁹ Ref. punkt 4.3.1.

spesifikke intratekstuelle referansene, er med på å strukturere teksten. Vi kan ikke vite hvordan de fungerer før etter at vi har analysert bruken av dem nærmere.

De spesifikke er det lettere å kunne si noe om. Blant de intertekstuelle referansene er det noen som er tatt med for å underbygge innholdet i det som fortelles, mens andre fungerer ansvarsfraskrivende. Blant de intratekstuelle bidrar de fleste til flyt og forståelse, noen mer eksplisitt enn andre. Dette er tydelig blant annet i at *Hauksbók* har flere kapitteltitler enn *Sturlubók* i de to versjonene av *Landnámabók*.³⁴⁰ Andre steder er det helt tydelig bruk av faguttrykk for å referere til teksten. Uansett hvilken funksjon og form referansene har, gjør de alle teksten lettere tilgjengelig enten man leser den eller får den opplest. Alle referansene klargjør visse deler av teksten for sitt publikum. De intrakompilasjonelle referansene bringer ikke bare klarhet i teksten, men også til forholdet innen kompilasjonen og viser hvordan den fungerer som en helhet.

Ved å benytte seg av slike referanser, både de han inkluderer selv og de som han velger å videreføre, setter Haukr teksten inn i en ny kontekst. Hans nye sammenheng preges av tekstenes nye uttrykk, men også av deres gamle relasjoner. Særlig de intrakompilasjonelle relasjonene binder tekstene sammen og rekontekstualiserer dem, men de intertekstuelle referansene binder tekstene opp mot en ytre tekstuell kontekst som også er viktig for forståelsen av teksten i *Hauksbók*. Henvisningene til kjente personer som Beda, Dares og Ari eller til tekster mottakeren kjenner til, fungerer som hjelp for å trekke linjer til et kjent tekstuelt univers. De kategoriene jeg har etablert, gjør at vi kan se hva de forskjellige referansene gjør for rekontekstualisering av tekstene. Også de referansene som Haukr eventuelt bare har kopiert fra sine forelegg, er med på å rekontekstualisere tekstene når de settes inn i en ny sammenheng. På tross av tekstenes forskjellige oppbygning, innhold og form, fungerer de likevel sammen. Alle de tekstene jeg har valgt å bruke i analysen, har på et eller annet punkt referanser både til en ytre og en indre kontekst. Noen tekster preges imidlertid av det i større grad enn andre.³⁴¹

Hva er det som gjør dette til Haukr's kompilasjon? Han har skrevet hele eller deler av de fleste tekstene i håndskriftet, men det er ikke alt. Flere ganger i flere forskjellige tekster finner vi referanser til ham og hans familie. Hvem andre enn Haukr selv eller noen andre i hans familie ville ha interesse av et slikt tillegg? I tillegg har vi attribusjonen i slutten av *Landnámabók*. Det man må stille spørsmål ved, er hva han kan ha hatt som bakgrunnstank

³⁴⁰ Jf. punkt 5.2.

³⁴¹ Se punkt 6.2 for konklusjoner om de forskjellige tekstene.

eller kriterium for inkluderingen av de forskjellige tekstene. Det er en sammensatt gruppe tekster han har valgt ut. Her kommer Carruthers diskusjon om utviklingen av synet på tekster til nytte igjen. Våre definisjoner av hva som er forskjellige teksttyper er sannsynligvis ikke de samme som Haukr opererte med. Han kan ha sett en sammenheng mellom tekstene og deres funksjon som vi ikke oppfatter som like tydelig i dag. Haukrs innsats for å knytte tekstene opp mot hverandre viser at han har oppfattet dem som en sammenhørende gruppe tekster som han så satte sammen til sin kompilasjon. I den forbindelse vil en sjangerdiskusjon vil være nødvendig, fordi vårt syn farges av tidligere inndelinger. Jeg mener en analyse som den jeg her har etablert, som gir slike inntrykk av Haukr, kan være fruktbart for å finne ut hvilken type tekst en redaktør kan ha ment å lage.

Stort sett er det ikke så mange forskjeller på referansenivå mellom de forskjellige versjonene av tekstene. Det er i større grad hele tekstdeler som er lagt til eller trukket fra. Tekstene i *Hauksbók* har det til felles at de har blitt valgt ut for å fungere sammen. Alle har referanser både innen teksten og til en ytre tekstkultur. Det varierer hvor mange de har av de forskjellige typene, men de settes helt tydelig inn i en ny kontekst.

Flere forskere har understreket Haukrs tendens til å forkorte de tekstene han skriver av.³⁴² I parallelltekstutgavene av de tekstene jeg arbeider med, er det ofte at *Hauksbóks* tekst er generelt kortere enn de andre versjonene av de samme tekstdelene. Dette gjelder for alle med unntak av *Landnámabók*, men her presiseres det altså i teksten hvorfor den er lengre enn de andre. Ikke bare de tekstene jeg har fokusert på viser denne tendensen.

Noen steder har derimot *Hauksbók* en innledning eller en annen tekstdel som de andre ikke har. De stedene hvor vi ser at *Hauksbók* har en lengre tekst, er der hvor Haukr tilføyer informasjon som dreier seg om hans familie (genealogiene) og for å sette tekstene inn i en historisk kontekst (inkluderer mytologisk innledning både i *Trójumannasaga* og *Hervararsaga*). Sistnevnte kan det imidlertid være vanskelig å tillegge Haukr æren for da vi ikke kan knytte det til ham på noen spesifikk måte annet at det finnes skrevet med hans hånd, men disse innledningene finnes ikke i noen andre versjoner av tekstene. Det er imidlertid interessant å se at begge disse tekstene som ofte har vært omtalt som uhistoriske, har en slik

³⁴² Se Louis-Jensen 1963:XXXVII.

Louis-Jensen 1981:XVI.

Jansson 1944:171.

Hauksbók 1892–96:innledningen .

Se også punkt 3 for mer utførlig beskrivelse av dette og punkt 5.6 → i den sammenlignende analysen.

mytologisk innledning og at denne innledningen ikke er å finne i noen andre versjoner av sagaene.

Det er i alle fall tydelig at det er gjort forandringer i tekstene som Haukr inkluderer i *Hauksbók*. *Eiríks saga rauða* viser dette særlig tydelig da forskjellene mellom de to utgavene hovedsakelig er å finne i de delene Haukr selv har skrevet. Dette gjør at jeg er stadig mer overbevist om at Haukr ikke arbeidet med en fast sekretær, men at han skrev selv. Vi ser hvordan han har samarbeidet med den første sekretær, og vi ser hvordan forholdet mellom *Hauksbók* og *Skálholtsbók* skifter når Hauks hånd skriver. Hauks skrivesett og redigering skiller seg fra de andre skrivernes. Dette mener jeg understreker at Haukr mest sannsynlig har skrevet selv og ikke hatt noen fast sekretær.

Det må videre understrekes at Haukr var mye mer enn en skriver. Tilpasningsarbeidet som er gjort med flere av tekstene viser hvordan han også har arbeidet som kompilator. Sammenhengen mellom flere av tekstene er etter alt å dømme ikke en tilfeldighet. Vi ser i flere sammenhenger at Haukr har benyttet seg av andre tekster. Han uttrykker det eksplisitt i den forklarende referansen mot slutten av *Landnámabók*, men han viser det også indirekte når han ganske nøyaktig henter inn en strofe fra *Eyrbyggjasaga* som trolig ikke var å finne i hans forelegg (det er ingen tilsvarende henvisning i *Sturlubók* og vi ser at de to tekstene ellers ikke avviker mye fra hverandre) og inkorporerer den i sin egen tekst.

6.2 Konklusjoner fra referanseanalyse

Hauksbók er en samling av mange forskjellige tekster og forskjellene er kanskje flere enn likhetene når det gjelder handling. Jeg mener imidlertid at analysen viser at tekstene har en del til felles. De er alle uttrykk for Hauks utvalg, og han setter dem inn i en ny kontekst. Hauks stemme kommer stort sett til uttrykk i de tekstuelle referansene, men formen på dette uttrykket er imidlertid ofte forskjellig i de forskjellige tekstene. På tross av denne forskjellen utgjør de etter min mening et totalt uttrykk hvor Hauks intensjon og han som person kommer tydelig frem.

I skjemaet³⁴³ er referansene klassifisert i de forskjellige kategoriene for hver av de seks tekstene. Her er det tydelig hvilke typer referanser som går igjen i de forskjellige tekstene og hvor de befinner seg i teksten. Å telle antall referanser er likevel noe vanskelig da flere referanser ofte knyttes sammen for å støtte én og samme sak samt at noen referanser kan

³⁴³ Se vedlegg.

regnes for å passe i flere kategorier. Jeg vil derfor ikke gå noe særlig inn på konkrete antall referanser i hver og en av tekstene, men heller sammenligne generelt hvilke typer referanser som er å finne i de forskjellige tekstene.

Generelt sett skiller *Skáldasaga* seg ut ved at den har særlig mange ikke-spesifikke intratekstuelle referanser og få av de andre typene referanser. Teksten knytter seg i så måte i liten grad opp mot et ytre tekstuelt univers. Den eneste spesifikke intertekstuelle referansen er den som henviser til ”sogv Vlf's Sebba svnar ok Kvig's iarls”.³⁴⁴ *Skáldasaga* finnes ikke i noen andre håndskrifter og vi har derfor ikke muligheten til å sammenligne tekstens uttrykk med en annen redaksjon. I tillegg støtter denne referansebruken Bäuml's teori om at et indre tekstuelt univers ble vanligere i senere tekster.³⁴⁵

Trójumannasaga har særlig mange ikke-spesifikke intertekstuelle referanser i form av henvisninger til hedenske menn, og disse er med på å befeste tekstens posisjon i en omliggende tekstkultur. I tillegg er det en del spesifikke intertekstuelle referanser. De refererer hovedsakelig til latinske tekster og personer, og ikke til en norrøn tekstkultur. Dette er vel et resultat av at teksten er oversatt fra latin. De fem første kapitlene i *Hauksbóks* versjon er derimot kun å finne i *Hauksbók*. I denne delen av teksten er det hele fire referanser³⁴⁶ til hedenske menn, men det er kun én³⁴⁷ i den delen som er oversatt fra latin. Den første delen har i hovedsak mytologisk innhold og dette kan anses å være en naturlig grunn til referansen til hedenske menn, men det kan også være resultatet av en middelaldervinkling og syn på denne tidligere kulturen som det så understrekes at hedenske menn trodde på.

Hervararsaga, som ofte har blitt omtalt som en fornaldersaga i forskningen og dermed vært ansett for uhistorisk, inneholder hele seks intertekstuelle referanser, derav en spesifikk til *Orvar Odds saga* samt fem ikke-spesifikke.³⁴⁸ Vi må anta at det å referere til en kontekst slik, er for å knytte teksten opp mot en teksttradisjon som kan ha vært kjent. Om produsenten har gjort det for å understreke sannheten i det som står eller for å fraskrive seg ansvaret, må vurderes i hvert enkelt tilfelle, men at det er gjort en innsats for å knytte fortellingen opp mot en kontekst er sikkert.

Eiríks saga rauða har ingen spesifikke intertekstuelle referanser i det hele tatt og tekstens posisjon blir dermed i liten grad knyttet til en omliggende tekstkultur. Den har også kun én

³⁴⁴ *Hauksbók* 1892–96:445.9.

³⁴⁵ Bäuml 1980:258 Jf. punkt 4.3.

³⁴⁶ *Hauksbók* 1892–96:194.16, 195.4, 195.7 og 196.19.

³⁴⁷ *Hauksbók* 1892–96:203.15.

³⁴⁸ *Hauksbók* 1892–96:353:24–28 for Orvar Odd. Se vedlegg.

spesifikk intratekstuell referanse, men derimot har den mange ikke-spesifikke referanser. Totalt sett resulterer dette i at sagaen er mindre konkret og presis i sin referansebruk. Vi kan ikke vite sikkert hva som er grunnen til en slik upresis referering når vi generelt ser at de andre tekstene har spesifikke referanser, men det bør understrekes at Haukr ikke har skrevet av denne teksten i *Hauksbók* alene og at dette kan være en av årsakene. Den ene spesifikke intratekstuelle referansen som er å finne er derimot i hans hånd og den kommer helt mot slutten av teksten. Her forteller han hvordan sagaen ble fortalt i Irland. Sagaen omtales som en definert enhet.

Landnámabók inneholder noen referanser som er usedvanlig tydelige. Den form for kildehenvisning og bevissthet rundt den respektive tekstens produksjon som vi får innblikk i mot slutten av teksten,³⁴⁹ er det få tilfeller av i norrøn litteratur. Når vi så ser på teksten som en helhet, er det mange referanser som stemmer overens med *Sturlubóks* tekst, og totalt sett trer ikke Haukr frem på den samme eksplisitte måten flere ganger. Det han imidlertid gir oss innblikk i mot slutten av teksten, er en produksjonskontekst vi ofte ikke vet så mye om når det gjelder norrøne tekster. Dette forklarer ikke bare scenarioet for denne teksten i seg selv, men også for håndskriftet som en helhet. Dette utdraget viser oss med ett at en mekanisk tilveiebringelse som Finnur Jónsson omtaler det som, ikke er en rettferdig beskrivelse av Hauks arbeid, hverken i denne teksten eller generelt.³⁵⁰ Også i andre tekster finner vi redigeringer, og ikke minst må samlingen av tekster og samspillet dem i mellom oppfattes som et aktivt grep fra Hauks side. Dette mener jeg blir tydelig når vi ser på hvordan Hauks tekster ofte skiller seg fra andre versjoner av de samme tekstene. Også *Eiríks saga rauða* hvor de delene av teksten som Haukr selv har skrevet av, i større grad skiller seg fra *Skálholtsbók* enn de andre delene. *Kristnisaga*, som tradisjonelt har blitt knyttet sterkt opp mot *Landnámabók*, viser en større frekvens av referanser enn hva *Landnámabók* gjør, og det er også tydelig at kapitellengde og inndeling er forskjellig. Det bør på bakgrunn av disse observasjonene vurderes om de to tekstene skal tillegges det samme forholdet som de tradisjonelt har blitt tillagt i forskningen.

Resultatene av referanseanalysen er ikke entydige for noen av tekstene. Dette er fordi tekstene ikke fungerer på en entydig måte, de er multimodale³⁵¹ og kan ikke vurderes uten at man tar det med i vurderingen. Det er derfor relevant og givende å gjøre en slik analyse som jeg fremstiller her for å vurdere hvilken posisjon og funksjon teksten hadde for tekst-

³⁴⁹ *Hauksbók* 1892–96:124.17–25.

³⁵⁰ *Hauksbók* 1892–96:CXXXVII. Se også sitat punkt 1.3.

³⁵¹ Jf. punkt 4 med henvisning til Clunies Ross.

produsenten. En tekstprodusent, enten det dreier seg om en skriver, en forfatter eller en redaktør, setter sine merker på teksten både når det gjelder innhold og form. Dette gjør en skriver også viser det seg i analysen, dog i noe mindre grad. Dette viser hvor viktig det er å se nærmere på tekstprodusentens rolle. Vi kan ikke akseptere tidligere forsknings konklusjoner uten å se nærmere på nettopp hvilken rolle teksten hadde for tekstprodusenten og hvordan dette kommer til uttrykk i teksten.

Våre tradisjonelle sjangerdefinisjoner blir i denne sammenhengen også utfordret. Referansene jeg har kategorisert kan få oss til å fokusere på andre sider ved en produksjonskontekst, og det er essensielt å se på produsentens henvisninger til tekstens funksjon og form i en sjangerkategorisering, heller enn våre moderne definisjoner. Holdningene til tekstene har forandret seg mye opp gjennom forskningshistorien, men tekstene er fortsatt de samme. Det som er interessant er hvordan de fungerte i sin produksjonstid. For å komme nærmere et svar på dette, trenger vi å vurdere hvordan tekstene selv refererer til både seg selv og sin tekstuelle kontekst. Kanskje fungerer ikke de sjangerkriteriene vi har satt på samme måte når vi får nye vurderinger inn i bildet. De tekstuelle referansene krever en utførlig analyse før deres funksjon kommer klart frem, men da vil det også kunne bli tydelig hvilket uttrykk teksten var tiltenkt

Det blir tydelig i analysen at referanser som kan uttrykke noe om tekstens posisjon i sin kontekst (både intertekstuelle og intrakompilasjonelle kontekst) i mange tilfeller er flittig brukt, og vi kan ikke se bort i fra dem når vi behandler tekstene.

Det har i forskningstradisjonen på norrøn litteratur vært sett lite på en overordnet bruk av tekstuelle referanser. Mange har trukket frem enkeltreferanser særlig for å knytte teksten opp mot et opphav, men det er viktig å foreta en mer inngående analyse av flere tekster for å vurdere både inter- og intratekstuell kontekst, og i enkle sammenhenger, intrakompilasjonell kontekst. Metoden jeg presenterer her bringer frem resultater som gir oss ny forståelse av *Hauksbók*, både når det gjelder tekstene individuelt sett, men også om håndskriftet som helhet og Hauks påvirkning på det totale resultatet. *Hauksbók* er imidlertid kun ett materiale. Metoden som jeg her presenterer vil i stor grad kunne brukes på andre håndskrifter og bringe nye resultater. Disse resultatene vil muligens kunne forandre våre syn på de etablerte sjangerkategoriene og våre oppfatninger om produsentens rolle i produksjonen og hensikt med tekstens uttrykk. Carruthers presenterer en del nye tanker om hvordan vi vurderer en

tekst i forhold til hvilken rolle den hadde opprinnelig, i sin bok *The book of Memory*. Det er viktig å ta med slike momenter i nytt arbeid med norrøne tekster.³⁵²

Metoden som jeg presenterer i denne oppgaven vil også kunne bidra til en etablering av nye undergrupper under termen *kompilasjon*, som vil kunne være mer presise og givende for videre forskning. Vi har ingen klar definisjon på hva som er forskjellen mellom en kompilasjon og et samlingshåndskrift, men i en utarbeiding av en slik definisjon vil det være nødvendig å se på produsentens tanke om tekstens utforming, og denne vil kunne være synlig blant annet i måten de intrakompilasjonelle referansene fungerer. Flere håndskrifter som tidligere har vært klassifisert som samlingshåndskrifter, må vurderes på nytt, og etablerte kompilasjoner vil trenge en revurdering. Både sjangerdiskusjon og kompilasjonsdefinisjon er elementer jeg allerede har kommet inn på, men det er mange andre måter en slik metode vil kunne bringe nye vinklinger og resultater.

Fokuset mitt har ligget på eksplisitte referanser, men det vil være interessant å gjøre tilsvarende analyse med implisitte, uspesifikke forbindelser (der referansen i seg selv er fraværende). Her vil vi antagelig kunne komme frem til et intertekstuellt nettverk som ikke nødvendigvis har vært kartlagt allerede. Også når det gjelder de uspesifikke intratekstuelle referansene, vil vi kunne komme til nye resultater om tekststruktur og tekstdeler. Når det gjelder de uspesifikke referansene, vil vi i større grad kunne benytte oss av moderne metoder for studier av inter- og intratekstualitet, da de stort sett har konsentrert seg om nettopp de tilfellene hvor referansen ikke er uttrykt. Når vi ser på *Hauksbók*, vil det med tanke på de uspesifikke referansene være særlig interessant å se nærmere på *Fóstbrædrasaga*, *Eiríks saga rauða* og *Landnámabók*. Disse tekstene har mange historiske skildringer til felles og kanskje kan vi komme frem til hvordan disse tekstene fungerer intrakompilasjonelt sammen i *Hauksbók*.

Jeg har brukt *Hauksbók* som materiale i min studie og sett nærmere på Hauks rolle i produsjonen, men metoden vil kunne være interessant å bruke på håndskrifter med mer ukjent opphav. På den måten kan vi kanskje også komme frem til hvordan de har arbeidet og brukt sine kilder i større grad. Ved å gjøre en sammenlignende analyse av referanser, slik som jeg har gjort det her, på et annet håndskrift, vil vi kunne komme frem til hvordan andre skrivere kan ha arbeidet selv om vi ikke nødvendigvis kjenner til deres posisjon i samfunnet, deres utdanning eller lignende. Metoden kan ikke bare brukes på hele håndskrifter, men også på enkelte tekster. Da vil man selvfølgelig ikke kunne trekke inn kompilasjonsdiskusjonen

³⁵² Jf. punkt 1.3.

eller se på intrakompilasjonelle referanser, men en skriver eller redaktørs påvirkning på teksten vil i høyeste grad være relevant likevel.

Referansebruken er en måte å få et innblikk i produsentens rolle i produksjonen og hans mening med teksten. Dette er en del av produksjonen av norrøne håndskrifter som har fått lite oppmerksomhet i tidligere forskning, og jeg mener at dette er noe vi må se nærmere på når vi omtaler og kategoriserer alle norrøne tekster. Vi må så langt det er mulig forsøke å gjøre det ut i fra produsentens henvisninger og ikke basert på vår tids normer og oppfatninger av de forskjellige tekstene.

Litteraturliste

- Astås, Reidar (1991) *An Old Norse Biblical Compilation – Studies in Stjórn*. Peter Lang. New York. San Francisco. Bern. Frankfurt am Main. Paris. London.
- Bäumel, Franz H. (1980) “Varieties and Consequences of Medieval Literacy and Illiteracy” i *Speculum* vol. 55, No. 2. Medieval Academy of America. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2847287>
- Bekker-Nielsen, Hans og Ole Widding (red.) (1963) *Arni Magnússon – Den store håndskriftsamler*. G E C Gads forlag. København.
- Björn Jónsson (Kostnaðar maður ok prentari) (1882) *Eyrbyggja saga*. Akureyri.
- Carruthers, Mary (1990 [2008]) *The book of memory – a study of memory in medieval culture*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Clover, Carol (1982) *The Medieval Saga*. Ithaca, New York. Cornell University Press.
- Clover, Carol (1985 [2005]) *Old Norse-Icelandic Literature: a critical guide*. (red. Carol Clover og John Lindow.) University of Toronto Press. Toronto, Buffalo, London
- Clunies Ross, Margaret (1997) “the Intellectual Complexion of Icelandic Middle Ages”. *Scandinavian Studies*. Vol. 69 nr. 4. (Ed. Steven P. Sondrup, Bingham Young University.)
- De Vries, Jan (1941) *Altnordische Literaturgeschichte*. Bind 1. Walter De Gruyter & co. Berlin og Leipzig.
- Finnur Jónsson (1920–1924) *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*. I–III. G. E. C. Gads forlag. København
- Fitch, Brian T. (1983) ”L’intra-intertextualité interlinguistique de Beckett : la problématique de la traduction de soi” i *L’intertextualité: intertexte, autotexte, intratexte*. Les Éditions Trintexte. Toronto
- Fritzner, Johan (1886, 1891 og 1896) *Ordbog over Det gamle norske Sprog* (I–III). Den norske forlagsforening. Kristiania.
- Gisli Sigurðsson (2004) *The Medieval Icelandic Saga and Oral Tradition – A Discourse on Method*. (trans. Nicholas Jones) The Milman Parry Collection of Oral Literature. Harvard University Press. Cambridge og London.
- Glauser, Jürg (2007) “The Speaking Bodies of Saga Texts” i *Learning and Understanding in the Old Norse World – Essays in Honour of Margaret Clunies Ross*. (red. Judy Quinn, Kate Heslop og Tarrin Wills) Brepols Publishers. Turnhout.

- Grønlie, Siân (2006) *Íslendingabók. Kristni saga*. Viking Society for Northern Research. University College London.
- Guðbrandr Vigfusson (1864) *Eyrbyggja saga*. F. C. W. Vogel. Leipzig.
- Guðni Jónsson (red.) (1936) *Grettis saga Ásmundarsonar*. Íslenzk fornrit VII bind. Hið íslenska fornritafélag. Reykjavík.
- Guðrún Ása Grímsdóttir (red.) (1998) *Biskupa sögur III*. Íslenzk fornrit XVII bind. Hið íslenska fornritafélag. Reykjavík.
- Hallberg, Peter (1982) “Some Aspects of the Fornaldarsögur as a Corpus” i *Arkiv för Nordisk filologi* 97.
- Haugen, Odd Einar (1993 [2001]) *Grunnbok i norrønt språk*. Gyldendal. Oslo.
- Hauksbók = Hauksbók udgiven efter de Arnamagnæanske Håndskrifter no. 371, 544 og 675, 4° samt forskellige papirhåndskrifter*. (1892–96) Utg. Finnur Jónsson og Eiríkur Jónsson. Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. København.
- Jakob Benediktsson (1974) *Landnamabok : ljosprentun handrita*. I serien Íslenzk handrit, Series in folio. University of Iceland. Reykjavík
- Jansson, Sven B. F. (1944) *Sagorna om Vinland I*. Akademisk Avhandling. Lund
- Jesch, Judith (2005) “Geography and Travel” i *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*. (red. Rory McTurk.) Blackwell Publishing. Malden, Massachusetts.
- Jón Helgason (1924) *Heiðreks saga – Hervarar saga ok Heiðreks konungs*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. København.
- Jón Helgason (red.) (1960) *Hauksbók – the Arna-Magnæan Manuscripts 371, 4to, 544, 4to, and 675, 4to* Manuscripta Islandica vol. V. Ejnar Munksgaard. København.
- Jónas Kristjánsson (1988 [2007]) *Eddas and sagas*. Trans. Peter Foote. Hið íslenska bókmenntafélag. Reykjavík.
- Jónas Kristjánsson (1956) *Eyfirðinga sögur – Íslenzk Fornrit IX. Bindi*. Hið íslenska fornritafélag. Reykjavík.
- Jørgensen, Jon Gunnar (2007) *The Lost Vellum Kringla*. Vol 45. Trans. Siân Grønlie. Red. Michael Chesnutt og Jonna Louis-Jensen. C.A. Reitzels forlag. København.
- Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingtid til reformasjonstid* Bind 1. (1956) red. Finn Hødnebo. Gyldendal. Oslo.
- Kålund katalog over Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling* bind 1 (1889) Kommissionen for det Arnamagnæanske legat. København.

- Ledin, Per (1997 [2001]) ”Med det nyttiga skola wi söka att förena det angenäma”. *Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare*. Svensk sakprosa, skrift nr 14, Lund. (i PDF-format)
- Louis-Jensen, Jonna (utg.) (1981) *Trójumanna saga – the Dares Phrygius Version*. Editiones Arnamagnæanæ, Series A, vol. 9. København.
- Louis-Jensen, Jonna (red.) (1963) *Trójumanna saga*. Editiones Arnamagnæanæ, Series A, vol. 8. København.
- Lönnroth, Lars (2003) ”Fornaldarsagans genremässige metamorfoser: mellan Edda-myt och riddarroman” i *Fornaldarsagornas struktur och ideologi*. (red. Ármann Jakobsson, Annette Lassen & Agneta Ney) Uppsala Universitet. Uppsala.
- Rafnsson, Sveinbjörn (1974) *Studier I Landnámabók*. CWK Gleerup. Lund
- Rowe, Elizabeth Ashman (2009) ”Literary, codicological, and political perspectives on *Hauksbók*”. *Gripla* XIX. (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.)
- Ruprecht, Hans-George (1983) ”Intertextualité” i *L’intertextualité. Intertexte, Autotexte, Intratexte*. Les Éditions Trintexte. Toronto
- Sharrock, Alison (2003) ”Intratextuality: Texts, Parts, and (W)holes in Theory” i *Intratextuality. Greek and Roman Textual Relations*. (red. Alison Sharroch og Helen Morales) Oxford University Press. Oxford.
- Sigurður Nordal (1913–16) *Orkneyinga saga*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. København.
- Sigurður Nordal (1953) ”Sagalitteraturen” i *Nordisk Kultur VIII: B – Litteraturhistorie Norge og Island*. (red. Sigurður Nordal) Aschehoug & co.s forlag. Oslo. Albert Bonniers förlag. Stockholm. J. H. Schultz forlag. København.
- Spiegel, Gabrielle (1997) *The Past as Text*. The John Hopkins University Press. Baltimore og London.
- Stebelin-Kamensky, M. I. (1967) ”On the Nature of Fiction in the Sagas of Icelanders” i *Scandinavica*.6
- Stefán Karlsson (1964 [2000]) ”Aldur Hauksbókar” i *Stafkrókar*. Stofnun Árna Magnússonar. Reykjavík. (Opprinnelig i *Fróðskaparrit* 13. bok. Tórshavn.)
- Sturlubók* = Finnur Jónsson (1900) *Landnámabók I–III. Hauksbók. Sturlubók. Melabók m.m.* det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. København.
- Sveinbjörn Rafnsson (1974) *Studier I Landnámabók. Kritiske bidrag till den isländska Fristatstidens historia*. CWK. Gleerup/ Lund.

- Sverrir Jakobsson (2007a) "Det islandske verdensbillede og dets udvikling fra opblomstring til renæssance" i *Den Norröna renässansen – Reykholt, Norden och Europa 1150–1300*.(red. Karl G. Johansson) Snorrastofa. Reykholt.
- Sverrir Jakobsson (2007b) "Hauksbók and the construction of an Icelandic world view". *Saga-book of the Viking society for northern research*.
- Thorvaldsen, Bernt Øyvind (2007) *Svá er sagt í fornum vísindum. Tekstualisering av de mytologiske eddadikt*. Universitetet i Bergen. Bergen
- Torfi H. Tulinius (1995) *La "Matière du Nord" Sagas légendaires et fiction dans la littérature islandaise en prose du XIIIe siècle*. Presses de l'Université de Paris-Sorbonne. Paris.
- Tønnesson, Johan L. (2008) *Hva er sakprosa*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Würth, Stefanie (2003) "The Rhetoric of Völsunga saga" i *Fornaldarsagornas struktur och ideology*. (red. Ármann Jakobsson, Annette Lassen og Agneta Ney) Uppsala Universitet.

Vedlegg

Skjema med oversikt over referansene.

Side (i Finnur Jónssons utgave 1892-96)	Spesifíkkar referansur		Ikke-spesifíkkar referansur		Intrakomplásjónelle referansur
	Intertekstuelle (spesifíkkar muntligar og skriftligar kilduhvísingar)	Intratekstuelle (konkrétar referansur innan verket eða til tekstens framleiðslu)	Intertekstuelle (muntligar formúlingar með stíllitískri frásögu og referansum til bókanna eða skriftrúnaðar)	Intratekstuelle (referansur innan verket með merktum referansum)	
3	<p><u>Lalldar fars bók þeirri er Beda prestur heilagur gerdi er heitir (ok) á bókum er sagt at lígi .vj. dægur sigling norðr frá Bretlandi. Þar sagðu hann ei koma dag a vetr og ei nott a sumar þa er dagr (er) lengztr. (3.2-5)</u></p>	<p><u>Þetta er prólógrus fyrri bók þessi (overskrift 3.1)</u></p> <p><u>Hier hefer landnáma bók ok segr i hinum fýsta capitula hvert skemst er frá Islandi. (overskrift 3.18-19)</u></p>	<p><u>Til þess ætla vitrir menn þat haft at Island se Thile kallat at þat er vinda a landinu at sól skinn vrn netr þa er dagr er lengstr. (3.5-7)</u></p> <p><u>En Beda prestur andadist decxxxv. Arum epter holdgan vors herra lesu Christi at þui er ritad er meir en c ara fyr Island bygðizt af Nordmonnum. (3.8-11)</u></p> <p><u>Þeir voru menn kristnir ok hygia menn at þeir muni verit hafja vestan vrn haf þvi at funduzt eptir þeim bækr irskar ok biollur ok baglar ok ein fleiri luter þeir at þat matti skilia at þeir voru Vestmenn. (3.12-15)</u></p> <p><u>er ok þers getid á bókum enskum at i þann tíma var farit millim landana. (3.16-17)</u></p> <p><u>Sva segia vitrir menn at or Noregi frá Stadi se vij. dægur sigling til Horns aa avstanverdu Islandi. (4.1-2)</u></p>		
4					
5					

6			<i>ei eru fleiri nefndir. (6.36)</i>	
7				
8				
9		<i>ok er fra þeira afkuemi mart sagt i þersi bók. (9.18)</i>		
10	<i>Haraldr hinn harfagri heriadi vestr vm haf sem ritad er i sögu hans (10.4-5)</i>			
11	Her hegnner Hauksbók slik vi har den overlevert i dag. (10.14 – 13.5)			
12				Valþiofr er fyr var getið svin Orlygs at Esiv bergi hann nam Kios alla ok bio at Meðal felli. (12.11-12)
13				[Po]roifr smior er fyr var getid var svin Þorsteins skrofa Grims s(vnar). (12.32-33)
14				
15				
16	<i>ok þar af gerdist saga Hardar Grimkelss(vnar) ok Geirs. (16.9)</i>			
17				
18				
19				<i>hann atti Velaugu sem fyr er ritad. (19.23)</i>
20				<i>enn annat niðri i heradi sem ritad er. (20.34-35)</i>
21				
22				<i>nu eru þeir menn talder er bygt hafa i landnami Skallagrims.(22.29-30)</i>
23	Del 2 av Hauksbók (23.2 – 27.6)			
24				
25				

26						
27						
28		<p>vmm þat orti Þorarin Máflidinga visur eptir þui <u>sem seger i Eyrbygia sögu.</u> Þersi er ein Qvedin man rofzt af heiptum hyrskerþir mer verda kvnna ek adr fyrri Enni ygx teiti vel beita. ef hialdr gnar hilldar hyr sennv mer kenna egivmz hæfs at ek hioga hlin gudveviar mina. af þeim ordum bordust þeir annat sinn. (28.15–29.4)</p>				
29						
30						
31						
32						
33						
34						
35		<p>Sva seger Ari Þorgils s(vn) at þat sumar föru v. skip ok xx. til Grænalandz af Borgarfirdi em xiiij. komuzt vt. sum rak aptr en sum tyndust. þat var xvj vetrvm fyr en kristni væri i log tekinn a Islandi. (35.9– 12)</p>			<p>Sva seger Ari Þorgils s(vn) at þat sumar föru v. skip ok xx. til Grænalandz af Borgarfirdi em xiiij. komuzt vt. sum rak aptr en sum tyndust. þat var xvj vetrvm fyr en kristni væri i log tekinn a Islandi. (35.9– 12)</p>	
36		<p>þeira s(vn) Brandr þrivr hinn frodri er merst heftr skrifat <u>Breidfirdinga</u> <u>kynslod.</u>(36.14–15)</p>				
37						
38						
39				<p>sva segia menn at svin hans gengi a Svinanesi en saudir a Hiardarnesi en hann hafði selfor i Bitru. <u>sumer segia at</u></p>		

40				<i>hann hafði ok þu att i Selárdal a Geirmundarstodum i Steingrimsfirði. þat segia vitrer menn at hann hafði gofgastr verit allra landnams manna aa Islandi. (39.34–40.1)</i>		
41	<i>þar gerist saga þeira Þorbiarnar ok Havardar hins hallta. (41.3–4)</i> <i>fra bersu sagdi fyrst Rafn Hlymreks fari er lengi hafði verit i Hlymreka a Irlandi. Sva gvað Þorkell Gelliss(vn) segia islenska menn þa er heyrtr hofðu (frá segia) Þorfinn iall i Orkneyjum at Ari hefði kendir verit a Hvitra manna landi ok nædi ei brott at fara enn var þar vel virðr. (41.32–37)</i>		<i>þat kalla sumer Irland hit mikla. (41.30)</i> <i>(þat er kallat vi. dægna sigling vestr frá Irlandi. (41.31))</i>	<i>hans d(ottr) var Þorarna er atti Hergils nappraz sem fyr er ritad. (41.22–23)</i>		
42						
43						
44						
45						
46						
47						
48	<i>þar af gerdist saga Isfirðinga ok vig Þorbiarnar (48.13–14)</i>		<i>ok er saga mikil fra hanum (48.3–4)</i>			
49						
50						
51						
52	<i>þadan af gerdist saga Bodmods. (52.2)</i>			<i>hans s(vn) var Bersi godlaus er fyrst bio aa Bersastodum i Rviagfirði) enn siþan nam</i>		

					<u>hann Langavatsadal sem fyrir ritad.</u> (52.35–37)	
53						
54						
55						
56						
57					<u>Her hefir landnam i Nordlendinga fiordungi. Nu hefir upp landnam i Nordlendinga fiordungi.</u> (57.9–10)	
58						
59						
60						
61						
62						
63					<u>Sæmundr en sudreyski felagi Ingimundar hins gamla sem ritad er hann kom skipi sínu i Gonguskards ár ós.</u> (63.22–23)	
64						
65						
Del 3 av Hauksbók (66.3 – 92.2)						
66						
67						
68						
69					<u>Hrolleifr hinn mikli bygði i Rolleifs dal sem ritad er aðr.</u> (69.16)	
70						
71						
72						
73					<u>þar af geriz Svarfðœla saga.</u> (73.30)	
74						
75						
76					<u>Ondotr kraka sa er fyrir var</u>	

				<p><u>getið</u> gerðiz ríkr maðr en er Biornn magr hans andadiz talði Grimr hersir konvng eiga at taka alt fe hans þviat hann var vtlenndr enn s(ynir) hans fyrri vestan haf Eyvindr austmaðr ok Þronðr miok siglandi. (76.11–14)</p>	
77					
78					
79					
80					
81					
82					
83					
84					
85					
86			<p>Her hefr landnam i Avstfirðinga fiorðvngi Nu hefir her vpp landnam i Avstfirðinga f(iorðvngi) ok segia menn sva at þersi fiorðvngr hafi fyst albygðr verit a Islandi. (86.22–23)</p>	<p>Her hefr landnam i Avstfirðinga fiorðvngi Nu hefir her vpp landnam i Avstfirðinga f(iorðvngi) ok segia menn sva at þersi fiorðvngr hafi fyst albygðr verit a Islandi. (86.22–23)</p>	
87					
88					
89					
90					
91					
92		<p><u>Nu hefir Kolskegr fyrri sagt vmm landnam. (92.11–12)</u></p>			
93				<p>enn Bryniolfr i Eskjifjord adr hann for vpp at bygia Fljotsdal sem adr er ritad. (93.33–34)</p>	
94					
95					
96					

97	<i>eptir þat för Einarr vestr ok lagdi vndir sik Orkneyjar sem seger i sögu hans. (97.12-14)</i>				
98				<i>Borgerdr Hallsd(ottir) var m(odir) Yngvilldar modur Liois sem fyrir er ritad. (98.4-5)</i>	
Del 4 av Hauksbók (99.2 – 106.1)					
99					
100					
101					
102					
103				<i>Her hefr vpp landnam i Svnendinga fiorðvngi ok segir hvers(v) mikit land hverr skal nema. Her hefr landnam i Svnendinga fiorðvngi er bestir er landz kostr a ollv íslandi ok agætaztir menn hafa bygt bæði lærdir ok vlærdir. (103.5-9)</i>	
104					
105					
106					
107					
108					
Del 5 av Hauksbók (109.12 – 120.9)					
109					
110					
111					
112					
113					
114				<i>Nv erv ritaðir þeir menn er lond hafa þegit ok nymit i landnami Ketils hærgs. (114.2-4)</i>	
115					

125	<u>Sva segia frodir menn at landit yrði albyggt a LX. vetra sva at ei hefir síþan ordit fíolbygdra. (125.10–11)</u> <u>Sva segia vitrir menn at þersir hafa skirdir verit landnáms menn Hæłgi magri Orlygr enn gamli. (125.21–22)</u>		<u>Sva segia frodir menn at landit yrði albyggt a LX. vetra sva at ei hefir síþan ordit fíolbygdra. (125.10–11)</u> <u>Sva segia vitrir menn at þersir hafa skirdir verit landnáms menn Hæłgi magri Orlygr enn gamli. (125.21–22)</u>	
KRISTNISAGA*				
126		<u>Her hefr Kristni søgv. (overskrift 126.1)</u>	<u>Nv hefr þat hversv kristni kom a Island. (126.2)</u>	
127			<u>Sva er sagt er þeir byskup ok Þorvalldr forv vrn Nordlendinga fíordung ok taladi Þorvalldr tru fyrri monnum þviat byskup vnderstod þa ei norrænu. (127.1–3)</u>	
128			<u>ecki letu menn skirast af þeira ordumm i Vestfirdinga fíordungi sva at menn vita þat. (128.5–6)</u>	
129				
130				
131	<u>Olafur Konvngur for af Irlandi ok avstr i Holmgarð en or Holmgarði til Norges sem ritað er i sogv hans ok þavð þar kristini allri alþyðv. (131.5–7)</u>			
132				
133				
<u>Her begynner det som i dag er á finne i Hauksbók (134.15)</u>				
134				
135				
136				

137						
138						
139						
140						
141						
142						
143						
144	sva hefir <u>Ari hinn gamli sagt.</u> (144:22–23)				sva hefir <u>Ari hinn gamli sagt.</u> (144:22–23)	
145	Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xj. vetra gamall er flest <u>hefir sagt</u> fra þersvm tíðindvm er her erv ritvð. (145.16–17)	Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xj. vetra gamall er flest hefir sagt fra þersvm tíðindvm er <u>her</u> erv ritvð. (145.16–17)			Ari hinn froði stoð yfir grefti hans .xj. vetra gamall er flest hefir sagt fra þersvm tíðindvm er <u>her</u> erv ritvð. (145.16–17)	
Her sluttir <i>Kristnisaga</i> i <i>Hauksbók</i> (145.30)						
146						
147			<i>Ion prestir þorvarz s(vn) ok marger adrer þo at ei se ritader.</i> (147.4–5)			
148						
149 (3linjer)						
TRÓJUMANNASAGA						
193		<u>Her hefir Troio manna sogv</u> (193.1)				
194			<u>þersu</u> trvðv heidnir menn at sva veri skopvð veroldin ok þeir mvndv raða þessvm heimvm. (194.16–17)		<u>þersu</u> trvðv heidnir menn at sva veri skopvð veroldin ok þeir mvndv raða þessvm heimvm. (194.16–17)	
195			her eftir verðr allit folk hraett við hann ok <u>þvi</u> trvðv heidnir menn at hann sendi þa til helvitis þvi at iarðelldr er i fiali þvi. (195.4–6)		her eftir verðr allit folk hraett við hann ok <u>þvi</u> trvðv heidnir menn at hann sendi þa til helvitis þvi at iarðelldr er i fiali þvi. (195.4–6)	
			<u>þvi</u> trvðv heidnir menn at hann færi i grivngs liki yfir stor hof enda hafði hann ok folkyngi til at hann matti		<u>þvi</u> trvðv heidnir menn at hann færi i grivngs liki yfir stor hof enda hafði hann ok folkyngi til at hann matti	

196			<p>griðvngur synaz. (195.7–9)</p> <p>sva er sagt at Sif kona Þors er lo skyldi lettari verða at hon heilt hondvum fram vm kne ser ok spenti þar vm ok kvað galldra ok þa var allt sen at drepin var þrællin ok henni sprat honðin af knenv ok þa varð hon lettari at Erkvles ok er hann la i vogv þa vackti Sif vpp hogorma at sveinvm enn hann retti i moti hendr ok kresti hogormana til bana ok er hann vex vpp geriz hann allra kappu mestr. (196.5–12)</p> <p><u>marginir kollvðv hann man ætu ok troll.</u> (196.13–14)</p> <p><u>þvi trvðv hejðnir menn at hann yrð[i at var]gi.</u> (196.19–20)</p> <p><u>Ivþiter spyr þetta ok ferr yfir hafit vt i ein leyni vág en þat sogðv Kritar menn at hann svæmi vm hafit er hann opt sva skiott.</u> (196.24–197.2)</p>		
197			<p>konungr sendir eftir smið þeim er Argvs h(et) er hagaztr vari i rikinv ok víða er i bokvm getit at hann skyldi skip gera ok vanda sem merst ok er þat veglega skip var fram sett var kallat Argo. (198.23–26)</p>		
198					

199							
200							
201							
202							
203							
204							
205							
206							
207							

eigi er v fleiri menn nefndir ok er þeir varv bvnir letv þeir i haf ok komv siban við þat land er Frigia heitir. (198.31–33)

eftir þat ferr hann vian ok sva sogðv hejðnir menn at hann brygðiz i villigalltar liki ok þorðv engir hanvm averka at veita. þvi trvðv þeir ok at hann bæri himin ok þvi kollvðv þeir hann þangat nvminn ok þvi kollvðv þeir Erkvles stiornv. (203.15–19)

Nv er þar til at taka at þa er Lamedon konvngv var drepin ok s(ymir) hans ok dottir hans hertekin en brotin borgin ok rænt fenv var Priamvs ecki nær ok er hann fra þersi tíðindi bra hanvm við miok. (204.8–11)

Nv er at segia hvat tíðinda varð Girklandi er Menelavs (fra) brottokv Efenv ok manna drap þav er þar hofðv orðit at hans herbergivm þa sendv þeir Nestor orð Agamenon konvngi broðvr Menelavs ok er hann kom þar þa hvgaði hann broðvr sin ok lysti þvi at hann mvndi gera

				her til Troio og biöða þeir þegar v't leiðangri af ollv Girklandi. (207.9–14)	
208					
209					
210			sva er sagt at engi riddari i heiðinni hafi agtæzari verit at ollv þvi er karlmaðr skal til roskleiks hafa en Ector. (210.15–17)		
211					
212					
213	sva segir meistrari Dares at Androma(ka) kona Hectoris at þa er hon vaknaði þersa nott at hon sagði dravma sina ok q(vað) þa vera forspa fyri bana Ector ef han giætti sin eigi þan dag er þa var komin en sagði ef hann fengi giætt sin þann dag at þa mvndi han langan alldr lifa en Ector q(vaz) eeki hirða vm kvein hennar ok q(vað) bana sin vera iamliosan þann dag sem annan. (213.10–16)			sva segir meistrari Dares at Androma(ka) kona Hectoris at þa er hon vaknaði þersa nott at hon sagði dravma sina ok q(vað) þa vera forspa fyri bana Ector ef han giætti sin eigi þan dag er þa var komin en sagði ef hann fengi giætt sin þann dag at þa mvndi han langan alldr lifa en Ector q(vaz) eeki hirða vm kvein hennar ok q(vað) bana sin vera iamliosan þann dag sem annan. (213.10–16)	
214					
215			ok eftir þersi hin grimlegv orð andaz Ector ok tala allar fornar bœkr a eina lvnd at hann hefir verit agtæzatr maðr af sialfvm ser. (215.3–5)		
216					
217					
218					
219					
220					

221	<p>sva segir meistari Dares at grikir sæti vm Troio .x. vetr ok .vi. manvör ok .xij. daga. (221.28–29)</p>	<p>af Girkivm fellv .d.ccc. þvsvnda ok atta tigr þvsvnda ok .vi. þvsvndir en af Troio monnmv fellv aðr en borgin væri vnnin .dc. þvsvna ok .vij. tigr þvsvnda ok .vi. þvsvndir en þat veit engi tol a hvat Girkir drapv vm nottina þa er þeir vnnv borgina. (221.29–33)</p>	<p>þa skal nv segia fra þrekvirkivm Girkia hofðingia. (221.39)</p>	<p>sva segir meistari Dares at grikir sæti vm Troio .x. vetr ok .vi. manvör ok .xij. daga. (221.28–29)</p>
222	<p>her fellr nv niðr sv saga er Dares hefir sagt ok þickir sv saga sanlegvz enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv kommir fra Enea ok bera þeir meir af hanvm velar eða þav rað er hanvm somðv illa við sina tegnda menn ok þickir þat flestvm vitrvm monnmv vtrvlegt en þat vita menn at sv ætt er gofgvz i heiminvm er fra honvm erv komner ok Cresve dottvr Priami konvngs sem erv keisararnir er hofvðs menn erv allrar veralldarinar. (222.5–12)</p>	<p>her fellr nv niðr sv saga er Dares hefir sagt ok þickir sv saga sanlegvz enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv kommir fra Enea ok bera þeir meir af hanvm velar eða þav rað er hanvm somðv illa við sina tegnda menn ok þickir þat flestvm vitrvm monnmv vtrvlegt en þat vita menn at sv ætt er gofgvz i heiminvm er fra honvm erv komner ok Cresve dottvr Priami konvngs sem erv keisararnir er hofvðs menn erv allrar veralldarinar. (222.5–12)</p>	<p>her fellr nv niðr sv saga er Dares hefir sagt ok þickir sv saga sanlegvz enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv kommir fra Enea ok bera þeir meir af hanvm velar eða þav rað er hanvm somðv illa við sina tegnda menn ok þickir þat flestvm vitrvm monnmv vtrvlegt en þat vita menn at sv ætt er gofgvz i heiminvm er fra honvm erv komner ok Cresve dottvr Priami konvngs sem erv keisararnir er hofvðs menn erv allrar veralldarinar. (222.5–12)</p>	<p>her fellr nv niðr sv saga er Dares hefir sagt ok þickir sv saga sanlegvz enda var hann þar við ok vissi giorla en þeir aðrir er þersa sogv hafa sagt varv kommir fra Enea ok bera þeir meir af hanvm velar eða þav rað er hanvm somðv illa við sina tegnda menn ok þickir þat flestvm vitrvm monnmv vtrvlegt en þat vita menn at sv ætt er gofgvz i heiminvm er fra honvm erv komner ok Cresve dottvr Priami konvngs sem erv keisararnir er hofvðs menn erv allrar veralldarinar. (222.5–12)</p>

	<p>vnin verða svika lavst ok þeir hefði þa at eins sigraz er Troio menn höfðv eigi hlif af borginni ok q(vað) þat rað synaz at menn færi heim til Girklandz ok kallaði þo Priamvm konvng mvna mvndv at Girkir hefði komit til Troio. (222.13–21)</p>	<p>vnin verða svika lavst ok þeir hefði þa at eins sigraz er Troio menn höfðv eigi hlif af borginni ok q(vað) þat rað synaz at menn færi heim til Girklandz ok kallaði þo Priamvm konvng mvna mvndv at Girkir hefði komit til Troio. (222.13–21)</p>	
223			
224		<p>ok er Sinon hafði þetta sagt somnvðvz saman höfðingiar ok syndiz ef þersi saga veri son at þeim mvndi hœfa at verða fyrri at bragði ok koma herstinvm í borgina ok hafa sigrin vndir sialfvm ser. (224.12–15)</p>	
225	<p>en er borgin var vnnin þa forv Girkir i brott en at þeim gerði sva mikin hafstorm at flestir misforvz sva sem <u>segir</u> i <u>Thodolo</u> ok engra þeira varð sibpan mikil vppreist. (225.14–16)</p> <p>nv kemr her saman sagan ok sv er Dares hefir sagt ok þickir ollvm þat sanlegaz. (225.16–17)</p>	<p>nv kemr her saman sagan ok sv er Dares hefir sagt ok þickir ollvm þat sanlegaz. (225.16–17)</p> <p>nv kemr her saman sagan ok sv er Dares hefir sagt ok þickir ollvm þat sanlegaz. (225.16–17)</p>	<p>En eftir Troio manna orrostv vrðv drivgvn allir ættimenn Priamvs konvngs landflæmðir ok bygðv i ymsvm stoðvm en mart for sva raðlavst at siðan feck allðri ynði meðan þat lifði en Antenor var þar eftir sem fyr var sagt i borginni Troio þa er Girkir forv i brott ok ræstv þeir sibpan ok rvddv borgina ok bygðv þar eftir vm stvnd at leyfi Agamenons konvngs ok varð þo litik efling borgarinar en landit var þo sva arsælt þegar þar var friðr at þeim var enkis fatt er þar bygðv. (225.37–226.6)</p>
226		<p>ok er nv yfir farit þa sogv er agiætvz hefir verit i verollðvnni i heiðni at allra</p>	<p>ok er nv yfir farit þa sogv er agiætvz hefir verit i verollðvnni i heiðni at allra</p>

		manna virðingv þeira er vitrir erv ok flestar frasagnir erv kvnnar en her eftir hefir sogv fra Enea ok þeim er Bretland byggðv. (226.20–23)				manna virðingv þeira er vitrir erv ok flestar frasagnir erv kvnnar en her eftir hefir sogv fra Enea ok þeim er Bretland byggðv. (226.20–23)
HERVARARSAGA						
350		Her hefir vpp sogv Heiðreks konvngs ens vitra. (350.1)		Sva er sagt at i fyrðinni var kallað Iotvnheimar norðr i Finnmork en Ymis land fyrri svnnan ok milli, Haloga landz. (350.2–3)		
351				Konungr het Sigrlamí. sva er sagt at hann væri svn Óðins. (351.7)		
352				eigi er sagt af fleirvm heitstrengingvm þeira. (352.21)		
353	Sipán forv þeir bræðr brott ok komv til Samseyiar ok gengv vpp a land at leita Híalmars ok forv þeira skipti sva sem greinir i Orvarodz sogv fyrst at þeir komv i Mvnarvaga ok drapv þar alla menn af þeim .ij. skipvm sem þeir Híalmar ok Oddr attv ok sipán fvndvz þeir vppi a eyni. (353.24–28)			Nv er þar til at taka at dotter Bíartmars i(arls) feddi meybarn og þotti flestvm rað at vt væri borið ok sogðv at eigi mvndi konv skap hafa ef foðvr frændvm yrði likt. (353.35–354.1)		
354						
355						
356				fær hon ser far þaðan ok er eckí vm hennar ferð (sagt) fyr en hon kemr a Glasis völv til Gvðmvdar ok var hon þar vm vetrin ok nefndiz en Hiorvarðr. (356.28–31)		
357						
358						

359						
360						
361						tok H(eiðrekr) þar herfang mikit ok dottor hans er Sifka het ok for hann síþan aftr i riki sitt ok var þeira svn Loðr <u>sem fyr var ritað</u> ok litlv síþar sendi hann hana heim. (361.12–15)
362						
363						
364						
365						
366						
367						
368						
369						
EIRIKS SAGA RAUDA **						
425						
426					(mangler overskrift)	
427						
428						<i>nv er fra því at segia eitt havst þa er E(inarr) var a Islandi for hann með varning sinn vt eptir Sniofellz strond ok villdi selia (428.1–3)</i>
429						
430						
431						
432						<i>Leifr tok við hanvm at faderni ok er þat svmra manna sogn at þessi Þorgils haft komit til Islandz firi Frodar vndr vm svmarit enn sia. (432.16–18)</i>
433						<i>Nv er fra því at segia at Þorsteinn. Eiriks s(vn) vakti bonord við. (433.35–36)</i>
434						

435						
436			<i>ekki er vm þat getit hverssý langa vti vist þeir höfðv. Enn fra því er at segia at beði þessi skip komv a Eiriks f(iorð) vm havstit. (436.4-6)</i>	<i>ekki er vm þat getit hverssý langa vti vist þeir höfðv. Enn fra því er at segia at beði þessi skip komv a Eiriks f(iorð) vm havstit. (436.4-6)</i>		
437						
438			<u>Sva er sagt at Þorhallr vill fara norðr fyrri Fvrðvstrandir at leite Vinlandz en Karlsefni vill fara svør fyrri landit. (438.20-21)</u>			
439			<u>þa kom mote þeim vestan veðr ok rak þa vpp a Irlandi ok varv þeir þar barðir ok þiaðir ok let Þorhallr þar lif sitt eftir því sem kauptmenn hafá sagt. (439.8-11)</u>	<u>Nv er segia af Karlsefni at hann fór svør fyrri landit ok Snorri ok Biarnni með sinv folki. (439.11-12)</u>		
440						
441						
442						
443						
444			<u>geck Biarnni þa vppi skipið en þersi maðr i batin ok forv þeir síþan leiðar sinnar til þers er þeir komv til Dyflimar i Irlandi ok <u>sogðv þar þersa sogv. (444.1-3)</u></u>	<u>en þat er flestra manna ætlan at Biarni ok hans kumpanar hafí latiz i maðksionvm því at ecki spvrðiz til þeira síþan. (444.3-5)</u>	<u>mart stormenne er komid annað a Islandi fra Karlsefni ok Gvðriði þat er ecki er her skrað. veri gvð með ors amen. (444.22-24)</u>	
SKÁLDASAGA						
445	<u>tok Avðvn þar fyrri avknefni en drapan Sto linstefiar nafn sva sem segir i sogv. Vlfis Sebba svnar ok Kvjgs iarls. (445.8-9)</u>		<u>Her hefr sogv skallda Harallz konvngs harfagra. (445.1)</u>			
446						

447					
448					<u>Nv</u> er at <u>segja</u> af Þorbirni hornklofa at hann kemr a Vpplond til Rolfs nefiv ok feck þar goðar viðtekivr. (448.36–449.1)
449					<u>Nv</u> er at <u>segja</u> af avðvni illskældv er hann kemr i Navmvdal til Þorfinz ok feck þar goðar viðtokvr. (449.9–11)
450					<u>Nv</u> er at <u>segja</u> af envm lendvm monnvm ok skaldvnm at þeir fara avstr a Kiolv sva sem leið igr til Svía rikis. (450.37–451.2)
451					
452					
453					
454					
455				dagar Haralldz konvngs harfagra varv margir ok slik æflok sem margir hafa heyrt ok segir her ecki lengra af hanvm. (455.26–28)	dagar Haralldz konvngs harfagra varv margir ok slik æflok sem margir hafa heyrt ok segir her ecki lengra af hanvm. (455.26–28)

* De referansene som står i kursiv er kun å finne i Jón Erlendssons avskrift fra 1600-tallet

** De referansene som står i kursiv er skrevet av Haukr's første sekretær (425.1–436.31). Haukr's andre sekretær skrev også et stykke (439.16–443.17), men dette er helt uten referanser av den typen jeg ser på.